

W W B

VryeWeekblad

N° 178

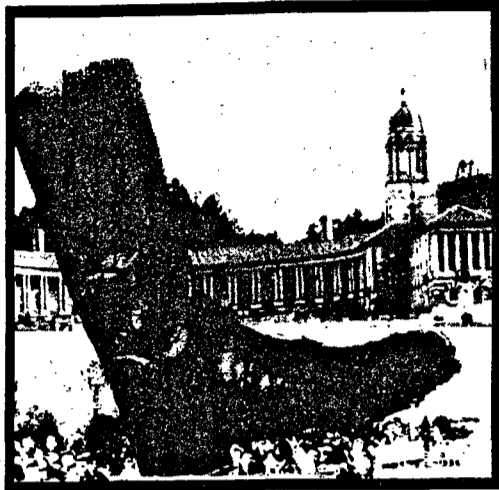
12 - 18 JUNIE 1992
R2,20 (BTW INGESLUIT)

'n Nuwe Weermag vir 'n Nuwe SA

Hoe gaan MK en die SAW saamsmelt?

Die eerste SAW-generaal vra indemniteit
I'm guilty, release me - Dieter Gerhardt
Jeanne Goosen-kortverhaal
Consume Green and feel good

9 VOORBLAD - Hoe moet die nuwe weermag in die nuwe Suid-Afrika lyk? Moet die huidige weermag uitgebrei word om ander weermagte, soos Umkhonto we Sizwe (MK), in te sluit, of moet alle bestaande weermagte (die SAW en MK inkluis) ontbind word en in een

nuwe weermag vir 'n nuwe Suid-Afrika saamgesnoer word?

13 PEARLIE OP DIE LANGPAD - Dié week vertel Pearlíe Joubert van haar besoek aan Karatara, 'n plek vol stories in die bos en die son.

20 NIGHTLIFE - The sleazy suburbs in the psychic geography of the new South Africa. The germ-ridden cutting edge of racial mixing. These are the "clubs" in town and

in Hillbrow where the white boys go to eat brown sugar... A photographic essay by ABDUL SHARIFF.

26 FIKSIE - 'n Gelyke kans - 'n Kortverhaal deur Jeanne Goosen.

32 LIFESTYLE - Consume, and feel good. Yes, you can buy a environment-friendly conscience, says KATHY BERMAN.

19 MENSE - "Hulle het my vergewe vir hul sondes," sê Vader Michael Lapsley, een van die laaste bekende slagoffers van beweerde moordbende-geweld in die buiteland, aan CHRISTELLE TERREBLANCHE

AKTUEEL

- 5 Eddie Webb could cause as many problems for the government by his recent indemnity application as he ever did as head of the CCB
- 7 Two reports blame the government and the IFP for the township violence
- 16 I am guilty, release me, says Dieter Gerhardt

INTERNASIONAAL

- 24 Slowake is nou moeg vir ouboet
- 25 Sumo wrestling: The Hawaiian invasion

MENSE

- 6 Johan van Rooy is dead
- 15 Colin Eglin lééf politiek

BOEKE

- 28 'n Getjirp oor sosiale euwels

KUNS EN VERMAAK

- 31 Charl Blignaut's theatre roundup
- 35 Henning Viljoen oor Don Giovanni
- 36 Tebogo Alexander previews The Healing Song
- 37 Jazzart's anti-violence programme

RUBRIEKE & MENINGS

- 4 Briewe van ons lesers
- 23 Gesels- en Sportrubriek
- 29 Brolloks & Bittergal en Oor op die grond
- 30 Elmari Rautenbach oor dié week se TV
- 34 Nettie Pikeur en Plant 'n boom

GIDSE

- 38 Watter movie wys waar
- 40 Vrye keuse

Vrye Weekblad is 'n onafhanklike nuustydskrif wat uitgegee word deur Wending Publikasies Beperk (Reg. No. 88/40168/06).

WENDING PUBLIKASIES BEPERK EN VRYE WEEKBLAD SE ADRES IS:

Breestraat 153, Newtown, Johannesburg.

POSADRES: Posbus 177, Newtown 2113.

TELEFOON: (011) 836-2151

FAKS: 838-5901.

KAAPSTAD-KANTOOR (012) 47 8819,

PRETORIA-KANTOOR (021) 83-4879.

REDAKTEUR: Max du Preez

ASSISTENT-REDAKTEURS: Andrea Vinassa,

Ina van der Linde, Ivor Powell

SUB-REDAKTEUR: Ryk Hattingh

KOPIEREDAKTEUR: Johannes Bruwer

ONTWERP: Anton Sassenberg

KAAPSE KANTOOR: Christelle Terreblanche

VERSLAGGEWERS: Pearlíe Joubert, Esma Anderson, Lucky Khuzwayo

REDAKSIE-ASSISTENT: Christi van der Westhuizen

FINANSIËLE BESTUURDER: Mark Beare

BESTUURDER (BEMARKING EN ADVERTENSIES): Lille van der Walt

ASSISTENT FINANSIËLE BESTUURDER: Louwrens Potgieter

ONTVANGS: Irene Zulu

KANTOOR-ASSISTENTE: Joseph Moetasi, Vernon Zulu

Vrye Weekblad word gedruk deur Caxton Beperk, Kommandoweg, Industria. Vrye Weekblad kos R2,20 (BTW Ingesluit). Dit kos R110 (BTW en aflewering Ingesluit) om vir 'n jaar in te teken, en R60 (BTW Ingesluit) vir ses maande. In Namibia, Swaziland, Lesotho en Botswana kos die tydskrif R2,20 plus verkoopsbelasting. Tariewe vir buitelandse Intekenare is by navraag by (011) 497-2911 beskikbaar. Probleme met verspreiding moet gerig word aan Louwrens Potgieter of Irene Zulu by (011) 836-2151.

SO SÊ HULLE

"Die KP se probleem lê nie by die party self, of by die KP-ondersteuners nie - nee, die probleem lê by die KP-leiers wat met 'n HNP-mentaliteit in 'n doodloopstraat sit."

- **KOOS VAN DER MERWE** dié week in 'n aanval op die Konserwatiewe Party.

"You're going to have to say a lot of Hail Marys to salvage anything."

- **US JUDGE CARMEN FERRANTE**, while sentencing three boys, aged 14, 15 and 17, to the maximum 20 years each for strangling 17-year-old Robert Solimine with a rope while he was saying the Hail Mary. The teenagers said Robert was a "pest" and a "snitch".

"Die probleem is net wie gaan die vyand wees wat dié nuwe weermag veronderstel is om te skiet?"

- **EUGENE TERREBLANCHE**, leier van die AWB, in sy verwerping van genl Kat Liebenberg se voorstel dat Umkhonto we Sizwe en die AWB se Wenkommando en Ystergarde met die SAW geïntegreer word.

"In 1991, I was campaigning for Yeltsin to be elected president. Now, I can only condemn him. I hate him."

- **81-year-old MOSCOW PENSIONER ALEXANDER FYODOROVICH**, on the quadrupling of milk and bread prices since the city government lifted price controls on staple foods last weekend.

"Throw the bum out."

- **NEW YORK TABLOID NEWSDAY** urging Princess Diana to leave Prince Charles.

"I'm scared of becoming scared in a cockpit."

- **DANISH PILOT STEFAN RASMUSSEN**, who now only flies as a passenger after he crash-landed a disabled airliner outside Stockholm last year, saving 129 people.

Dov Fedler in Sunday Star

HET JY GEWEET?

In 1965 het 47 persent van die Suid-Afrikaanse bevolking in stede gewoon. In 1989 was dit al 59 persent. Sedertdien was daar 'n groot toestroming na die stede, wat met die droogte vanjaar toegeneem het. In Israel is die meeste mense stedelinge - 91 persent - en in Nederland en Groot Brittanje albei 89 persent. In die VSA is 75 persent van die bevolking verstedelik, in Japan 77 persent, in Zimbabwe 27 persent, in Zambië 49 persent, in Botswana en Mosambiek 26 persent, in Uganda 10 persent.

In Suid-Afrika woon daar 29,7 mense per vierkante kilometer; in Namibia 1,2; in Botswana 2,1; in Lesotho 56,7; in Swaziland 43,2; in Mosambiek 18,6; in Zimbabwe 23,8; in Malawi 67,8; in Zambië 10,1; in Angola 7,5 en in Zaïre 14,2.

Wanneer jy twee dobbelstene gooi, is die kans met die eerste gooi 35 teen 1 dat die totaal 2 sal wees; 17 teen 1 vir 'n totaal van 3; 11 teen 1 vir 'n totaal van 4; 8 teen 1 vir 'n totaal van 5; 31 teen 5 vir 'n totaal van 6; 5 teen 1 vir 'n totaal van 7; 31 teen 5 vir 'n totaal van 8; 8 teen 1 vir 'n totaal van 9; 11 teen 1 vir 'n totaal van 10; 17 teen 1 vir 'n totaal van 11; en 35 teen 1 vir 'n totaal van 12.

VRYPAGOGGEND

MET MAX DU PREEZ

Die laaste partytjie op die Titanic

WAT gaan aan met ons nasionale psige?

Kyk na die inligting wat dié week na vore gekom het:

- In 'n tyd dat Suid-Afrika homself probeer ontdaan van sy sieklike veiligheidsparanoia, stel die regering wetgewing voor wat dit makliker maak vir die polisie om telefone af te luister, pos te onderskep en luisterapparate in kantore en huise te plaas.
- Die regering bestee tans R205 miljoen aan 'n ondergrondse bunker vir die lugmag.
- Die Nasionale Intelligensiediens kry 'n nuwe hoofkantoor wat minstens R145 miljoen gaan kos.
- Miljoene liter melk word in die drein afgegooi te midde van die grootste droogte en swaarkry van Suid-Afrikans in menseheugenis - net omdat 'n burokratiese liggaam, die Suivelraad, 'n onregmatige heffing van verspreiders eis.
- 'n Rekenaarsentrum vir die Kommissie vir Administrasie word gebou wat meer as R83 miljoen gaan kos.

IS DIT NIE SOOS die laaste dekadente partytjie op die sinkende Titanic nie?

As niemand in die regering, die Nasionale Party of die staatsdiens dit nog agtergekom het nie, moet ons dit miskien nou vir hulle uitspel: Suid-Afrika is gewikkel in die ernstigste oorlewingskrisis in sy bestaan.

Suid-Afrika se geskiedenis van kolonialisme, neo-kolonialisme, minderheids-oorheersing en apartheid het oor die eeue ontwikkel tot 'n krisis teen die helfte van dié eeu. Die binnelandse en buitelandse teenstand teen rassisme is aggressief teengestaan met die destabilisering van buurstate en gewelddadige onderdrukking wat gekulmineer het in die Totale Aanslag van John Vorster en PW Botha.

Teen die einde van Botha se bewind was dit duidelik dat die wit establishment die konflik nie kan wen nie, en dat daar geen ander opsie is nie as dat die land gedemokratiseer moet word.

DIT HET BETEKEN dat die hele konsep van die soewereine republiek, die hele konsep van 'n Suid-Afrikaanse nasie ingrypend herdefinieer moes word. Dit beteken dat mag moet oorgaan na die meerderheid landsburgers, dat die ongeregighede en ongelikhede van die verlede ongedaan gemaak moet word.

Toe FW de Klerk aan die bewind kom en dié onafwendbaarhede besef, was dit ook onvermydelik dat die hele land deur sulke fundamentele transformasie gedestabiliseer sou word; dat wye verwagtinge en magstryde ontlok sou word.

Die regering en die private sektor het deur die basiese bewegings gegaan en die korrekte woorde gebruik. Onderhandelinge is begin, wette is afgeskaf. Sakemanne en nyweraars het simposiums en forums gereël.

Maar nou weet ons: dit was meestal net woorde. Lippetaal. Daar was geen hartsverandering nie, bloot 'n aanpassing van strategie.

Dit is hoekom die fout met die De Klerk-filosofie en -benadering is dat dit hervorming en aanpassing behels, eerder as die fundamentele transformasie van die hele gemeenskap en die ekonomie.

Dit is wat aan die wortel lê van die huidige skaakmat in Kodesa, van die intense frustrasie van die swart meerderheid wat nou tot mass action gaan lei, tot die ernstige binnelandse gebrek aan vertroue in die toekoms.

Die bou van 'n ondergrondse bunker van R205 miljoen vir 'n kwynende lugmag in 'n tyd dat Suid-Afrika geen enkele vyand het nie, is simbolies daarvan dat die ou mentaliteit nog aan die orde van die dag is. Dieselfde geld die nuwe gebou vir die totaal gediskrediteerde Nasionale Intelligensie.

En dit alles in 'n tyd dat die Suid-Afrikaanse ekonomie op sy knieë is weens 'n resessie en 'n droogte, en daar boonop weens die noodsaaklike sosiale besteding wat nou noodsaaklik is, ernstige eise aan die staatskas gestel gaan word.

Ons het nou dringend honderde miljoene nodig om huise, skole en hospitale aan ons land se mense te verskaf. Ons gaan miljoene nodig hê om hulp aan die armes, die werkloos en boere te gee wat swaarkry as gevolg van die ergste droogte in menseheugenis.

En ons bou ondergrondse bunkers vir die lugmag.

ONS HIER BY VWB het lank agteroorgebui om nie die skuld vir goed wat verkeerd loop, aan die deur van Staatspresident FW de Klerk te lê nie. Ons het uit ons pad gegaan om te sê die skuld lê by die mense wat hom adviseer. Ons het hom geloof vir sy waagmoed.

Maar ons durf dit nie langer doen nie.

Die man is ons uitvoerende staatspresident met geweldig wye magte. Hy is die man wat oral in die wêreld geëer en geloof word vir die verandering wat hy teweeggebring het.

Ons móét nou begin om aan sy deur te kloep en te sê: Meneer De Klerk, jy regeer Suid-Afrika. Hoekom laat jy al dié goed toe? Wanneer gaan jy beheer neem oor jou regering en jou veiligheidsmagte?

En veral moet ons vir hom begin vra: Meneer die Staatspresident, waar is jou visie?

'N MEDALJE VIR JAN VAN ECK

Molly Lubowski van Tamboerskloof, Kaapstad skryf:

Max du Preez is reg, die mededelings van Jan van Eck is nie nuus nie. Dit is 'n ou swaar wat lank reeds opgebars het en waarvan die etter wyd versprei deur ons land geloop en alles besmet het.

As dit nie so vreeslik tragies is nie, kon 'n mens die absurdheid afgelag het dat Van Eck, wat 'n medalje verdien, onder sensuur geplaas is omdat hy nie sy stellings bewys nie.

Wat van Magnus Malan wat ook onder parlementêre beskerming beweer het Anton Lubowski was 'n spioen en nie dié stelling kon bewys nie - nie tóé nie en ook nie nou nie. Soos lafaards was die saak agter geslote deure gehou by 'n kommissie wat van die staanspoor af 'n klug was.

Een troos het ek: "God slaap nie".

IK SO GROOT SOOS GESLAGSORGANE

P du Plessis van Kaapstad skryf:

Francis van der Merwe se brief (VWB 15 - 21 Mei) getuig inderdaad van 'n slek waardesisteem - syne. Word die IK van skoolseuns deesdae gemeet aan die grootte van hulle geslagsorgane, of hulle gewilligheid om dit op onsmaaklike wyse te vertoon? Hoe anders maak hy sy afleiding dat daardie kind drie keer die onderwyser se IK het?

Is dit hoe hy en sy tipe wat Christelik-Nasionale norme verwerp hulle manlikheid moet bewys?

Is dit ook vir ons "beskaafde heer" normale, gesonde en tipiese tienerpret as 'n skoolseun in Pretoria vir Hazel Skea vermoor en dan pleit dat sy daaropvolgende verfoeilike daad nie verkragting was nie omdat 'n "lyk nie nee kan sê nie"!

Ek is 'n beskaafde man wat nie my kinders slaan, of in my veertig jaar by enige fisieke geweld betrokke was nie. Maar "meneertjie", as jy of jou seun julle oolt aan my dogter ontbloot, sal ek jou beslis dood donner!

WEES ERNSTIG

Annet Joubert van Brackendowns skryf:

Andrea Vinassa, Pearlle Joubert en Nettie Pikeur gebruik gemengde taal wat 'n groot bron van ergenis is.

Wat het geword van suiwer Afrikaans? Vir 'n publikasie wat eerlikheid en opregtheid in alle velde (en veral die owerheid) hoog op prys stel, steek VWB se taalgebruik soos 'n seer duim uit.

Die verweer dat daar geskryf word soos die taal gepraat word, is onsin. Dit sou beteken dat elke "um" en "aah", elke herhaling en self-onderbreking ook weergegee moet word.

Almal wat al na thirtysomething gekyk het, of 'n gesprek op band opgeneem het, weet hoe irriterend en frustrerend sogenaamde werklike taal of dialoog is as dit tweedehands ontvang word.

Daarteenoor besef Ryk Hattingh, Elmarl Rautenbach en Tim Sandham dat gemengde en vulgêre taalgebruik tegniese is wat slegs effektief is wanneer hulle op uitsondering en met oordeel gebruik word.

Hoe kan daar met sekerheid bepaal word of 'n persoon begrip van 'n inhoud het as hy met onbegrip van sy medium te werk gaan? Onthou, dit is 'n tydskrif wat vir die oë van die publiek bedoel is - nie 'n tienermeisie se dagboekie nie.

Om ernstig opgeneem te word, moet jy ernstig vertoon.

WIE WAS DIE RESPONDENTE

G Reimers van Windhoek skryf:

Meningspellings is interessante oefeninge. Of hulle altyd daarin slaag om die volle werklikheid te weerspieël, moet egter bevestig word. Hennie Serfontein (VWB, 29 Mei - 4 Junie) kon dalk ter wille van objektiwiteit melding gemaak het van die felle kritiek wat Weiland se bevindings ontlok het.

In die kritiek word onder meer gevra wie dan nou eintlik die respondente in Weiland se meningspelling was, want die "verligte" uitkyk van Windhoekers en Duitsers uit ander dorpe lyk nie behoorlik verreken te wees nie; die meningsopname weerspieël ook nie dat groot getalle Afrikaanssprekendes net vóór en ná onafhanklikheid uit Namibia na Suid-Afrika verhuis het nie, terwyl die Duitsers in hul oorgrote meerderheid gebly en burgerskap van die land aanvaar het. Die feit dat Duitsers vir meer as 15 jaar etlike skole uit eie sak vir hul plaaswerkers se kinders opgerig én bedryf het, so ook weefskole en wewerye, was mos ook politieke aktiwiteite, of nie? Saam met die Rooms-Katolieke private skole het die Duitse private skole hulle deure lank voor onafhanklikheid vir anderskleuriges oopgemaak.

Verskele institute uit Duitsland bied opleidingsgeleenthede aan swart inwoners. Iets wat Weiland dalk nie besef het nie, is die politieke druk waaronder die Duitsers vir 'n lang tyd in die Suid-Afrikaanse era verkeer het: meer as twaalf jaar gelede moes sokkerspanne van Duitse staatskole byvoorbeeld onder private klubs se vaandels aan ligas deelneem, omdat die oordonderende blanke-en-rygbygerigte skole opset hulle nie kon en wou akkommodeer nie.

Duitsers wat Swapo voor onafhanklikheid ondersteun het, is ook agtervolg en dopgehou. (Die Lubowski-moord val in dié terrein.)

Dis duidelik dat Weiland nie deurgaans op hoogte was van die rol van die Lutherse Kerk nie. Die artikel wil voorgee dat slegs rasseverskille ontwikkeling verhinder het. Vir meer as 20 jaar word daar aan 'n hegte binding tussen die drie Lutherse Kerke gewerk. Die eertydse Duitse Lutherse Kerk was 'n dwerg onder die ander twee kerke met hul groot getalle. Kwessies soos hoe die verenigde beheerstruktuur van die kerkebond moes lyk, verskillende sienings oor die taak en bevoegdheid van biskoppe, hernubare of 'n lewenslange ampstermyn, en enkele teologiese verskille was ook faktore wat in die pad van 'n verenigde kerk gestaan het. Dalk moet daar nie uit die oog verloor word nie dat Duits maar 'n eilandtaal in die Suider-Afrikaanse opset is, en dat mense nie graag hul

taal wil prysgee nie.

Dit lyk my nie Weiland se vraelys was enigsins so ontwerp dat dié sake gepel kon word nie.

PORNOGRAFIE VERVREEM

D Roux van Mowbray skryf:

Ek verwys na die dominee met die skuilnaam en Frederik Engelbrecht se artikels (VWB 29 Mei - 4 Junie). Ek is besig om sommer baie gatvol te raak vir al dié geleerde menere wat met so 'n toenemende gereeldheid in VWB pornografie verdedig. Dit ondermyn die integriteit van die koerant en vervreem u feministiese lesers.

Die werklike kern van die saak is dat vroue in 'n gewelddadige, antagonistiese manlike samelewing woon waar hulle privaathed op verskele maniere geskend word. Of pornografie nou regtig 'n oorsaak hiervan is en of Penthouse hulle modelle baie betaal of nie, is sommer krabbeltjies in die argument se kantlyn, want pornografie bly 'n weerspieëling van die tipe moraliteit wat vroue uit politieke deelname dwing, wat hulle gevoel van hulle eie waarde dag na dag aftakel en wat hulle waarskynlike teikens van verkragting maak.

Die objek van pornografie is vakante vroue wat uit borste en bene bestaan - 'n akkurate voorstelling van hoe die meeste mans alle vroue sien en behandel.

Vir dié vroue wat hulle onderdrukking verwoord, is pornografie gelykstaande met wit rassistiese literatuur in Suid-Afrika, of met publikasies in Nazi-Duitsland wat Joodse stereotipes uitbeeld. Ek gee nie om of dit 'n nodige uitlaatklep vir mans se seksuele drange is en of die sensuurraad op hulle koppe staan en masturbeer nie, dié onlangse viaag van pro-pornografiese artikels maak VWB in baie opsigte 'n twyfelagtige publikasie. Die "vryheid van die pers"-deuntjie word ook maar yl in dié konteks. U publiseer nie die een artikel na die ander ter verdediging van Die Patriot se reg tot voortbestaan nie.

INTEKENING WORD GESTAAK

ME Smith van Umzumbé in Natal skryf:

Kyk, van julle smeerblad met sy weeklikse lading van snert en swart propaganda het ek nou net mooi genoeg.

Wees asseblief so vriendelik om alle verdere afleweringe aan my adres onmiddellik te stuur.

INTEKENING WORD BEGIN

Chrisna Steinhmann van Muckleneuk, Pretoria skryf:

Ek is 'n standaard 7-leerling aan die Afrikaanse Hoër Meisieskool. My eerste kennismaking met VWB was toe my ma die uitgawe van 15-22 Mei vir my bring en sê: "Lees die koerant en kom praat met my oor twee berigte - voor jy kom praat, dink goed na oor wat jy gelees het." Die twee berigte waarop ek besluit het, was dié een oor David Webster en "Waar eindig korrupsie en waar begin begunstiging" deur Sampie Terreblanche.

Een belangrike aspek is dat die waarheid seëvier en dat jy nie alles om jou so goedsmoeds moet glo en aanvaar nie. Nog vier jaar voor ek kan stem en met die tempo watsake in ons land verander, is ek seker dat daar geen twyfel by my gaan wees wanneer dié dag aanbreek nie.

'n Posorder van R60 vir ses maande se huisaflewering asseblief. (Dié R60 het my sakgeld heelwat laat krimp.)

**BRIEWE KORTER AS 300 WOORDE
GENIET VORKEUR.**

Rig briewe aan:
Die Brieweredakteur VWB
Posbus 177
Newtown

2113

CCB'S WEBB RETURNS TO HAUNT HIS MASTERS

Former CCB chairman General Eddie Webb admitted to VWB this week that he has applied for indemnity as a political offender. The move puts the government in hotter water than the Harms Commission did. IVOR POWELL explains why

THE most senior officer in the SADF's notorious Civil Co-operation Bureau admitted to VWB this week he wants to be forgiven for crimes committed against political opponents of the government.

Former CCB chairman ex-General Eddie Webb confirmed he submitted an application - he could not remember when, "but it was some time ago" - in terms of the September 1990 Pretoria Minute for indemnity as a political offender. He is currently awaiting a decision on his future.

This is the first time a senior official within the SADF's dirty tricks operation has broken ranks, and come forward to stake his claim to the promised amnesty of the new South Africa.

BUT THE MOVE COULD create headaches for the government: there are two provisions - which the government itself inserted into earlier agreements by indemnity committees mandated by the joint ANC/government working group, without proper consultation - which could backfire on their designers.

One is that the indemnity application form which has to be filled in demands that the offender submit a detailed list of the political crimes in terms of which he or she is applying for indemnity.

Indemnity as it has been granted by the government thus far, except in the cases of certain members of the senior leadership of the ANC, where it was given as a blanket thing, but on a temporary basis, is granted in terms of the "crime" and not to the person.

Thus it will only be granted in terms of those offences specified on the form; the offender will remain liable for prosecution in relation to any offences that are not specified. In other words, if Webb is genuinely seeking indemnity and not merely engaged in some obscure game of brinkmanship, then all the questions he refused to answer in the hearings of the Harms Commission will have to be answered at last.

Of course they will not be made public, but as we all know, these things have a habit of coming out.

Secondly - and this is the really ironical part - he will have to claim indemnity through the agency of one or other organisation. In his case this will have to be the government, which in turn will have to acknowledge responsibility for the actions which Webb undertook.

THEY WILL HAVE TO SAY YES, this and this and this... all these things were done on our behalf.

More specifically, Webb will have to confirm that he was acting under orders in terms of the offences he committed or ordered others to commit. And, implicitly, in supporting his application, the government will have to admit that it ordered those actions to be performed.

This will then make liars and perjurers - not to mention possibly murderers - out of his superiors. In

Eddie Webb

all probability the chain of command will lead all the way up to current Water Affairs and Forestry Minister General Magnus Malan, until last year Minister of Defence and thus finally responsible for what happened in the SADF at the time.

None of them have ever admitted culpability in any of the covert death squad or other dirty tricks operations the CCB is known to have been involved in.

And neither has Webb. During the hearings of the Harms Commission of Inquiry into Politically Motivated killings last year, Webb said he only became aware of the CCB's actions inside South Africa eight months after he became head of SADF Special Forces in January 1989.

When asked by VWB whether he had applied as a member of a specific organisation, Webb claimed he could not remember, but confirmed that he had filled what was required in terms of legislation governing indemnity procedures.

Other testimony before the Harms Commission had it that it was around the time that Webb took over that the real chaos set in, with Joe Verster, his immediate junior, allegedly shamelessly misleading him on what was really going on.

Webb himself denied any knowledge of the internal activities of the CCB to the Harms Commission, but then went on to refuse to answer further

questions on the grounds that to do so might incriminate him.

MORE RECENTLY WEBB WAS involved in a smaller CCB scandal after the official disbanding of the organisation in the wake of the Harms Commission's findings that members had been involved in nefarious activities. Judge Harms recommended further investigations and possible prosecutions (which have never materialised).

It turned out around midyear that Joe Verster and 23 other former operatives of the sinister organisation were holding the government to ransom, demanding larger pension payouts than the SADF was offering - though these in themselves were totally disproportionate with the actual service they had completed. It emerged that in fact pension payouts had been calculated on the basis of what the member would have been entitled to had he continued serving until retirement age, 65 years; these were the terms of contracts entered into when operatives signed on with the CCB, and the provisions were made against the possibility that the CCB would be exposed.

Webb was not among the discontents, who will be suing the SADF later this year. He had received his payout, believed to be well in excess of R1 million. And theoretically he remained bound by the other major undertaking contained within the contract: that he would not ever reveal anything about the CCB's covert activities.

The CCB has been named in relation to a number of covert operations against ANC and other resistance members, including the murders of Anton Lubowski and David Webster.

Webb currently works for the Old Mutual in Pretoria. VWB was unable to contact him for further comment.

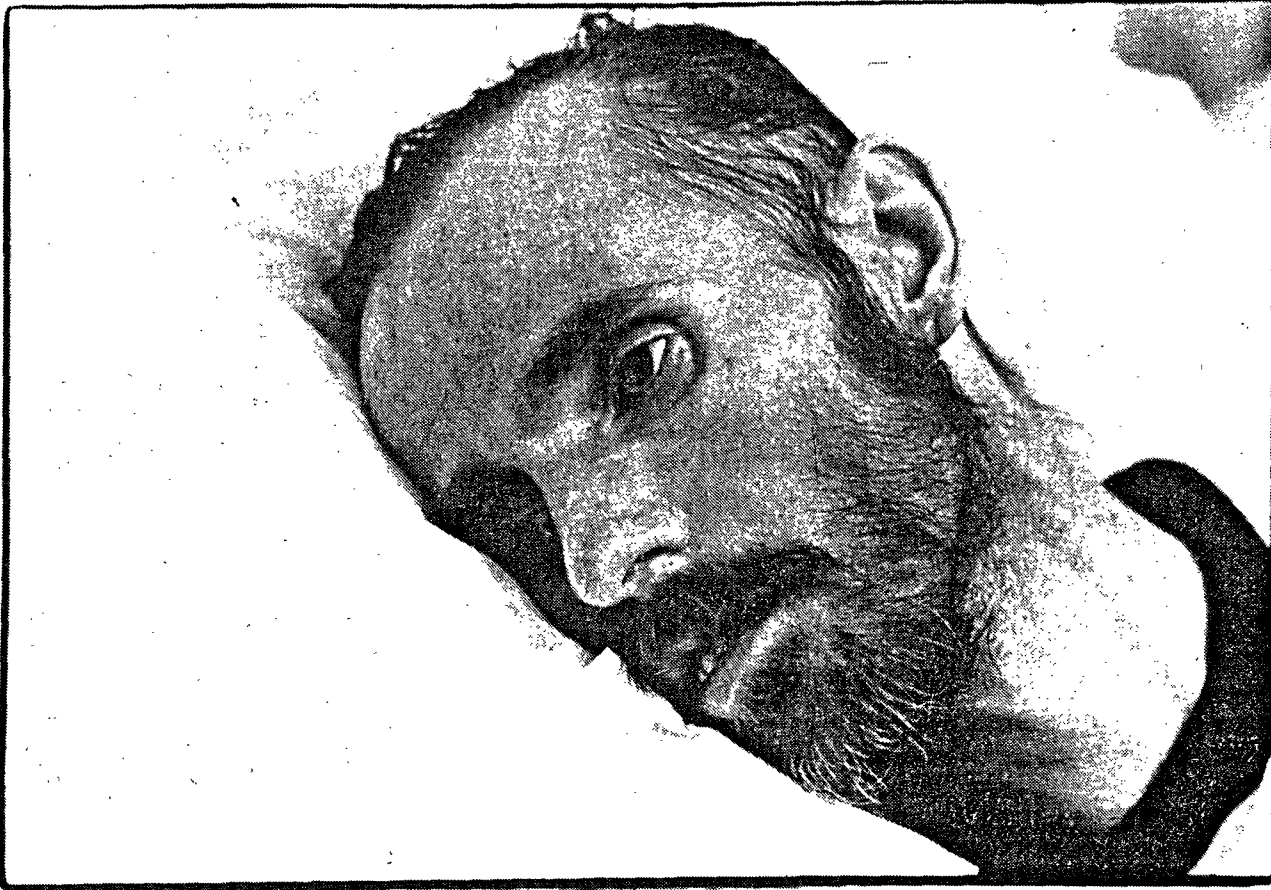
Gerhardt application postponed

AN URGENT application brought before the Pretoria Supreme Court this week seeking the release from life imprisonment of Soviet spy and former Naval Commodore Dieter Gerhardt, was postponed late yesterday morning - without a fixed date having been set for it to be heard.

Gerhardt, represented by Lawyers for Human Rights, is demanding release as a political prisoner under indemnity agreements concluded between the government and the ANC.

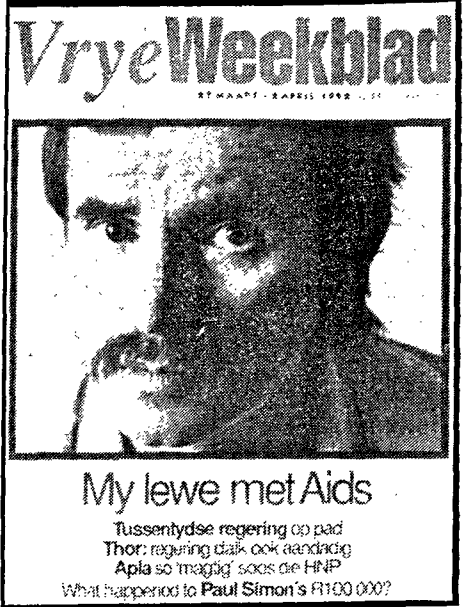
He was sentenced on charges of High Treason to lifetime imprisonment for his espionage activities in December 1983. Mr Justice van der Walt of the Pretoria bench, without addressing the contents of the application gave the State President and various other respondents until Wednesday 17 June to file notice of opposition, then until 24 June to prepare countering affidavits, and the applicant until 26 June to reply. Thereafter a date would be set for the hearing.

The full story of Gerhardt's extraordinary application appears on page 16 of this edition of VWB.

Pic: Giselle Wulfsohn

JOHAN VAN ROOY IS DEAD

Johan van Rooy (38), lived with the HIV virus for three years and three months. He was diagnosed as HIV AB+ on 6 October 1988. In August 1990 he developed full-blown Aids. In the VWB-edition of 27 March this year, he shared his experiences with VWB readers and promised to keep us posted from time to time. Shortly after the article appeared, his health deteriorated at such a rate that he could not keep his promise. This picture was taken on June 4. He died at 1 o'clock the following morning.

In March Johan wrote: "And then it happened. I felt sick, I felt frightened, confused, enraged, anxious, depressed, hurt and frustrated. I felt robbed of my future."

"Who could I confide in? This problem was an even more complex dilemma as I understood I couldn't turn back. There was no 'untelling' and because of the tremendous pressure, confusion and fear, I automatically assumed that once I had told one, that person would tell others. I knew from experience that it was simpler to tell a consistent truth because I could end up with too little energy to deal with trying to keep track of who knew and who didn't..."

"I decided to confide in close friends... Some friends I thought would be really wonderful about it weren't - and some acquaintances whom I thought would drop me, became wonderful, supportive new friends. With old 'acquaintances' disappearing and new supporting friends coming into my life, I realised that it wasn't a fear of exposure that I had, but rather how I could deal with the confusion of feelings within myself. I learned quickly to identify my true friends."

"Being diagnosed meant not the ending of my life, but the end of being willing to accept less than what I want from life. Today I can look back and clearly distinguish between the so-called ending at diagnosis and the beginning of a new life with more acceptance and appreciation..."

"I try to be in control and full control over my actions, but I have to forgive myself for not having control over the results. I'm not what I do nor what is happening to me, and this is one of the hardest things to accept. But I have not the right, nor does anyone else, to judge me now. I have to forgive my results, although it is frustrating beyond understanding."

"I am a normal person who has not turned into a monster. I am living with HIV and I feel I have the right to do so, not as a victim with a label. At times I feel I can't fight it because of the strength of the ignorance around me, but I realise that every inch of progress could save many lives in time to come."

"One of the very real tragic aspects of HIV disease is that none of us will escape losing a friend. I know that living with HIV means learning an ability to survive longer, but at times when a friend becomes terminal or passes on, it feels as if the seams are coming undone..."

"I believe I have come to know the 'look' which characterises the terminal stage of Aids. A look of resignation to life, the very big fear and terror of the unknown inside, vacant and uncertain. I look for definite answers to the uncertainty and know that I won't find them, but I want to keep on looking, and I will..."

GAY ASTRO MATCH

VIND JOU LIEFLING STER

Maak seker van onseker afsprake! Met Gay-Astro-Match, is jou sielsgenoot dalk net 'n oproep ver. Ervaar die vertroue en veiligheid van volmaakte karakteraanpasbaarheid. Die tydbeproepte kunde van die Astrologie (nie net jou sontekens nie) is die beste manier om aanpasbaarheid te verseker. Gay-Astro-Match bied jou 'n lys van gepaste nuwe maats asook 'n gratis 40-50 bladsy gedrukte studie van jou persoonlike geboortekaart wat al jou astrologiese data bevat.

MANS Skakel 087-30-00-810
DAMES Skakel 087-30-00-811

BEHOU DIE SPRANKEL IN JOU VERHOUDING

Al is julle verhouding langdurig of pas aangeknoop, sal ons spesiale Astrologiese Aanpasbaarheidlyn julle 'n diepgaande 20-bladsy gedrukte analise van die verhouding gee, wat kosbare insig bied in die geheimnisse van liefde en vriendskap.

MINNAARS Skakel 087-30-00-809
VRIENDE EN KOLLEGA'S Skakel 087-30-00-815
ONTDEK JOU EIE MENSWEES

Verseker dat jy altyd op die regte oomblik op die regte plek is. Met behulp van die omvattende 40-50 bladsy uitleg wat jy gaan kry, sal jy buitengewone insig kry in dit wat jy ervaar en wat die toekoms vir jou in jou in die maande wat voorlê. Skakel nou en kry beheer oor jou lewe!

087-30-00-814
PHONE MEDIA 402-1580

Column G3 15 0010

THE ROSY GLOW

of
burning
corpses

AMNESTY AND THE INTERNATIONAL JURISTS REPORT ON SOUTH AFRICA

The halcyon days of the New South Africa when President de Klerk could do no wrong in the eyes of the world are drawing to a close, as the international community starts to ask questions about what is really going on. The government doesn't like the answers they are giving, nor the beginning of the backlash of international opinion it represents, writes IVOR POWELL

TWO separate and independent reports by international monitoring and human rights agencies have been released in South Africa during the past ten days.

Both have been roundly rejected by government and IFP sources. They have been variously dismissed as being "one-sided", "one-dimensional" and "an almost complete whitewash of the African National congress, one of the main if not the major, antagonists in the violence".

Government, security forces and IFP sources (had good reason to be) jittery about the findings of the two monitors. The reports come at a time when the ANC's tripartite alliance is busy mobilising its millions of supporters in a very broadly based campaign of mass action around some of the issues to which the ICJ and Amnesty draw attention: namely security forces complicity in the violence, the moral bankruptcy of the government and the failure of the authorities to guarantee the safety of the majority of South Africans.

In any case the international media and political corps are going to monitor very closely what transpires during the stayaways, marches, strikes, etc which will make up the rolling protests scheduled for July. The last thing either the government or the IFP need at this stage is for the eyes of the world to focus on South Africa in hostile or suspicious ways.

THE GOVERNMENT HAS, since February 2, 1990, been unexpectedly successful on two different propaganda fronts: Firstly that which presents a positive face on the way South Africa is moving, stressing political developments towards constitutional normalisation as represented by Codesa and other negotiating forums and submerging the facts that the country is beset by crises, that the government can justifiably be accused of double dealing on any number of fronts, and that in many ways the "death of apartheid" hasn't changed very much for the average South African.

Second that which dismisses the violence as being, in the various propaganda incarnations thus far, just "black on black violence" (or if you want to indulge in a bit of provoked cynicism, savage on savage violence); just an ongoing thing between the Zulus and the Xhosas; or just a private war being waged for their own private reasons between the ANC and the IFP, one in which they bear equal culpability. (But whichever you choose it's got nothing to do with "us". "We" just try in our understaffed way to keep the peace and to get these people to remain in their seats at the negotiating tables. Of course we don't always succeed, but who can hold that against us?)

As a result the nature and the extent of the crisis which has been gripping the townships for the past two years has both been fairly systematically swept under

the carpet inside the country and seldom really made the news in the world at large.

BUT NOW, IN THE SPACE of a single week, two monitoring groups, each commanding the respect and support of influential sections of the international community, have given the lie to all this. It is not an impossibility that they will succeed in tipping the balance against the De Klerk government and beginning the process of raising world indignation against South African human rights violations to the kind of pitch it reached in the mid 80s.

Especially as a police media campaign - in the face of all statistics to the contrary - has been getting off the ground selling the hostel violence as something for which the IFP and the ANC bear equal responsibility, they indict the IFP and KwaZulu chief Minister Mangosuthu Buthelezi as carrying a heavy responsibility for the

killings. (In this they merely invoke statistics over rhetoric; according to every credible study undertaken thus far, notably one by the Community agency for Social Enquiry - published last year and also roundly criticised by government and IFP sources - the IFP is responsible for many times as many killings as the ANC in the township war, and for that matter are the security forces.)

Next they both judge the police and the SADF, on the evidence before them, as not only guilty of routinely not intervening to save the lives of presumed ANC supporters, not only guilty of failing to adequately follow up through investigation on abuses committed by IFP-supporting hostel-dwellers against the ANC, not only guilty of pursuing disarmament campaigns with far more vigour against the ANC-leaning township residents than against the IFP, but also of killing and ordering the killing of presumed ANC supporters themselves.

But neither of the two reports stops here. For its part the ICJ report asks itself the question "Is the government committed to ending the violence?" and answers it, in part as follows:

State President FW de Klerk ...
The violence, his problem...

violence

7 "FOR MANY YEARS responsible people have been calling for a ban on weapons at all political rallies and marches. No ban has been imposed. Why? For 18 months people have been slaughtered on the commuter trains. We have seen that the government can stop this by searching people at stations - They have not done so. Why? There are no satisfactory answers to these questions."

The Amnesty report is more direct: "The positive human rights developments since the beginning of 1990 have included the dismantling of much of the legal framework of apartheid... Yet in the same period... more than 7 000 people have been killed, victims of large scale attacks on whole communities, of targeted assassinations, of attacks by mysterious killers on commuter trains, of unprovoked shootings by the security forces, or of torture in police custody. many others have been injured or made homeless, or forced to go into hiding out of fear of assassination."

They place final responsibility for solving the conflict at the government's door: "...it is the government which, through its control of resources and the security forces has the obligation to take all possible steps to ensure that people can live within their own communities without fear. If the authorities continue to fail to intervene effectively and impartially in the violence and make the security forces accountable for their actions, then the prospects for a democratic transition in South Africa are seriously threatened."

THESE OBSERVATIONS COME at the end of a 100 pages chronicling: well attested instances of police and SADF complicity like that which took place in the so called Seven Days War around Pietermaritzburg in March 1990, where police and security forces personnel actively assisted, escorted and advised IFP impis on the best way to murder the ANC-supporting township residents; the failure of the Harms Commission to definitively break or properly investigate the cycles of political killing indulged in by state sponsored death squads, and the foil provided to the essentially weak findings of Harms by the Kriegler judgement on General Lothar Neethling; "business as usual" type torture and repression in Bophuthatswana and inside South Africa proper; a sustained and devastating attack on the KwaZulu police and their pro-Inkatha bias; a consideration of government funding for Inkatha; etc, etc, etc.

BUT LITTLE OF THIS IS NEW. What is new is the fact that both of the monitoring groups are clear in apportioning responsibility and in rejecting all the excuses the government has got away with in the past.

Amnesty calls upon the government to acknowledge publicly that they have been involved in the abuses listed above - merely as a preparatory step to beginning to sort out the problem. Then they must clamp down vigorously and ensure that in future the international human rights principles are vigorously applied and offenders brought visibly to book.

The ICJ goes further calling for two things, among others:

One, that international monitors are brought in to police the police.

Two, that FW de Klerk assume personal responsibility for law and order. Then the world will know for sure who it has to either praise or blame.

BUT ONE THING is sure: these two groups are not buying the government line any more - and they are the thin end of a wedge of international public opinion, which is slowly coming to realise that that rosy glow haloing the new South Africa is actually the fires raging in the townships.

HIER'S VIR JOU 'N T-HEMP

Hierdie is nie 'n kledingstuk wat daarop gemik is om die waardigheid te ondermyn van Afrikaner Christelik-Nasionaliste, ons Manne In Blou, die Voortrekkers, Ruiterswag, Broederbond, Rapportryers en -lesers, die Nasionale Party en sy organe, die NG Kerk en/of ander susters, die FAK, die Vrouefederasie, die Stigting vir Vriendelike Afrikaans, die Konfederasie van Kinderkrans, moeë dog skatryk kabinetsministers, burgemeesters van

toilet dorpe, bomplanters, volkstaters en ander oewerbewoners, sweepslaners, Karwatse en ander Husse met Lang Ore, draers van tradisionele wapens en andere met knoppe op hul kieries, hojnats, meelopers en/of handperde van die struggle, Staliniste, Marxiste, antichriste, gestruktureerde anargiste, Roomsse, suurstofdiewe en Kodesa-lieplappers, kulturele flentergatte, Groen en Rooi bullebakke, windbrekers, agterbankers, smartvrate, kamerade en/of gedekonstrueerde kabbaliste of agente van die bewussyn nie. Dit is bloot 'n VryeWeekblad T-hemp.

Teen slegs R25 (BTW en posgeld ingesluit)
kan JY ook 'n VWB T-hemp besit!

(Laat asseblief drie weke toe vir aflewering)

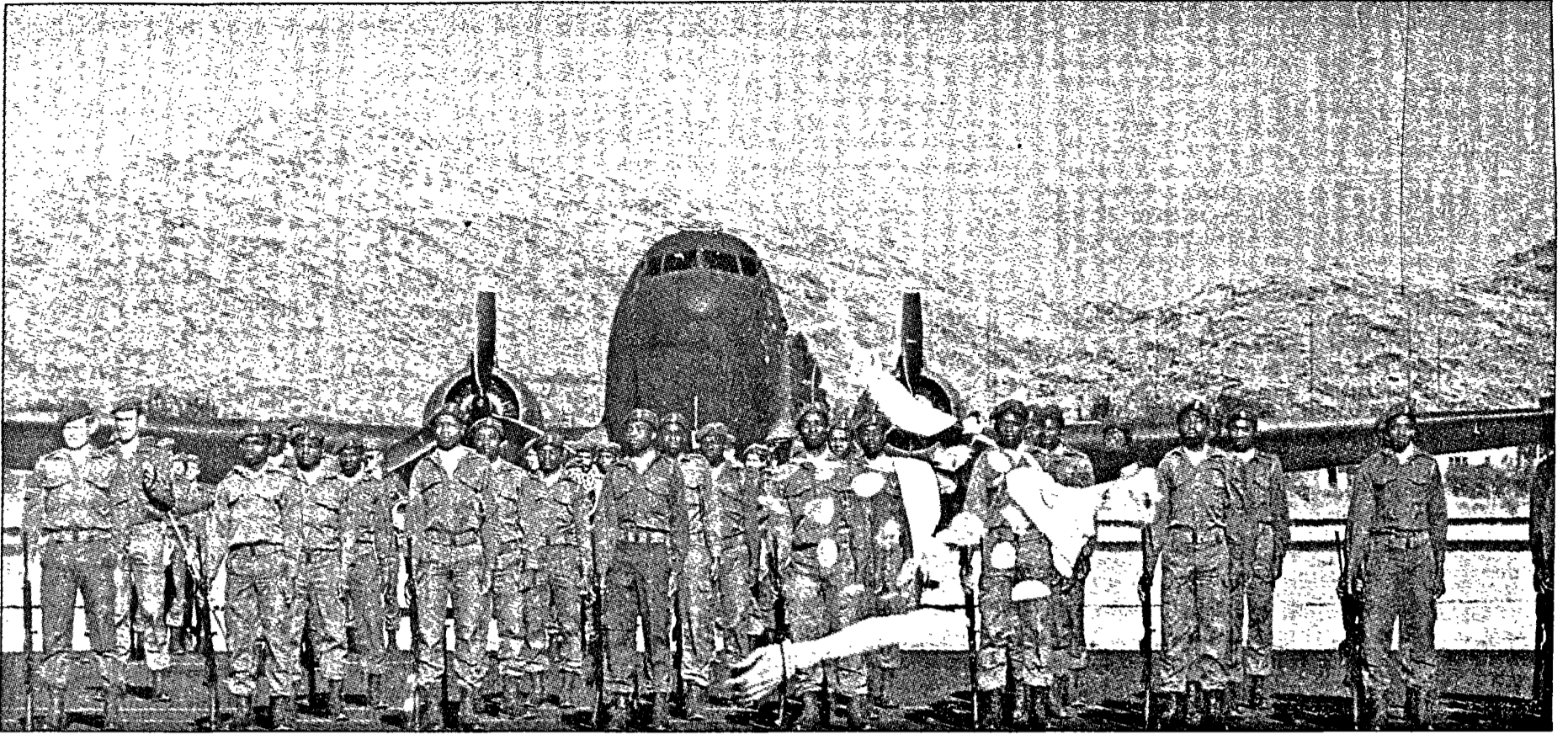
Stuur vir my T-hemde @ R25 elk
Grootte Groot
..... Ekstra groot

Naam.....

Adres.....

.....Poskode.....

Stuur aan: VWB-T-hemp aanbod, Posbus 177, NEWTOWN, 2113

'N NUWE WEERMAG

VIR 'N NUWE SUID-AFRIKA

Suid-Afrika staan op die punt om 'n demokrasie te word waarin alle landsburgers stemreg en seggenskap sal hê. Die integriteit van enige land se soewereiniteit word deur sy weermag beskerm. Die huidige weermag kan dit nie wees nie, want dit is en word gesien as 'n "wit" weermag wat die wit regering beskerm. Die ander groot "weermag" is die ANC se Umkhonto we Sizwe (MK), maar dié kan ook nie die nuwe demokratiese republiek se weermag wees nie, want dit is ewe partisaan. Dit kan dus nie anders nie dat die nuwe weermag 'n mengsel van dié twee plus miskien selfs ander elemente moet wees. HENNIE SERFONTEIN bespreek die saak en skryf dat die SAW en die ANC se uiteenlopende standpunte oor 'n nuwe weermag fundamentele verskille in sowel hul praktiese as hul filosofiese benadering van dié kwessie weerspieël

DIE SA WEERMAG (SAW) se siening, soos uitgespel deur die weermagshoof, Kat Liebenberg, is dat die bestaande raamwerk van die SAW bloot aangepas moet word om elemente van MK en die TBVC-magte te akkommodeer.

Die ANC se siening, soos uitgespel deur die hoof van MK, Joe Modise, is dat die SAW, MK, Apla en die TBVC-magte almal formeel moet ontbind en daarna saamgesmelt moet word in 'n weselike nuwe weermag.

Om 'n eenvoudige beeld te gebruik: Die SAW wil 'n nuwe model motor met dieselfde enjin hê. Die ANC, daarenteen, wil 'n heeltemal nuut-ontwerpte motor hê.

Dié basiese verskille in uitgangspunt kom duidelik na vore in die berigte hiernaas.

Liebenberg weerspieël regeringsdenke met die klem op professionaliteit en tegniese vaardighede, maar steeds streng binne die verband van die bestaande SAW-raamwerk en denke. Die SAW beklemtoon veral dat die MK-magte tegnies nie vir 'n konvensionele weermag opgelei is nie en dat daar grootskaalse heropleiding sal moet wees.

Modise, op sy beurt, sien 'n nuwe weermag in 'n breëre filosofiese verband - dit moet die huidige ingrypende sosio-politieke veranderinge in die gemeenskap weerspieël. Vir die ANC is die grondslag van enige nuwe weermag dat dit bowenal legitimiteit moet geniet by die oorgrote meerderheid van die land se mense - iets wat die SAW, volgens Modise, beslis nie het nie, en ná alles wat gebeur het, nooit sal verkry nie.

DIE REGERING eis dat MK-lede heropgelei moet word. MK self het trouens al meer as twee jaar gelede daarmee begin.

Maar dis net so belangrik - selfs méér belangrik - om te besef dat nie net MK-lede nie, maar ook alle SAW-lewe heropgelei moet word.

By die laasgenoemde gaan dit oor 'n geestelike/filosofiese heropleiding - want 'n soldaat se taak behels veel meer as net die druk van 'n knoppie of die trek van 'n sneller. Hy moet ook weet waarom hy 'n soldaat is en wie die vyand is. Dit gaan oor morele en etiese waardes en die breë politieke filosofie waarbinne die weermag opereer.

'n Nuwe weermag moet ook 'n nuwe siel kry. 'n Volslae gedaanteverwisseling is nodig om die verstarde 40 jaar oue denke van die

aktueel

BOU VOORT OP DIE REEDS BESTAANDE, SÊ WEERMAGSHOOF

Joe Modise

DIE kern van die regering se planne vir 'n toekomstige weermag is dat die huidige SAW die grondslag daarvan sal vorm. Roelf Meyer het ná die onlangse parlementêre debat oor sy weermagspos dit duidelik gestel dat die SAW 'n kontinuïteit en ankerrol moet kan vervul, en die "raamwerk vorm waarbinne lede van ander militêre of paramilitêre organisasies in sowel Suid-Afrika as die TBVC-magte opgeneem kan word om die toekomstige weermag te vorm."

'n Nuwe "super-weermag" word beplan waar elemente en individue van die weermagte van die TBVC-lande, MK, die Ystergarde van die AWB en die Wenkommando by die huidige SAW inskakel.

En dan het Kat Liebenberg, hoof van die SAW, verlede naweek in 'n onderhoud met Rapport vir die eerste keer sy visie vir 'n toekomstige weermag uitgespel.

Hy berel die SAW reeds voor vir 'n grondwetlike oorgangsbedelling waar daar gesamentlike beheer deur die verskeie politieke groepe oor die veiligheidsmagte sal wees.

Maar hieraan is belangrike voorwaardes verbonde. Die ANC sal eers die gewapende stryd moet aflê en sy ooreenkomste met die regering uitvoer, soos byvoorbeeld die uitwys van wapenopslagplekke, sê Liebenberg. Hy beweer dat daar feitlik in alle opsigte met die ANC ooreengekom is oor die beginsels van 'n nuwe weermag. Vroeër het Meyer ook beweer dat die beginsels waarop 'n toekomstige weermag gebou sal word "ten minste reeds vir 80 persent in bilaterale gesprekke met die ANC goedgekeur is."

Hier volg van die belangrikste aspekte van Liebenberg se visie vir 'n toekomstige weermag:

- * Die huidige "hoë standaarde" van die weermag moet in stand gehou word. Daar sal nie bevordering deur "buitensporige regstellingsaksies" wees nie, hoewel daar wel "aanpassingsopleiding" vir sekere individue "uit ander eenhede" sal wees.
- * Die weermag bly basies 'n burgermag en "kan nooit 'n professionele mag" word nie omdat dit "te duur" is.
- * Die opname van "hele gevegseenhede" van buite word nie beplan nie, want die weermag kan hoogstens 6 000 uit die 12 000 manskappe in die TBVC-state akkommodeer. Heel betekenisvol sê hy dat hulle die grootste gros "nuwe weermagiede" sal uitmaak.

WAT MK BETREF, sê Liebenberg, moet hulle aan weermagstandaarde voldoen. Hoewel "aanpassingskursusse oorweeg kan word", beteken dit nie buitensporige regstellingsaksies nie. Hy verwag nie dat groot getalle MK-lede sal aansluit nie.

- * Verpligte dienspilig word behou, maar omdat dit tot alle rasse uitgebrei gaan word, sal dit beperk word. Gesamentlike beheer oor die veiligheidsmagte kan net binne die grondwet geskied. Daarom moet daar in die oorgangsfase 'n nuwe grondwet wees.
- * Daar word voortgegaan met 'n rasionalisasieprogram wat die weermag moet afskaal. Poste is bevries en nuwe rasionalisasie moet die ander magte akkommodeer.

Maar dan erken Liebenberg nogtans dat hierdie "toekomsvisie" vir die weermag, nie maklik "verkoop" gaan word nie, gesien die ANC se "onversetlikheid" oor sekere sake.

9 koue oorlog en die totale aanslag en die anti-ANC propaganda te vervang.

Die Liebenberg-"visie" toon geen begrip vir dié sake nie. Trouens, in politieke kringe word die onverwagte uitsprake van die SAW-hoof - wat suinig is met media-onderhoude - bevrage teken. Hy is bekend as 'n valk en 'n "hardliner".

Sy opmerkings is gemaak in 'n stadium dat Roelf Meyer deur Gene Louw as minister van Verdediging opgevolg is, en word beskou as 'n poging om die SAW se belange te beveilig.

Daar word beweer Meyer se onlangse opdrag aan SAW-offisiere dat hulle nie 'n konferensie oor veiligheidsake saam met MK-offisiere mag bywoon nie, was die gevolg van druk deur Liebenberg. Hy sou glo verlede jaar in 'n bevel aan offisiere alle kontak met MK verbied het omdat die ANC nog steeds as die "vyand" beskou is.

NET EENDRAG MAAK 'N WEERMAG, SÊ MK-HOOF

UMKHONTOWE SIZWE (MK) se plan vir 'n toekomstige weermag behels die ontbinding van alle magte - MK, SAW, Aplá, ens - en die skepping van 'n geheel nuwe weermag waarin dié magte geïntegreer en saamgesnoer word.

Joe Modise, die hoof van MK, het enkele weke gelede die visie en filosofie van die ANC oor "gewapende magte in oorgang en in die toekoms" uitgespel.

'n Sleutelfaktor vir die ANC is die probleem dat die SAW "nooit die nodige politieke en morele legitimiteit van die meerderheid in die land geniet

het nie", omdat dit die ideologie van apartheid verdedig en in stand gehou het.

Modise onderstreep dat legitimiteit slegs verkry kan word deur "die wyse waarop ons die rol van die gewapende magte in die oorgang definieer sowel as die meganismes en beginsels wat die integrasie en herstrukturering van die gewapende magte beheer, definieer en identifiseer".

In die oorgangsfase moet die tussentydse regering in beheer wees van MK, die SAW, Aplá, die weermagte van die TBVC- en selfregerende tuislande, en 'n verenigde beheerstelsel oor hulle skep as grondslag vir die integrasie- en herstruktureringprosesse.

Wat die laasgenoemde prosesse betref, sê Modise, is die beginpunt dat 'n toekomstige weermag "die werklikhede van die nuwe Suid-Afrika, wat ons almal nastreef, moet weerspieël".

Die ANC beskou die integrasieproses slegs as "die eerste fase van die totale herstrukturering van die bestaande gewapende magte in 'n nuwe nasionale weermag".

Modise beklemtoon: "Ons kan nie die kwessie van integrasie en herstrukturering in isolasie bespreek sonder om eers die totale strategie se doelwitte en rigting van 'n toekomstige verdedigingsbeleid te definieer nie."

VOORDAT FINALE BESLUIE geneem word, sê die ANC, moet die volgende faktore eers oorweeg word:

- * 'n Heeltemal nuwe ontleding van wat onder bedreiging verstaan word - dit moet gegrond wees op veranderinge in die politiek-militêre balans van die magte in die streek.
- * Die noodsaak om toekomstige verdedigingsbehoefes binne die voortdurende debat oor sosio-ekonomiese rekonstruksie te bepaal.
- * Daar moet gesorg word dat die gewapende magte nie as 'n bedreiging vir die politieke proses beskou word nie.
- * Die herintegrasie van alle gemobiliseerde soldate in die burgerlike gemeenskap en die nasionale gemeenskap moet verseker word.

TEN EINDE DOELTREFFENDE integrasie te verseker, moet die volgende optredes sterk oorweeg word:

Deur die hele proses moet daar gebalanseerde verteenwoordiging van alle deelnemende gewapende magte in die bevels-, beheer- en moniteringstrukture verseker word.

Dit is absoluut noodsaaklik om die SAW se spesiale magte onmiddellike ontbind as 'n voorvereiste tot suksesvolle integrasie.

Regstellende aksie moet ingestel word terwyl professionele standaarde gehandhaaf word.

In die lig van die ervaring van ander lande in die streek moet die hele proses onder toesig van internasionale verteenwoordigers geplaas word.

Die ANC glo ook dat dit die hooftaak van die nuwe weermag is om die land teen buitelandse aggressie te beskerm en sy gebiedsintegriteit te bewaak. Daarom moet die weermag homself so gou moontlik losmaak van die interne rol wat hy tot dusver gespeel het.

Anders as die regering, glo die ANC dat 'n permanente, vrywillige weermag die kern van 'n nuwe weermag moet wees. In só 'n professionele weermag sal daar geen dienspilig wees nie.

DIE VRAAG IS: WAARVOOR MOET 'N SOLDAAT VEG?

DIE SAW se huidige denke is steeds vasgevang in die ideologiese filosofie van die totale aanslag en teen-revolutionêre optrede, sê Jakkie Cilliers van die Instituut vir Verdedigingspolitiek. Hy was self tot onlangs veertien jaar lank 'n offisier in die Staande Mag.

Die onlangse stellings van Kat Liebenberg, hoof van die SAW, weerspieël na sy mening die benadering waarin die regering sake eensydig aanpak sonder om dit in die eerste plek as 'n uitvloeisel van die onderhandelingsproses te sien.

Cilliers sê: "Fundamentele verandering vind nou baie vinnig plaas op die sosio-politieke en die ekonomiese gebied - maar volgens Liebenberg se stelling lyk dit of die SAW sake basies net so wil behou."

'n Mens moet volgens hom egter begrip hê vir Liebenberg weens sy geweldige probleme met die

regses, veral op die platteland. Vandaar sy verwysings na die behoud van die burgermag en die inskakeling van para-militêre groepe.

CILLIERS MEEN die SAW se probleem is dat geen SAW-leier op TV verskyn om aantygings te verwerp en politieke moorde te veroordeel nie. "Hulle het blykbaar iets om weg te steek en het dus weinig werklike visie vir die toekoms. Die probleem is dat die SAW soos 'n volstruis is wat net kop in die grond druk."

Hy verwerp die plan om net die helfte van die TBVC-weermagte te inkorporeer. "Met uiters min senior swart offisiere sal hul beoogde nuwe weermag se top-strukture blank bly - en dit sal nie goed wees vir die algeme stabiliteit van die land nie."

Cilliers is bevrees dat die "gaping van wantroue tussen die SAW en MK so wyd is soos die Heer se genade"

Hy bevrageeteken die SAW se benadering om die kwessie van "professionalisme" tot die hoogste prioriteit te verhef.

"Dit gaan in die eerste plaas nie om teoretiese vaardighede nie," waarsku Cilliers. "In die nuwe era is die vraag: Waarvoor staan jy? Wat verdedig jy?"

"As jy sê militêre professionaliteit gaan net oor 'tegniese vaardighede', dan bestaan daar in wese geen verskil tussen 'n SAW-soldaat en 'n lid van die Bader Meinhof-bende nie. 'n Soldaat verdedig immers in die eerste plaas ook 'n bepaalde waardesestel."

DIS BELAGLIK, SE MK-OFFISIERE

SENIOR offisiere van MK se opperbevel met wie VWB dié week gepraat het, spreek sterk kritiek uit teen aspekte van die "visie" vir 'n toekomstige weermag wat verlede week deur Kat Liebenberg, die hoof van die SAW uitgespel is.

Hulle sê daar steek geen waarheid in Liebenberg en Roelf Meyer se aansprake dat die ANC en die regering al sowat 80 persent ooreenkoms oor die

beginsels van die nuwe weermag bereik het nie.

Volgens hulle was daar tot dusver slegs een informele gesprek deur militêre verteenwoordigers van albei kante in 'n poging om te kyk of hulle oor fundamentele sake tot 'n vergelyk kan kom. Maar dit was 'n mislukking - niks het daarvan gekom nie.

"Ons beskou hul aansprake as ongelooflik belaglik en verwerp dit absoluut dat 'n groot mate van

LAAT DIE POLITICI EERS OOREENKOM, SÊ GELDENHUYS

VOORDAT die militariste kan besluit oor hoe 'n toekomstige weermag daar moet uitsien, moet die politici eers die politieke geskilpunte daaromheen oplos en die breë riglyne neerlê.

Só sê Jannie Geldenhuys, die vorige hoof van die SAW, na aanleiding van die onlangse voorstelle deur sy opvolger, Kat Liebenberg.

Geldenhuys sê die aard van 'n nuwe weermag sal afhang van watter stelsel vooraf oor besluit word. Hy meen daarom dis 'n fout as mens eers tegniese komitees van militariste aanstel om 'n nuwe weermag te beplan, "want as hulle vasval oor fundamentele sake, moet hulle in elk geval eers teruggaan na hul prinsipale."

Sake soos die grootte van 'n weermag, sy funksies en verpligte diensplig word alles bepaal deur breë sosiale, politieke en ekonomiese faktore. Sy ervaring is: as daar oor dié fundamentele sake ooreengekom is deur die politici, dan is dit nie moeilik vir die militariste om oor die tegniese toepassing en uitvoering daarvan tot 'n vergelyk te kom nie.

Geldenhuys wou nie op sy opvolger se voorstelle kommentaar lewer nie, behalwe om te sê dat hy saamstem dat die nuwe weermag grootliks 'n burgermag moet bly en nie 'n klein professionele mag moet word nie. Die DP het ook nou tot dié oortuiging gekom, sê hy.

Hy meen ook 'n land se weermag moet sy politieke, ekonomiese en streek-statuur weerspieël.

konsensus bereik is," sê die offisiere, wat nie by name aangehaal wil word nie.

Hulle beweer die regering wil weens die dooiepunt rondom Kodesa die indruk wek dat bilaterale gesprekke tussen die ANC en die regering oor die weermag goeie vordering maak.

Die MK-offisiere sê Liebenberg se "visie" weerspieël sy eensydige benadering en ignoreer die belangrikheid van MK.

Hulle beklemtoon dat 'n verkleinde, permanente professionele weermag noodsaaklik is om meer fondse vir sosio-ekonomiese rekonstruksie beskikbaar te stel.

Liebenberg se benadering om MK en ander magte bloot binne die raamwerk van die huidige SAW te inkorporeer, sê hulle, "bewys dat hy absoluut geen benul het van hoe illegitiem die SAW in die oë van die meerderheid van die mense is nie".

Dit bewys ook die SAW se "evolusionêre" benadering en denke, sê hulle. "Dis onvoldoende. Ons sê: Breek totaal met die verlede en skep iets nuuts."

Die MK-offisiere beklemtoon ook dat die gewapende stryd nie finaal opgesê kan word voordat fase een van 'n tussentydse regering ingestel is nie. Dit moet voorafgegaan word deur 'n staakvuurooreenkoms tussen MK en die SAW.

Hulle maak beswaar daarteen dat die rasionaliseringsproses net die wittes in die huidige SAW bevoordeel en die TBVC-magte en MK se behoeftes totaal ignoreer.

aktueel

DIE VREEMDE VERHAAL VAN 'N ONLUSTEPOLISIEMAN

'n Sonderlinge uitleweringsooreenkoms en kwytskelding van vonnis vroeg in 1990 het meegewerk om 'n polisieman wat tien jaar tronkstraf moes uitdien vir moord, ná net 15 dae in die tronk in beheer van 'n onluste-eenheid in die Boland te plaas. Dié gemeenskap is bitter ontevrede met hom en ná 'n lang gesloer gaan hy uiteindelik krimineel vervolgt word.

CHRISTELLE TERREBLANCHE stel ondersoek in

DIRK CALITZ is geen gewone polisieman nie.

Hy het jare ondervinding in die grensoorlog in Namibia as lid van die destydse SWA Polisie se Teeninsurgensie-eenheid, algemeen bekend as Koevoet. Daar was hy aan die hoof van 'n gemotoriseerde eenheid wat Owambo in die noorde van Namibia gefynkam het vir Swapo-insurgente.

Terug in Suid-Afrika is Adj-off DDJ Calitz, 31, al meer as twee jaar lank gestasioneer in die Paarl, waar hy vroeg in 1990 in bevel was van 'n onluste-eenheid wat na dorpe soos Worcester, Ashton, Robertson en

Bonnievale gestuur is om die politieke oproerigheid ná Staatspresident FW de Klerk se 2 Februarie-toespraak aan bande probeer lê.

Volgens hofrekords en koerantberigte was Calitz, toe 'n 26-jarige sersant, in Augustus 1987 besig om met sy eenheid die Ehoma-wyk van Ovambo te fynkam na 'n mortieraanval die vorige aand op Oshakati, hoofkwartier van die veiligheidsmagte. By die kraal van Wilhelm Haindonga, het hy sy humeur verloor, en Haindonga met stokke doodgeslaan. Hy is in Desember 1988 in die Windhoekse Hooggeregshof aan moord skuldig bevind en tien jaar

gevangenisstraf opgelê. Sy aansoek om appèl in September 1989 in Bloemfontein het misluk. Dit was kort voor die Namibiese onafhanklikheidsverkiesing.

IN DIÉ STADIUM was hy te laat om in aanmerking te kom vir die Administrateur-generaal, Louis Pienaar, se spesiale proklamasie van Junie 1989 wat "vrywaring teen vervolging" gebied het aan alle lede van die Suid-Afrikaanse Veiligheidsmagte "vir misdade in die loop van hulle diens".

Die ministerie van Justisie het in Kaapstad aan VWB bevestig dat Calitz nie in aanmerking gekom het nie, omdat hy reeds gevonnissen was met die uitvaardiging.

Volgens 'n segspersoon van die Namibiese Ministerie van Buitelandse Sake het Calitz op 25 Januarie 1990 in Windhoek aangemeld om sy tronkstraf uit te dien. Hy is feitlik onmiddellik na Pollsmoor by Kaapstad oorgeplaas kragtens 'n spesiale ooreenkoms, gereël deur die AG, om te verseker dat Suid-Afrikaners nie in Namibiese tronke en vica versa aangehou word wanneer Namibia twee maande later sy onafhanklikheid sou verkry nie. Die Suid-Afrikaanse Departement van Buitelandse Sake het bevestig dat die reëling op hoë vlak hanteer is, en dat Calitz een van die mense is wat verskuif is.

Volgens Nic Grobler van die ministerie van Justisie is daar ook gekompenseer vir die feit dat Calitz nie vir die 435-vrywaring in aanmerking kom nie. Na net 15 dae in Pollsmoor is hy vrygelaat kragtens 'n spesiale "kwytskelding van vonnis" wat deur die Staatspresident self, kragtens sy prerogatief as staatshoof en 'n bepaling in die 1983 Grondwet van Suid-Afrika, gemagtig is.

CALITZ WAS op 9 Februarie 1990 'n vryman en het sy loopbaan in die SAP onmiddellik hervat. Hy is na die Paarl verplaas, kort voordat die omliggende gebied "ontplof" het in die nadraai van De Klerk se opheffing van die verbod op politieke bedrywighede.

Vroeg vanjaar het Calitz in die Worcesterse streekhof verskyn op 'n aanklag van "aanranding met die doel om ernstig te beseer" deurdat die

beskuldigde op Woensdag 11 April 1990 by die gemeenskapsaal te Robertson in die distrik Worcester ... wederregtelik en met opset om ernstig te beseer, 'n aantal mense aangerand het deur traanrookgranate daarin te gooi en opdrag aan die polisie-beamptes onder sy bevel te gee om met rubberpatrone, traanrook en donshael op die mense te skiet, wat by die saal uitgevlug het, nadat hy vroeër reeds bevel gegee het dat traanrook by gemelde saal se vensters ingegooi moet word en dat die polisie-beamptes voor en/of langs die saal stelling moes inneem," aldus die klagstaat.

DIE PROKUREUR-GENERAAL VAN Kaapland, Neil Rossouw, het besluit om Calitz te vervolgt ná twee polisie-ondersoeke na die voorval en ná intensiewe verhoë deur Jan van Eck, LP vir Claremont en voorsitter van Umac (Unrest Monitoring and Action Group), deur Regslui vir Menseregte en die bruin gemeenskap van Robertson se prokureur, Essa Moosa.

Die saak is intussen 'n paar keer uitgestel, onder meer sodat Calitz om amnestie kragtens die Groote Schuur Minuut aansoek kon doen. VWB het verneem dat die aansoek geweier is, maar kon dit nie bo alle twyfel bevestig nie.

As gevolg van die voorval op Robertson is nog 'n siviele saak deur Moosa namens die gemeenskap aanhangig gemaak. Altesame 154 mense is na bewering beseer as regstreekse oorsaak van die polisie-optrede. Van hulle het 110 donshaelwonde opgedoen.

Moosa se kantoor wag nou op talle hospitaalrekords van die nabygeleë dorpe se hospitale, ten einde 83 individuele eise teen die Departement van Wet en Orde in te stel vir kompensasie. Volgens Marc Jasson van Moosa se kantoor word "voete gesleep" met die mediese rekords, maar sal voortgegaan word met die saak.

Calitz moet op 20 Julie vanjaar weer in die Worcesterse streekhof verskyn. Verskeie gemeenskapslede van Robertson sal na verwagting in die saak getuig.

Hy het geslaan totdat die paal te swaar geword het...

GEDURENDE die voortslepende grensoorlog in Namibia is die veiligheidsmagte en veral Koevoet feitlik daaglik beskuldig van wandade teen die plaaslike bevolking van die destydse Suidwes-Afrika. Calitz se verhoor was een van die min konkrete bewyse dat waar 'n rokie is 'n vuurtjie mag brand. Die meer linksgesinde media het in besonderhede oor dié saak berig, hoewel dit meer as 'n jaar geduur het.

Calitz het onskuldig gepleit op die aanklag dat hy Wilhelm Haindonga met stokke doodgeslaan het. Sy verdediging het ook aangevoer dat hy ten tye van die voorval "tydelike verstandelike beneweling" ervaar het, dat sy optrede gevolglik onwillekeurig was en dat hy daarom nie daarvoor verantwoordelik was nie.

Uiteindelik was die staat se psigiatriese getuïenis en die verdediging se getuïenis in konflik. Regter R Strydom het die moontlikheid van stres net as versagende omstandigheid oorweeg en Calitz skuldig bevind. Getuïenis dat Calitz kort nadat Haindonga aan sy wonde beswyk het, Swapo-uniforms langs die kraal laat begrawe het om die voorval na 'n verdediging teen 'n Swapo-aanval op sy eenheid te laat lyk, het as verswaring gedien.

Volgens die getuïenis in die hof het Calitz se Wolf-voertuig met sy aankoms by die kraal, 'n deel van die paal-omheining - wat na bewering "heilig" was - platgetrap. 'n Argument met Haindonga het gevolg deur middel van 'n tolk.

CALITZ HET BEWEER Haindonga het aan hom gesê hy moet "fokof" omdat hy "nog nooit 'n Swapo-terroris gesien het nie". Daarop het Calitz glo 'n paal uit 'n onvoltooid hut geruk en Haindonga geslaan totdat die paal te swaar geword het, 'n ander paal of stok opgetel en verder geslaan. Haindonga het weens veelvuldige beserings, onder meer breinbloeding, beswyk.

In die appèl-hof-uitspraak het regter AR Eksteen gesê: "Dit was die verpligting van die teeninsurgensie-eenheid van die SWA-polisie, waaraan die appellant (Calitz) verbonde was, om die burgerlike bevolking te verdedig en te beskerm teen vyandige aanvalle, en die oorledene was geregtig om na hulle op te sien as beskermers van sy belange. Dit was derhalwe 'n saak van wesentlike belang vir die hele gemeenskap as 'n lid van so 'n eenheid homself so te buite gaan dat hy 'n lid van daardie gemeenskap om die lewe bring." Die appèl-aansoek is op grond daarvan afgekeur.

TUSSEN KNYSNA EN SEDGEFIELD, DIE OUTENIEKWABERGE EN DIE WOUDE IS DIE AFDRAAIPAD NA KARATARA.

Jy ry bo-oor die treinspoor, verby lanings bome, plase en velde, plante en blomme, en daar lê die plekkie in 'n opening in die bos.

Op haar ontdekkingsreis deur Suid-Afrika kuier PEARLIE JOUBERT 'n rukkie op dié dorpie

karatara

'n plekkie in die son

KARATARA beteken diep en donker. Die inwoners kan nie onthou waar die naam vandaan kom nie, maar sê dis seker maar genoem na die bosse wat tot vandag toe nog diep en donker is.

Mense gaan om verskillende redes na Karatara. Party gaan om te kyk na al die oumense wat in hul tuine skoffel; of na die kinders van die spesiale klas omdat iemand in Knysna se kroeg die storie vertel dat die mense van Karatara almal familie van mekaar is, en die kinders vandag die een of ander gebrek het weens inteling; of sommer om te gaan kyk en luister of daar nie nog érens 'n verdwaalde Knysna-olifant rondloop nie.

In Karatara is die skool soos ander skole: 'n groot sementstoep voor die paar klaskamers, 'n rugbyveld, 54 kinders en so aan. 'n Entjie verby die ingang van die dorpie hang 'n groot "kantoor"-bord wat wys waar die afgetredes, pensioentrekkers en ander oues van dae kan aanklop vir 'n huis in Karatara.

Daar's 'n kafee wat deur die Botha-broers besit word, 'n huis wat opsy gesit is vir die dokter se spreekkamers en 'n saaltjie waar dié jonger mense soms 'n liefdadigheidsdans hou of 'n fliek uit Knysna wys.

In Karatara slaap die mense met hul deure en vensters oop. Daar's ook 'n swembad vir die kinders, 'n dominee wie se preke glo gewild is, g'n burgemeester nie, g'n kroeg nie, g'n polisieman nie, en 'n leeftyd se herinneringe en stories.

En op Katrina Stevens se stoep in die tienuur-in-die-oggend-son sit oubaas Ben Zeelie, sy vriend Hendrika Magdeleen Barnard - of sommer net Dirkie - Katrina en ou Bothatjie.

Ou Bothatjie (Adam Botha) woon in 'n huis oorkant die pad, maar Katrina gaan roep hom om te kom stories vertel oor Karatara.

En dan is daar natuurlik ook die ouetehuis waar Karatara se oudste inwoner, die 102-jarige Ant Sarie Stoebel, bly "saam met 29 ander oumense wat nie meer na hulself kan kyk nie".

KARATARA HET EERS so agt, nege jaar gelede elektrisiteit gekry. Die meeste inwoners is afgetredes

Op Katrina Stevens se stoep in die tienuur-in-die-oggend-son sit oubaas Ben Zeelie, sy vriend Hendrika Magdeleen Barnard - of sommer net Dirkie - Katrina en ou Bothatjie.

wat vroeër jare vir Bosbou gewerk het. Karatara het 'n paar dwars en skuins stofstrate en op dié dorp ken almal vir almal.

"Almal op Karatara is ou vriende," vertel Ou Bothatjie. "Die mans het saam byl geswaai en as jy hier 'n groentetuin het of baie vrugte, dan verkoop jy dit nie aan jou vriende nie. Jy gee dit vir hulle."

Dis nie sommer enige "Piet en Jan Rap" wat daar kan kom woon nie, vertel Ben Zeelie. Hy het drie en twintig jaar gelede op Karatara kom woon en 'n huis gehuur vir twee pond tien. Vandag betaal hy R21,40

vir sy huishuur.

Zeelie sê hy het met Jan Smuts se oorlog bote gebou onder in Knysna. Waar kom hy vandaan en waar kry hy sy van? "Maar weet jy dan nie?" sê Ben. "Ons is mos die laaste mense wat gebore is. Ons Zeelie's is dan laaste in die alfabet. Maar ek weet tog niks. Vra eerder vir Ou Bothatjie waar hy vandaan kom. Hier rond is omtrent almal mos Botha's, of getroud met Botha's, of familie van die Botha's."

Ou Bothatjie maak beswaar. "Ja, ek is 'n

pearlie op die lang pad

13

Botha, maar beslis nie 'n Pik nie. Ou Piet, Apie en Bushie is Botha's maar ons het nou al getry en kyk of ons nie familie is nie. Maar ons is nie."

Vandag sit almal op Katrina se stoep in die winterson en rook 'n paar sigarette want dis Dirkie se 61e verjaardag en Dirkie lag en sê sy hoop iemand onthou sy verjaar en "bring 'n koek of ding sodat daar bietjie geparty kan word". Katrina Stevens sê sy rook nie, sy's 'n snuiwer. En by die huis langsaan werk 'n man aan sy kar en oor die radio sing Don McClain "long long time ago, I can still remember how that music used to make me smile".

"**HIER IS BAIE** ou storiëttjies in Karatara. Ons sit baie dae hier en dan lag ons alte lekker," vertel Dirkie. "Ek onthou nog hoe hier, waar Katrina se huis vandag staan, vroeër jare osse rondgestap het. Hier was 'n dam en baie ruigtes en prikkelbosse. En daar op Skoolkop het meneer Bouchener, die meester, gewoon en hy't in appel- en lemoentyd vir ons kinders vrugte gegee. Dan hardloop ons almal soontoe en dan probeer Vette al die vrugte vir homself vat. Onthou julle?" vra sy.

Nee, sê Katrina en Ben, hulle kan nie vir Vette onthou nie.

"Hier was wille wingerd ook," vertel Dirkie. "My ma het die skool se toilette skoongemaak en in die winter as dit baie koud is, dan stap ons kaalvoet skooltoe." Die skool was vroeër jare op Skoolkop en Dirkie beduie doer agter die dorpie na 'n heuwel.

"Die ryp het dik op die grond gelê en halfpad skooltoe het ons voete so koud gekry, dan pie die seuns op ons voete vir 'n bietjie warmte." Dirkie lag lekker en Ben tipp in: "Ek het bewyse dat die lewe maar net is wat mens daarvan maak."

DIRKIE HET ORAL oor haar klein gesig duisende lagplooie. As kind het die meester haar oor haar kneukels geslaan, het sy gate in haar pa, "die ou kêrel", se pampoene gemaak en het sy en haar broers en susters die wille wingerd van die heinings afgery.

Sy het huiswerk gehaat, "lekker aeroplane van die dak af gery", tiers in die bos gesoek en "my nooit veel aan my ma gesteur nie".

"Ek het my pa in die tuin gehelp en in die winter die klein varkies in die huis ingedra en voor die vuur gesit. Dan raas oorlu'e ma en dan huil ek - en dan kan die varkies maar bly."

Dirkie, een van tien kinders "en die derde van onder af op", se ma het ook gewas en gestryk vir die Robertsons van Hollywoodpark ('n plaas kort duskant Karatara). Haar pa het oorlog gemaak, bos gekap en tuin gemaak.

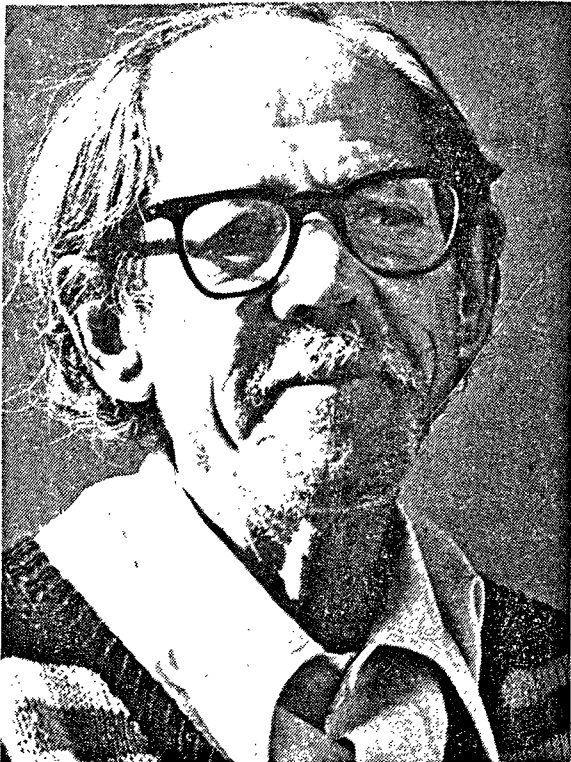
"My ou kêrel is met die oorlog hier weg om te gaan veg," sê sy. "God, my pa het mooi storiëttjies gehad oor die oorlog en waar hy oral geveg het. Hy het sulke geld met gate in teruggebring. En blaartjies. Oorlu'e pa het altyd, waar hy ook al gaan, bome se blaartjies loop en pluk, dan sit hy dit in sy Bybel dat dit kan platdruk en dan as hy by die huis kom, dan wys hy dit vir ons en vertel van ons van die plekke waar hy dit gepluk het.

"Ek onthou die beste die blaartjies uit Egipte - of dalk was dit iewers anders - maar dit was baie ver van hier af," vertel Dirkie.

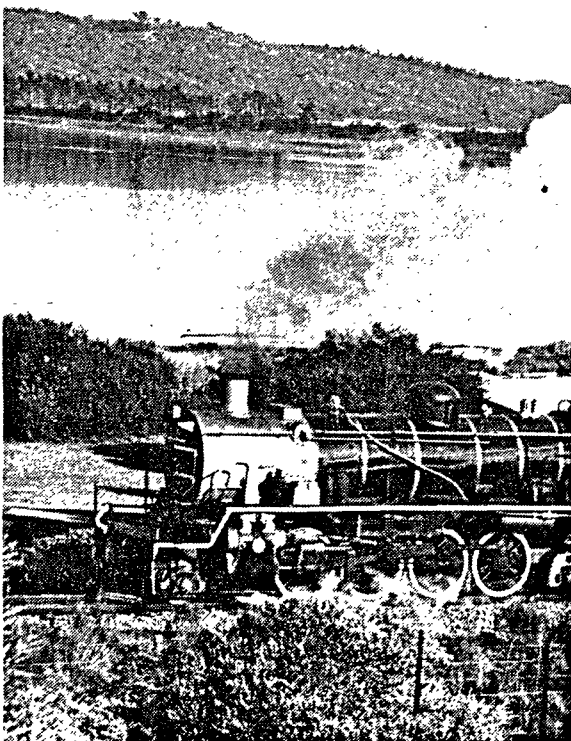
Haar pa is later jare aan sinkkoors dood en haar ma het "onregeerbaar" geword en is toe na die ouetehuis op Karatara. "Sy is nie die tipe mens wat mens kan regeer nie. Toe stuur ons haar maar ouetehuis toe."

DIRKIE, BEN ZEELIE en Katrina Stevens se ouers en dié se ouers kom almal van die bosse. Hulle, hul mans en hul pa's was almal houtkappers en hul kinders kry maar swaar om van daardie omgewing af weg te gaan. "Dié plek, die bosse, hou my kinders ook vas soos vir my," vertel Ben. Sy een kind werk in die Pick & Pay in Knysna "en die ander twee is ook maar hier rond".

Ben, wat vroeër jare self 'n houtkapper was, sê hy was gelukkig. "Ek is op vroeë pensioen gestuur nadat ek meer as twaalf jaar gelede hartprobleme

Ou Bothatjie ... "Ja, ek is 'n Botha, maar beslis nie 'n Pik nie."

Ant Sarie Stroebel ... "n Mens is nie soos 'n olifant nie."

gekry het. Toe sê hulle ek moet die kappery laat staan."

Die houtkappers se lewe is baie hard, sê hy. "Deesdae kap die wittes nie meer eintlik die hout nie. Dis mos te harde werk. En mens kry maklik seer so met die kappery en die bome wat verkeerd kan val en so aan. Vandag kap en werk meestal die Kleurlinge in die plantasies... Hier's maar weinig wittes oor vir die werk."

Houtkappers word ook maar sleg betaal, vertel hy. "Die geld in die bos is maar kak. 'n Jongman wil nie meer vandag in daai plantasies gaan werk nie. Die wêreld is mos deesdae baie groter ook - vroeër jare was dit net hier... en die bos en... jy weet, die bos. Nou doen die Kleurlinge maar die werk.

"Maar Karatara is die ideale plek om in te woon. Maandae, Woensdae en Vrydae kom tjek die dokter of ons nog okay is en in die tye van nood dan staan ons by mekaar," sê Ben.

Hy vertel hoe hy nog met 'n boogsaag en byl gewerk het, hout weggesleep het met die donkies en hoe vinnig 'n man se hande hard word en hoe maklik mens oud word. "Nou werk die manne met krag sae en hulle word oud soos ander mense."

BEN IS NOOIT afbetaal deur die Departement Bosbou nie en leef vandag op ongeskiktheidspensioen soos baie ander inwoners van Karatara. "Bosbou betaal mens net uit wanneer jy steel of gesuip by die werk opdaag. Ek het nie een van daai gedoen nie," lag hy.

Die oudste inwoners van Karatara onthou ook nog die Italiaanse krygsgevangenes wat daar aangehou is tydens die oorlog. Karatara se boskappers het nie eintlik met die Italianers gemeng het nie, vertel Dirkie.

"Maar my pa het van die Taljaners gehou. Hy het soms daar by hulle gaan eet en het later vir ons Taljaner-kos gemaak. Jy weet," vertel sy, "daai Taljaners kon nos baie eet. Toe gaan swem hy die een middag na ete en toe verdrink hy. Sy graf is die enigste graf wat nou nog hier is. Die ander dooie Taljaners se grafte is lankal met die water saam hier weg."

Die oorblywende grafsteen staan so vier kilometer anderkant Karatara.

Van die Knysna-olifante weet die inwoners van Karatara nie veel nie. In die dae toe hy nog 'n boskapper was, sê Ben, het hulle nooit olifante in die Karatara-omgewing gesien nie. "Maar hier was tiers," sê Dirkie. Ben sê egter dit was nie tiers nie, maar luiperds.

"Oorlu'e pa het saans van die houtkap teruggekom en dan vertel hy van die tierspore wat hulle in die bos gekry het. Maar die tiers is seker nou ook al lankal tot niet. Alles gaan mos deesdae tot niet," sê Dirkie.

ANT SARIE STROEBEL en ander ou, ou ooms en tannies sit in die ouetehuis se gang in die son en praat nie eintlik met mekaar nie. By ant Stroebel sit die 82-jarige Annie Kriel, haar vriend wat eersdaags honderd jaar oud gaan word, en twee ander ou tannies wie se lywe skeefgetrek is met die rumatiek wat elke winter hul lewens swaarder maak.

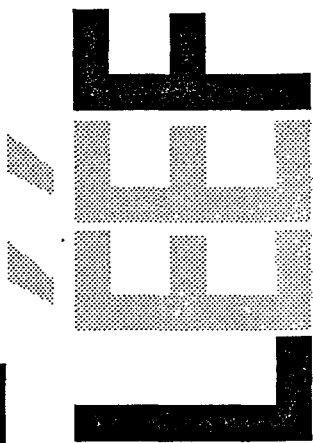
Ant Stroebel is vandag nog 'n groot sterk vrou met 'n deurskynende vel en opgerimpelde handjies. Ben Zeelie sê sy vergeet nie 'n ding nie, maar Ant Stroebel self sê vandat sy honderd jaar oud geword het, is haar "bene en onthou" nie meer goed nie.

Ant Stroebel, een van tien kinders, se ouers en dié se ouers was almal houtkappers. Sy is die enigste van die tien kinders wat nog leef.

Ant Stroebel maak egter nie haar sin klaar nie. Die matrone van die ouetehuis kom in die gang af gemarsjeer en sê: "Niemand mag met ant Stroebel praat voor haar volgende verjaardag nie. Dan gaan sy 'n boom plant en so aan en dan kan mense vir haar vrae vra. Vóór haar verjaardag mag sy nie vertel nie."

Toe die matrone wegstap, maak ant Stroebel verskoning en staar by die venster uit met waterige oë. Sy kan nie onthou van die olifante nie, sê sy. "As mens oud word, dan word jy weer soos 'n baba en kan niks onthou nie. Nie soos olifante nie," sê sy.

EGLIN

POLITIEK

Ná 44 jaar in die politiek, is *Colin Eglin* tans een van die sleutelfigure by Kodesa. Hy beskou dié posisie as 'n hoogtepunt in sy politieke loopbaan, maar nie as die kruin nie. "Dit kom nog," sê hy aan **CHRISTELLE TERREBLANCHE**

beskikbaar is nie, doen jy dit op 'n ander manier.

"Ek voel nie dat ek nou in die DP van invloed ontnem is nie. Daar is nog geleentheid om my politieke gesag te laat geld. En ja, ek is altyd gretig om invloed uit te oefen op watter manier ook al tot my beskikking."

Dié stellings som Eglin se politieke styl in 'n neutredop op. By Kodesa word hy as een van die invloedrykste en belangrikste rolspelers beskou. Dit was hy wat die dooiepunt in onderhandeling by Kodesa Twee met 'n politieke kragtoer tydelik deurgehaak het.

Reeds in 1958, as kandidaat vir die VP, is Eglin as 'n "briljante jong man, goed geplaas op die weg na 'n politieke toekoms", bestempel. Hy was toe 33, met agt jaar se ondervinding in plaaslike en provinsiale strukture. Hy was sedert 1949 lid van die VP se Provinsiale Hoofkomitee en in 1954 het hy die provinsiale raadslid vir Pinelands geword. In die Provinsiale Raadskamer het sy talent vir duidelike, logiese denke tydens debatte duidelik na vore getree het.

EGLIN SE TWEETALIGHEID het nog altyd in sy guns getel. Na sy pa se dood, is hy as jong seun na familie op Hobhouse in die Vrystaat gestuur, waar hy twee jaar lank op Afrikaans skoolgegaan het.

"Daar was drie vroeë politieke invloede wat nou nog 'n dryfveer is," sê hy. "My ma was 'n baie praktiese, toegewyde Christen, wat 'n sekere filosofie aan my oorgedra het. Dan was daar die jare as die enigste "Rooinek" in Hobhouse se skool, waar ek as Engelssprekende stedeling baie van die emosionele probleme, vrese, vertwyfeling, en strewes van die Afrikaner leer verstaan het.

"Ek het vandag nog baie meer simpatie en begrip vir 'n Koos van der Merwe as 'n Clive Derby-Lewis. Want ek begryp dat 'n groep of deel van 'n gemeenskap - reg of verkeerd - 'n sin van kulturele saambinding ervaar. Wat my bekommer is dat hulle hulself in 'n hoek geverf het, waar hulle as rassisties gesien word en nie maklik deel van die groter Suid-Afrika kan word nie."

Die derde invloed was sy twee jaar aan die gevegsfront in Italië tydens die Tweede Wêreldoorlog. Op 14-jarige ouderdom het Eglin matriek met onderskeiding geslaag en daarna die eerste mens geword om 'n BSc-graad in bourekenaarwese aan die Universiteit van Kaapstad te behaal.

"Nadat ek van die oorlog teen die Nazi's teruggekeer het, het ek besef ons voer hier 'n soortgelyke stryd, in die vorm van rassisme. Dié skokkende besef het 'n geweldige impak op my gemaak en ek het 'n politieke aktivis geword," sê hy.

In die proses het Colin Eglin een van die mees ervare en berese politici in Suid-Afrika geword. Toe hy in 1971 eenparig as leier van die PP verkies is, het hy 'n taak op hom geneem wat as die moeilikste in die landspolitiek beskou is - om 'n derde party in die tradisionele tweepartystelsel van die land te vestig.

Helen Suzman was toe die enigste parlementêre verteenwoordiger van die Progressiewe Party in Suid-Afrika.

Volgens 'n berig in die *Cape Times* het sy toe van Eglin gesê: "Agter die soliede uiterlike is daar 'n baie bekwame man met 'n vinnige brein en 'n begrip vir die kern van enige probleem wat hy moet aanpak. Hy praat nooit nonsens nie en hy is nie bang om moeilike besluite te neem nie.

"Sy grootste fout is dat hy soms nogal geïrriteerd en ongeduldig is. Maar dit is 'n maatstaf van sy eerlikheid. Hy gee nooit voor ter wille van populariteit nie."

IN DIESELFDE JAAR het Eglin en Suzman 'n "praat met Afrika"-reis deur 'n groot deel van die kontinent onderneem, wat bestempel is as 'n deurbraak vir die land se pogings om vriende onder Afrika-leiers te maak. Tog is Eglin dekades daarna nog veroordeel vir sy "geheul agter die rug van die regering", "kommunistiese vriende", en "aansporing van geweldpleging in die land".

Hy het 15 jaar gelede al van die behoefte tot Afrikanisering gepraat. Hy het nooit kommunisme aangehang nie, hy het inderdaad die huidige proses oor dekades beplan en gedebatteer. Sy strewes vir die behoud van liberale waardes soos gelyke geleentheid, individuele vryheid en geregtigheid het altyd as rigsgnoer gedien.

Eglin het 'n besondere belangstelling in buitelandse sake, grondwetlike aangeleenthede, behuising en stadsbeplanning.

Hy sê hy het homself in die politiek geskool, teen die agtergrond van sy opleiding in die wetenskap. "Ek lees wat funksioneel is, soos boeke oor China, wanneer ek soontoe reis. Ek is nie een vir spesialis-leesstof oor grondwetkrygery nie. Dit is beslis nie gegrond op enigiemand se politieke denke nie, hoewel ek soms na ander verwys in my navorsing."

Sy buitengewone vermoë tot konseptualisering is op sy ondervinding as bourekenaar gegrond. "Die afbreek van dinge en die herkonstruksie daarvan is vir my baie nuttig - dit is my styl van denke en analise. Politiek is nie staties nie. Dit bestaan uit prosesse. Een foto van die proses kan nooit die volle verhaal vertel nie. Jy moet reekse foto's hê voor jy kan begryp wat aangaan."

EGLIN S& DAT HY KWALIK sy persoonlike en politieke lewe kan skei. Hy leef steeds politiek. "Ontspan?" vra hy. "Ja, ek ontspan in Clifton en op Hermanus." Hy speel ook soms golf.

Sy vrou, Joyce, speel deurgaans 'n belangrike rol in sy loopbaan. Eglin sê sy het hom al 'n paar keer oor die kole gehaal oor sake waaraan hy nie aandag gegee het nie. "Sy lees die *Cape Times* en dan kry ek 'n lesing. Sy het baie sterk menings en sy is geweldig kwaad oor wat die NP aan die land gedoen het."

Die egpaar het drie dogters, van wie twee in die buiteland woon.

3 dekades gelede was Colin Wells Eglin, 67, een van die eerste mense wat hom openlik begin beywer het vir 'n Nasionale Konvensie om oor die toekoms van alle inwoners van Suid-Afrika te besin.

Vandag, as die Demokratiese Party se grondwetlike kenner en LP vir Seepunt, is hy een van die sleutelfigure in die verwesenliking van die politieke ideaal - Kodesa. Maar ná 'n soms omstrede loopbaan in die politieke kalklig waarin hy dikwels, veral deur die regering, misken is, beskou Eglin sy huidige rol as 'n hoogtepunt, maar nog nie as die kruin van die politieke proses nie. "Dit kom nog," sê hy met 'n selfversekerde glimlag.

Die hardwerkende Eglin se administratiewe talent en deursettingsvermoë het legendaries geword in die 44 jaar sedert hy 'n aktiewe rol in die opposisie-politiek begin speel het. Tog het hy dikwels agter die skerms gewerk en is deur baie as 'n "backroom boy" bestempel. "Ek dink nie dit is heeltemal waar nie," sê Eglin. "Ek was immers 11 jaar lank leier van die Progressiewe Party."

Eglin was een van die stigterslede van die PP wat in 1959 wegbreek het van die Verenigde Party (VP).

DIS SO TE sê onmoontlik om 'n afspraak met Eglin te kry. Vandag is hy in Johannesburg, môre in Durban, dan vinnig Kaap toe vir 'n debat en dan weer Kodesa.

"Ek glo in elke stadium van jou politieke loopbaan, selfs al het jy 'n brandende ambisie vir 'n sekere posisie, jy elke geleentheid tot jou beskikking maksimaal moet benut - totdat 'n beter geleentheid na vore tree. As die geleentheid nie op leierskapsvlak

RELEASE ME, - GERHARDT AND THE INDEMNITY COMMITTEES. I'M GUILTY

As the still unresolved issue of 350 remaining political prisoners looms again on the ANC's political horizon, with grassroots structures taking the leadership to task for failing to secure the release of their comrades, one political prisoner is taking the law into his own hands, writes IVOR POWELL

I'M guilty as charged, release me!

This is the paradoxical essence of an urgent application brought before the Pretoria Supreme Court this week by former naval Commodore, Dieter Felix Gerhardt, convicted in December 1983 on charges of High Treason and sentenced to life imprisonment for spying on behalf of the USSR.

You see, the state convicted him as a political criminal, for attempting to overthrow the hallowed South African state. That was the biggest, heaviest, most solemn and grave book they could throw at him back in the total onslaught days of 1983.

But now times have changed, and to be classified as a political criminal is to become eligible for release and indemnity in terms of agreements concluded at Groote Schuur and Pretoria nearly two years ago between the ANC and the government, as a prelude to the start of constitutional negotiations.

Thus far the fact that he was charged and convicted on the gravest of all political charges has not helped Dieter Gerhardt. The government still refuses to release him.

In the face of their own charge sheet, the findings of their own judge as well as the nature of the sentence, they now claim he was not a political criminal at all, but a simple mercenary, motivated by nothing more than monetary greed.

In an effort to make sense of these contradictions, VWB conducted intensive telephone interviews with Gerhardt's wife Ruth, convicted along with her husband on the same charges of spying for the Soviets, but released on remission after serving seven years of her ten year sentence.

Ruth Gerhardt, who lives in Zurich, remains in close contact both with her husband and his legal representatives and was thus able to outline the

nature of the application and to supply certain documents to fill out the story.

We leave you to make up your own mind.

THE STORY SO FAR

During October of 1991, three months after the release of political prisoners under the Pretoria Minute had, according to the government - and according to an unmandated and later repudiated agreement concluded by ANC prisoners' representative Deputy General Secretary Jacob Zuma - been completed, Gerhardt brought an application before the Supreme Court.

The application in question sought an order for his release, or alternatively for an order reviewing an earlier decision on the part of the State President refusing Gerhardt's release as a political prisoner.

However the application was not in the event dealt with by the Supreme Court; with the concurrence of Gerhardt's legal representatives, the matter was referred to a specially constituted Indemnity Committee under the chairmanship of Mr Justice RN Leon.

The committee in question duly heard evidence on March 23 to the effect that Gerhardt should in fact be considered as a political prisoner and therefore be considered as eligible for release in terms of the Groote Schuur and Pretoria Minutes.

According to his legal counsel he qualified on a number of different grounds.

In the first place they quoted the charge sheet which, in bringing charges of High Treason, held that: "During 1962/63 Accused No 1's opposition to the policies of the South African government led to his decision to supply a foreign state, to wit the

Union of Soviet Socialist Republics... with information in order to bring about a new social dispensation in the Republic."

Now this, Gerhardt's counsel argued, would have appeared to mean that he fell neatly inside definitions of what constitutes a political prisoner in terms of the agreement concluded by the political prisoners' joint working group which was mandated by the Groote Schuur Minute.

HERE THERE ARE two points of relevance: First a passage which recommends as an unambiguous category, those prisoners convicted of high treason. Certain offences are recognised as "purely" political, eg treason directed solely against the State and not involving a common or ordinary crime such as murder or assault; or the dissemination of subversive literature.

The State President, in a Government Gazette in November 1990 and April 1991 rubber stamped the agreement, committing himself among other things to automatically (that is without the need for consideration by an appointed indemnity committee) ordering the release of persons convicted on treason charges where the motive was "political".

The second point in the working group report attaches importance in deciding on a particular contested case, to the question of motive and, all other things being equal, recommends release if the motive was political, "ie to change the established order".

THERE WAS a lot more to the submission, but the point to be made here is that the evidence was apparently accepted by the Indemnity Committee during the hearing. And on 27 March the committee

made its recommendation to the Justice department and the State President for their final decision and/or ratification. Because the committee is bound by an oath of secrecy we do not know what their recommendation actually was, but Gerhard's legal representatives remain confident that, at this level, their application was in fact successful.

And another fact would appear to support this: Vrye Weekblad understands, on reliable authority, that the Indemnity Committee's recommendations have yet, more than two months later, to leave the corridors of the Justice department - with their recommendations appended - for final decision by the State President.

Whatever the reason, no official decision has, to date, been made known to Gerhard nor have his legal representatives been informed of developments.

And hence Gerhard has gone back to square one, the Supreme Court, seeking to obtain an order for his release, or alternatively for a decision by the State President within seven days, or again for the surrender of all information relevant to their reassessing the case.

Papers to this effect were submitted before the court on Wednesday morning and a hearing requested for 10 am the next day. At the time of going to press on this story, it was still uncertain whether the Thursday hearing will take place. But further developments be noted closer to the front of this newspaper.

THE CASE FOR GERHARDT

The papers presented to the Supreme Court this week are both comprehensive and weighty. Ruth Gerhard has supplied some of them to VWB and recounted the content of others in telephonic interviews.

One of the documents handed in to the court (it was also part of the submission to Judge Leon's committee) is a memorandum prepared by Justice Minister Kobie Coetsee and sent to State President FW de Klerk in May 1991 as advice on how to deal with the Gerhard case the first time round. It resulted in a ruling, dated 29 May 1991, signed and sealed by President de Klerk which denied indemnity to Gerhard.

It is a curious document in a number of ways. Not least because it appears to entirely contradict both the charge sheet against which Gerhard was convicted in 1983 and the judgement given by Mr Justice Munnik in that case.

Mainly though, it is curious because it appears to rest on false or at best, half-true information, supplied to Coetsee by a man who should have known exactly what transpired in the court room, the state prosecutor, the Attorney General of the Cape. (The AG's information was at a particularly high premium since the Gerhard trial was held entirely in camera and the judgement and evidence remain embargoed.)

According to Coetsee, in his communication with the State President: "the Attorney General, Cape Town, reports however that the applicant wrote down his version during the investigation in a document comprising 84 typed pages. From this document as well as the applicant's own evidence it is clear, and it was indeed accepted by the court, that the applicant's motive was financial. The court also found that the applicant's attempt to tie his actions

to an attempt to change the political structure in the country was mere lip service."

In fact it seems unlikely that the court found anything of the sort. One of the more sensitive documents included in the package currently before the Supreme Court is a letter from Justice Leon to Gerhard's legal representative, Kathleen Satchwell. At the lawyer's request - she having been denied direct access to the judgement - Judge Leon has excerpted those findings which bear on the question of motivation.

ONE OF THESE quotations, supplied by Ruth Gerhard to VWB, deals with the question of why Dieter Gerhard offered his services as a spy to the Soviets: "His reason for this being what he regarded as the extremely inequitable political system which mainly centred on the needs of one section of the population - the whites.... That this system would remain in force indefinitely if not opposed by force, was one of the conclusions he arrived at. Furthermore he also decided that the most effective vehicle to work through would be the Soviets."

DF GERHARDT'S DISCONTENT WITH THE POLITICAL AND SOCIAL CONDITIONS IN SOUTH AFRICA LED TO HIS BECOMING A SPY. HE WANTED TO MAKE A CONTRIBUTION TO CHANGE THE CONDITIONS IN SOUTH AFRICA, BUT HE REALISED THAT A DIRECT CONFRONTATION WITH THE STATE WOULD SERVE NO PURPOSE. HE CHOSE TO WORK THROUGH THE SOVIET UNION PARTICULARLY BECAUSE OF THE FINANCIAL BENEFITS THAT WOULD ACCRUE.

From the Dieter Gerhard exhibit at the Police Museum in Pretoria... Political or not?

According to Mrs Gerhard, Judge Leon also included another quotation which, while it did refer to "not inconsiderable" payment being received by her husband for his espionage work, prefaced the note with the words: "I have accepted that your view about the position of the non-whites and your consequent desire to see the existing order overthrown played its part in what you did."

It is probably relevant to note here, as one of the submissions to the court does, that when the State President gazetted his intention with regard to political prisoners, he did not require that the sole motive be political "nor that the political motive be one which advanced the cause of any particular group."

REGARDING THE other major claim by the Cape AG, that Gerhard's 84 page confession clearly established that his motivation was financial, access has not been granted to this document, but the AG's version differs radically from Gerhard's own recollections of what went into that document.

According to Gerhard's own memory of his statement, among the reasons he supplied for his becoming a Soviet spy were the following:

That while he was studying in the UK as an officer in the South African Navy, he came to know a number of "non-white" colleagues on a personal level and as a result became aware of the basic iniquities of apartheid; that while he was still abroad in the 1960s, a number of events in South Africa, for

instance riots and the ways in which they were suppressed, made him increasingly unhappy about the situation at home; that increasingly, particularly after an unspecified event involving his gardener, he came to the conclusion that the racist policies of the South African government were essentially inhumane and, crucially, that, because of the degree of repression of political opposition inside the country, the system would remain in force indefinitely if not opposed by force. Hence, as he recalls the statement - and because his own self-esteem was being eroded by being part of such a system - he made his approach to the Soviet Embassy in London, and embarked on decades of espionage work on behalf of the Soviets.

NONE OF THIS is registered in any way in the recommendations made to the State President by Coetsee. Nor is another point which Gerhard makes in his current affidavit.

"The acts which I committed were committed in execution of orders received from the USSR which I believe were issued with the approval of the ANC

and the SACP."

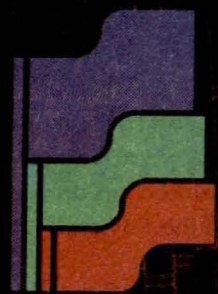
The point, however, was one which the state was at extreme pains to prove during the 1983 trial when expert witnesses - including Mike Hough of the Centre for Strategic Studies and Colonel (now General) Hermann Stadler, onetime head of the security police - testified at length, so the application claims, to the effect that the USSR's interest in South Africa was based on and conditioned by their support for the ANC and the SACP.

So much for the case in favour of Gerhard's release as a political prisoner, except to say that he has formally been accepted as a member of the ANC while in prison and therefore in theory falls under that organisation's protection.

THE CASE AGAINST GERHARD

The case against him appears somewhat more mysterious. As revealed thus far it rests upon what the applicants and Mrs Gerhard claim is clear disinformation. Upon the argument that since he was paid for his efforts, he was not therefore politically motivated. (Were they then just fibbing when they said he was during the trial and should that now be declared a mistrial, because the charges were false?)

And perhaps on a whole range of things that Gerhard knows that the powers that be - and maybe their western allies too - don't want us to know?

**Standard
Bank
Nasionale
Kunsfees**

Balletdanseres deur Nelson Mukhuba

Grahamstad 2 – 11 Julie 1992

Bespreek by Computicket

Vir meer inligting, skakel (0461) 27115

'n Projek van die 1820 Stigting

SBSA 204611

Die laaste tyd is daar hernieude oproepe vir 'n behoorlike ondersoek na beweerde staats-geïnisieerde moorde en 'n paneel van internasionale juriste om geregtigheid te laat geskied. Een van die laaste bekende slagoffers van beweerde moordbende-geweld in die buiteland is die Anglikaanse priester *Michael Lapsley*. **CHRISTELLE TERREBLANCHE** gesels met hom in Kaapstad, waar hy hom pas gevestig het, oor die aanslag op sy lewe

hulle het my vergewe vir

hul sondes

VADER MICHAEL LAPSLEY, 43, het as uitgewekene verskeie van sy vriende verloor in kommando-strooptogte in Suid-Afrika se buurlande en ander sluipmoordpogings.

In Lesotho, waar hy eers gaan bly het nadat hy in September 1976 (kort ná die Soweto-onluste) uit Suid-Afrika gesit is, het hy self lank saamgeleef met die vrees vir dié skielike dood. Die toenemende aanvalle oor die grens vanuit Suid-Afrika in die jare tagtig het hom uiteindelik Zimbabwe toe laat verhuis. Daar sou dit veiliger wees, het hy gemeen.

Maar ná Staatspresident FW de Klerk se toespraak op 2 Februarie 1990 en die stappe wat daarop gevolg het, het hy soos ander uitgewekenes versigtig optimisties begin raak. Hoewel hy pas 'n nuwe bediening in Bulawayo aanvaar het en van Harare soontoe sou verhuis, het hy al in sy agterkop begin plan maak om terug te keer na sy aangenome vaderland.

Die stemming het meer ontspanne begin raak. Kort ná 2 Februarie het die destydse minister van Verdediging, Magnus Malan, 'n versekering gegee dat oorgrens-operasies iets van die verlede is. Die twee persoonlike lyfwagte wat Lapsley drie jaar lank 24 uur per dag op aandrang van die Zimbabwiese regering bewaak het - nadat Suid-Afrikaanse spioene in aanhouding in dié land beweer het Lapsley is op 'n moordlys van die Suid-Afrikaanse veiligheidsmagte - is onttrek.

TOE, OP 28 April 1990, keer Lapsley terug van 'n besoek van ses weke aan Kanada. By sy huis in Harare wag 'n stapel pos hom soos gewoonlik in. Lapsley gaan sit by 'n koffietafeltjie om dit deur te gaan. Binne 'n groot koevert is twee religieuse tydskrifte, elk in 'n plastiese omhulsel - soos 'n brief uit Suid-Afrika, met 'n nagemaakte ANC-briefhoof, sowat twee maande vroeër belooft het.

Toe hy die koevert oopmaak, word 'n "uiters gesofistikeerde" ontploffings-meganisme in werking gestel. Die ontploffing ruk albei sy arms af, vernietig sy regter-oog en verbrand die regterkant van sy lyf ernstig.

Die briefbom ruk ook 'n gat in die grond en verwoes drie kamers in die huis. Al wat Lapsley van die dood red, is dat hy dit nie op 'n gewone tafel nie, maar 'n lae koffietafel oopgemaak het.

"Daar was nie veronderstel om iemand te wees om die storie te vertel nie," sê hy vandag effens spottend. Maar hy klink nie bitter nie.

DIE ONTPLOFFING was twee dae voor die eerste samesprekings tussen die regering en die ANC by Groote Schuur. Dit was ook enkele dae nadat Magnus Malan in die parlement beweer het dat 'n

ander vermoorde aktivis, Anton Lubowski, in Namibia vir Suid-Afrika gespioeneer het.

Lapsley - soos baie ander slagoffers van vermeende Suid-Afrikaanse staatsterreur - het min hoop op kompensasië of dat die afsenders van sy briefbom gestraf sal word.

"Ek dink die vraag is: was dit 'n totale uitsondering, of kan 'n mens sê dit was in werklikheid 'n manifestasie van die regering se twee-spoorbeleid van onderhandelinge in die dag en moord in die nag?"

"'n Mens moet in ag neem dat die bom per geregistreerde pos aangekom het, en in Suid-Afrika gepos na 'n private posbus in Zimbabwe."

Die brief het moontlik 'n paar weke op Lapsley gewag terwyl hy in Kanada was en die ontsettingsmeganisme was baie verfynd. Eers toe hy die tydskrif oopmaak, is dit in werking gestel.

"As 'n mens 'n briefbom ontvang," sê Lapsley, "word jy die fokuspunt van sonde en kwaad. Die reaksie van mense regoor die wêreld was oorweldigend - dit het my weerhou van woede en selfbejammering. Dié emosies sou my 'n sielkundige slagoffer gemaak het.

"Maar dit beteken nie 'n mens treur nie oor jou verlies nie."

LAPSLEY IS mediese hulp in sewe lande aangebied, maar het uiteindelik in Australië gaan aansterk en ses maande later na Zimbabwe teruggekeer.

Elke enkele aspek van Lapsley se lewe is deur die ontploffing geraak. Vandag nog kan hy kwalik self eet met behulp van sy kunsarms.

"Jy leef met die realiteit. Jy leer daar is vlakke van rou en vlakke van frustrasie," sê hy.

"Maar my oorwinning is om so 'n volen gelukkige lewe moontlik te leef. Ek dink my vermoë om 'n priester in die gebroke Suid-Afrikaanse samelewing te wees, het gegroei deur dié ondervinding."

Lapsley het einde verlede jaar vir 'n besoek van ses weke teruggekeer na Suid-Afrika nadat hy "vrystelling" ontvang het. "Ek dink dit beteken hulle het my vergewe vir hulle sondes," sê hy met 'n ironiese glimlag.

"Persoonlik dink ek die land moet kennis neem van sy nagmerries, voordat daar tot versoening oorgegaan kan word. Om die swere van die land se korporatiewe liggaam oop te maak, is deel van die vergifnis in die nuwe Suid-Afrika. Want nou, juis nou, gaan meer mense dood as ooit tevore in die land se geskiedenis. Dan neem mens nie eens in ag hoe die begraafplase van die hele Suidelike Afrika

Vader Michael Lapsley...

"Daar was nie veronderstel om iemand te wees om die storie te vertel nie."

(Foto: Sally Shokend)

gevolg is met slagoffers van apartheid nie."

HOEWEL die aanval op Lapsley een van die laaste bekend in die "Frontlinie-state" was, glo hy besliste stappe is nodig om te verseker dat dié soort terreur nie in die geheim voortgesit word nie.

"Ek glo die geskiedenis sal onthul wat gebeur het," sê hy. "Die betrokkenes begin praat. Maar ek het nie 'n obsessie met vergelding nie. Geregtigheid gaan dieper.

"Ek sou persoonlik 'n internasionale geregspaneel verwelkom om die moorde te ondersoek. Myn insiens het ons te veel voorbeelde in Suid-Afrika gehad waar die moordenaar die moord ondersoek. Dit is pateties."

In Suid-Afrika werk Lapsley as nasionale direkteur vir die Theology Exchange Programme, 'n ekumeniese Christelike diensorganisasie, wat betrokke is by uitruiling in veral Afrika, Latyns-Amerika en Asië. Hy is nog steeds nie burgerskap toegestaan nie en het teruggekeer met 'n nood-reisdokument.

"My status is nog nie genormaliseer nie," sê hy "Baie betekenisvolle veranderinge het plaasgevind sedert ek die land verlaat het. Maar die geweld - of jy nou praat van verkragting, moord, gewelddadige misdaad of armoede - en die letsels wat dit laat, tref jou tog. Apartheid het ons as mense verkeer, en ons waarde vir menslike lewe en respek vir mekaar moet nog herstel word.

"Ek dink dit sal 'n honderd jaar kos voor ons 'n werklik menslike gemeenskap kan word. Stemreg vir almal sal nie die spirituele dimensie verander en die wortels van rassisme uitroei nie."

The sleazy suburbs in the psychic geography of
THE "NEW SOUTH AFRICA".

The germ-ridden cutting edge of racial mixing. These are the "clubs" in town and in Hillbrow where the white boys go to eat brown sugar. The thinly disguised brothels where black women, most of them illegal refugees from even worse conditions in the frontline states, go to peddle what they've got and eke some kind of living out of a terminally hostile environment. Some of the men in these pictures by ABDUL SHARIFF are policemen, some office workers, some gangsters, others are just ordinary family men. But what the hey, it's cheaper than the escort agencies down the road. And it sure beats sneaking into the maid's room in the dead of night.

'n Nag in Hillbrow kán 'n lekker jol wees, selfs in die middel van die week. Maar dit kan ook meer oplewer as waarop jy gereken het. ESMA ANDERSON maak kennis met die deurnag-kafees en die scaly nagklubs

VAN ZÜRICH NA WENEN

Pic: Abdul Shariff

MET CARMELITA

AG NEE WAT, kom ons vergeet van Yeoville vir 'n "night on the town", besluit ek en vriend Alex terwyl ons in Rumours sit en oor 'n glas Irish Coffee na die locals staar: veels te trendy, polities korrek. Dieselfde ou crowd wat in dieselfde ou plekke rondhang, selfs op 'n Woensdagaand.

Liewers Hillbrow toe, besluit ons, vir 'n potjie pool by Café Zürich (een van daai kamma-Europese all night cafés) in Pretoriastraat. Zürich is baie stil - maar ons speel tog maar 'n potjie voor ons iewers anders gaan lewe soek.

Ek speel baie swak en Alex begin verveeld lyk daarmee om so maklik te wen. Skielik staan 'n vrou langs ons - amper op ons.

"Hallo," sê sy. Haar flambojante beweginkies lyk te swierig vir dié plek.

"I'm Carmelita. What's your name?" vra sy.

Effens huiwerig stel ek myself voor. "Who's your lover?" vra sy. "No, Alex is just a friend," sê ek.

"Do you want a piece of my sandwich?" vra Carmelita en haal 'n rolletjie in sellofaan toegedraai uit. "Do you want a drink?" Sy vroetel in haar sak. "I have lots of money. Can I buy you a drink?"

Ons het nou net bier bestel, sê ek, en ek is nie honger nie, dankie. Alex vat 'n happie van die broodjie en bied haar van sy bier aan.

Sy wil saam met ons pool speel. "Absolutely," sê Alex. "You can play the winner." Dis nou hy.

Carmelita gesels eenstryk deur. Sy werk nie môre nie, sy praat Portugees (sy kom van Mosambiek), sy het 'n "brilliant family"...

"I have a BMW, sports model," sê sy en drapeer haarself oor die tafel met die selfvertroue van 'n kampioen en skiet die wit bal skoon van die tafel af. "I'm a good player if I'm not drunk... Do you speak French?" vra sy. "No," sê ek, "but Alex does." Sy wil weet watter tale ek praat. Net Afrikaans en Engels, sê ek. "Oe, ik hou daarvan om Afrikans te praat, ik ken die taal baie goet," sê sy.

ZÜRICH BEGIN ONS verveel. Waarheen nou? Ons verduidelik ons mission aan haar: 'n soektog na 'n regte seedy Hillbrow joint - fear and loathing tipe van ding. Sy nooi haarself saam.

Buite vra 'n boemelaar geld. "Anginamali," sê Carmelita. "That's Zulu," pronk sy by ons. "It means I don't have money."

By die Summit Club vra hulle R10 couvert-charge. Nee dankie - net cheap joints kwalifiseer vir ons mission. Die Pink Cadillac vra R5. Ons wik en weeg. "She's not allowed in here, she's banned," sê die vrou agter die toonbank en wys na Carmelita. Dan loop ons maar. "Oh, she's just jealous," sê Carmelita.

No 58 is aan 't toemaak. Maar dan, uiteindelik, die berugte Chelsea - ons het ge-arrive. "If not, why not" sê-vra die naam van die klub op die eerste vloer. "My sentiments exactly," sê Alex.

By die kroeg bestel ons bier onder nuuskierige blikke van die locals - ek en Alex is die enigste whiteys en heeltemal overdressed vir dié joint.

Carmelita blaas haar sigareet uitlokkend uit, fladder haar oë. Flirt sy met Alex? Nee, ek het my misgis... Ek kyk verleë weg.

By 'n pilaar langs die dansvloer staan 'n jong vrou en dans met haar beeld in die spieël, haar oë vasgenael op die weerkaatsing van haar uitlokkende heupbewegings.

"Look," sê ek. Alex geniet die prentjie, maar Carmelita kla oor "commoners" - sy's anyway 'n "white woman trapped in a black skin".

Iemand strel my been. Dis Carmelita. Ek besluit om die dansvloer aan te durf.

Die dansvloer is leë. Twee vroue besluit ek en Alex moet 'n paar nuwe passies leer. Hul vriendelikheid verras in dié klub waar twee wagte heelyd met knuppels rondloop en hulle jou by die deur deursoek vir wapens.

ONS SIT WEER by die kroeg. Carmelita se vibe word al sterker. Ons moet gaan dans, sê sy. Ons gaan dans. Sy dans amper bo-op my. Ek probeer wegbeweeg. Sy zoom net weer in. Alles voel so absurd. Ek wil gaan sit.

Terug by die kroeg. Carmelita gooi nie tou op nie. Sy lek haar lippe af. Ek probeer wegkyk. Dit help nie.

Alex probeer haar aandag aftrek met 'n grappie: "I bet you can't do this." Hy raak sy neus met sy tongpunt. Dit werk nie. Ons gaan dans weer.

Carmelita is wêér daar. "Come with me. I want to introduce you to some friends." Liewers nie. Want ek het die "vriende" gesien.

"Don't worry, I'll watch you," sê Alex. Ek stap teësinning saam. Carmelita is te dronk om mee te stry. Die twee vriende het sulke ronde, outydse afro-haarstyle, bietjie bles en bokbaardjies.

Dit lyk nie of sy hulle rêrig ken nie. Ek vertrou hulle nie. Hulle staar my te veel aan. Toe kom die voorstel: "C'mon baby, show us a good time, we'll pay, you know." Ek vererg my en storm weg. Alex kan sy lag nie hou nie. "So you nearly got a pimp?" spot hy. Ek lag ook maar.

Ons loop. Sy kom saam. "So let's see your BMW," por Alex. "I think it's just a story you made up to impress us." Maar Carmelita byt nie. "I want to go with you to your place for a drink," sê sy by die kar. "I'm working tomorrow," probeer ek uitkom. "Let's rather have a cup of coffee somewhere."

ONS BELAND in Café Wien, ook 'n deurnag-kafee.

"God, now we really found a scaly place," sê Alex, "there are at least four syringes in the loo. And blood on the wall."

Ons sit by 'n tafeltjie aan die agterkant van die kafee teen 'n lae muurtjie met potplante. By die tafel agter ons sit twee vroue en 'n man.

"I lost my gun," sê die een vrou met 'n diep, rasperige stem agter 'n plant. Sy lyk Grieks (Lebanees, hoor ons later), baie maer en dertig.

"Have you seen my gun?" vra sy en druk haar kop deur 'n plant. "Oh, there are lots in the men's toilet," sê Alex.

"I can't go in there. The manager is out to get me," sê sy. "Pretend that you don't see me," sê sy, en stamp 'n mes van die tafel af en buk agterna. "I'll pretend I lost something."

"What's up?" vra Alex. Sy staan op en stap koerskoers toilet toe, al loerende om te sien of die bestuurder haar nie sien nie.

"What's your name?" vra sy toe sy terugkom. Carmelita antwoord dadelik. "Oh, what a name," sê die vrou. "I have to write it down." Sy skarrel na haar tafel, babbel gedurig en loer na die bestuurder. Ons probeer uitvind wat aangaan - maar al wat ons wysraak is dat haar naam Chris is.

Toe hoor ons by iemand by die tafel agter ons. "Some of her friends were here. About ten of them. They left without paying. Now she has till six o'clock to come up with the money."

"Must I write you my address as well?" vra Carmelita. "Hey, what, address, sure, why? Yes, yes," stotter Chris.

"I think she's on Poppers," sê Carmelita.

VYF JONG VROUE kom in, opgetert in kleefbroeke, effens gesmeerde grimering en hangerige hare wat seker eens getease was. Hulle bestel dadelik kos en bier.

Aan die oorkant sit 'n transvestiet in 'n knap rokkie. Sy's 'n haarkapper, sê Carmelita, maar ek weet nie so mooi nie.

Dis tyd om te loop. Carmelita besluit om te bly: "I want that girl. She's so interesting. I love her style," sê sy met 'n you-know-what-I-mean-kyk in haar oë. Ja, ek weet.

Gelukkig kan ek nou huis toe gaan. "Hillbrow, you're wickedly toxic," sê Alex.

You never see any of this in the ads

Conversation piece by EDWARD HOFFMANN

SOUTH AFRICANS are renowned as sitting targets for consumer rip-off artists, which range from small-time crooks to big-time corporate con-men.

And we have only ourselves to blame. How many times haven't we nodded affirmatively when asked by restaurateurs whether we appreciated their fare when it was in fact awful?

A book was published recently by someone who recounted his run-ins as a consumer. Here follow a couple more horror stories about experiences I've had with the travel industry.

Let's start with Spoomet, the new name for the old Railways. I was arrested once at the Pretoria railway station because I had thrown away my ticket as I detrained and was unable to show it at a check-out point. When I was taken to the Railways Police charge office, a major was present there and I thought, "Well, this senior Blompot should have no trouble in dismissing this ludicrous charge."

But this vengeful and coarse character made it clear that he was endorsing this outrageous treatment meted out to the railways' clients.

After the incident, I laughed gleefully each time I read about the railways' losses in its passenger transport division.

But this was not the only interesting experience I've had with trains. Once travelling on the Transkaroo, I was told there was no more ice cream left, advertised on the set menu. Then, as I walked past the kitchen after the meal, I saw the whole train's entire waiting staff sitting inside, stuffing large chunks of ice cream down their throats.

A FORMER RAILWAYS waiter told me how he had been a member of a waiting team on a train who discovered that one entire coach was occupied by girls from a reformatory.

"We were in their compartments in shifts, bonking these chicks all the way from the Cape to Johannesburg." Now that's passenger service for you! "Come on, baby, do the locomotion!"

Then we can move on to planes. The SAA seldom show in their ads that when you take a flight, you are bound to end up on a flight with two or three babies screeching their heads off for the entire duration of the flight. But where the air travel industry's staff's attitude to travellers was really highlighted was at DF Malan airport once.

A petite female friend was leaving for Johannesburg and I was trying to find a trolley for her luggage. The only trolleys to be seen was inside the check-in section. When I tried to fetch one, a ground staff official rudely told me I was not allowed into this section, and nor would he roll out an empty trolley for us.

"Let her fetch her own trolley," he snarled. This type of stuff is never shown in the ads.

The last real boating experience I can talk about, was seeing 600 people spilling into the sea from the sinking Oceanos. A news report later said the Greek captain had made a special effort to save his beer mug, which he was "putting to good use" later that day in a pub.

I'VE TRAVELLED ON A Cape Town to Johannesburg bus once only, and on that trip the passengers were treated like dogs.

The air condition did not work in mid-summer through the Karoo. The bus's fridge did not work. The "complimentary wine" consisted of one glass of hot "dooswyn".

When I took a cool beer out of my carry-bag I was told I was "not allowed" to have this drink.

And let me warn you, the leg space on these buses, where you'll sit for the better part of a day, is designed for Japanese midgets.

The most comfortable way of travelling is probably by air, but since the local operators have started buying A400 planes without steering wheels, with a couple of crashes of these particular technological marvels logged up abroad, I'd rather drive by car and take on 500 000 mini-bus taxi's on the road...

South Africans won't complain - and they pay dearly for this.

(Edward Hoffmann is a freelance journalist from Pretoria)

Vive la innovation!

sê TIM SANDHAM in dié week se Sportrubriek

DIE aardigste ding omtrent vanjaar se Franse Ope is die feit dat die vroue-eindstryd bykans 'n driekwartier langer geduur het as dié van die mans. Hieruit kan twee dinge afgelei word: Jim Courier speel in 'n klas van sy eie, en die verskil tussen die vier top-vroue kan feitlik geïgnoreer word.

Enigeen van 'n twintigtal spelers kon die oorblufde Petr Korda se plek in die eindstryd ingeneem het, maar niemand sou Courier kon uithou nie. As daar vroeër twyfel bestaan het oor sy vermoë om bo te bly, het sy foutlose en gemaklike spel vanaf die eerste ronde tot en met die finale dit die nek ingeslaan.

Daarteenoor kon dit net sowel Sabatini versus Sanchez-Vicario in die plek van Graf en Seles gewees het. Die stryd sou net so spanningsvol gewees het.

Die volgende paar weke bied noodsaaklike voorbereidingsgeleenthede vir al die spelers om hulle spel aan te pas vir die vinnige grasoppervlakte van Wimbledon na die betreklik stadige klei-oppervlakte van Europa. Christo van Rensburg het homself laat geld deur as naaswenner in die Beckenham-toernooi te eindig. Hy het nog altyd goed gevaar op gras en ná 'n beseringstydperk en middelmatige vertonings het hy na die 32e posisie op die ranglys gevorder. Goeie oorwinnings in die Stella Artois-toernooi en Wimbledon kan hom moontlik weer binne die top-twintig laat beland.

Die Franse aanslag op die Franse Ope-titel het saam met Henri Leconte gesneuwel. Tot en met die half-eindstryd het hy so te sê bo sy vermoë gespeel. Wat nie in die slag gebly het nie was die elegante TV-dekking wat jaarliks verskaf word.

Die Franse kry dit op een of ander manier reg om 'n gewone sportuitsending tot iets anders te verhef. In *Strangers on a Train* het Alfred Hitchcock dit vermag om 'n tenniswedstryd soos 'n regstreekse uitsending te verfilm. Die regisseur van die Franse Ope het op sy beurt dit bewerk dat dit by tye gelyk het of hy die wedstryde gechoreografeer het.

Van die insetskote van baljoggies, spelers en toeskouers tussen potte tot die flinke sny van een hoek na 'n ander tydens 'n verwisseling van hou, van die swiepende zoomskote vanuit 'n hyskraan tot die dyhoogte, stadige aksie-skote van die swaaiende rompe en elegante kuite van die vroue. Die oomblik dat 'n persoonlikheid in die paviljoen opdaag word hy/sy deur 'n kamera opgespoor en uitgesonder. Die kamera het liefderyk getalm op die gelate van die rykes en die mooies wat die baan omring, die pynlike keuse tussen 'n dag by die tennis, die casino of by die seiljagklub duidelik vasgevang. 'n Innoverende skoot regs bo die rug van die afslaner is met gedeeltelike sukses probeer. Dié hoek bied 'n beter idee van die diepte van die hou wat gespeel word as die gewone middel-agter hoek, maar is effens moeilik op die oog. Die SAUK het kykers nie met advertensies gebombardeer nie. Dié aanslag word waarskynlik vir die Olimpiese Spele gebêre.

SUID-AFRIKAANSE gholfspelers het goed gevaar in Brittanje die afgelope paar weke. Tony Johnstone het na 'n relatief teleurstellende plaaslike seisoen bewys dat hy nie oor die muur is nie deur 3 weke gelede die Britse Ope in te palm en die week daarop tweede te eindig.

Die afgelope week het Wayne Westner voortgebou op 'n goeie plaaslike seisoen deur Nick Faldo, die wêreld se nommer twee, tot vier ekstra putjies te dwing voordat hy tweede geëindig het in die Ierse Ope. Verlede week se aankondiging dat Eerste Nasionale Bank groot bedrae geld in die somergholfreeks gaan stort, is welkome nuus. Met die ontrekking van 'n aantal borge het die 91/92-reeks ietwat minder glans gehad as vorige jare. Dat die toer as die ENB-toer bekend staan, is seker verstaanbaar, maar bra verbeeldingloos.

Die Sonskyntoer het al deel geword van Suid-Afrikaanse gholfkultuur. Om dit na die ENB Sonskyntoer te herdoop, is dalk 'n goeie middeweg, veral omdat ENB nie al die toernooie in die reeks borg nie.

Sal daar weer rondgeskarrel word na 'n nuwe naam as ENB sy borgskap onttrek? Dié chaotiese toestand heers reeds in Suid-Afrikaanse sokker. Spanne se name verander midde-in 'n seisoen soos van borge verwissel word. 'n Naam is nie alles nie, maar kan ENB met Sonskyntoer vergelyk word?

IRONIES DAT TERWYL die Junior Springbokke 13 drieë teen Namibia aangeteken het, die naweek se twee Curriebekerwedstryde met skoppe gewen is. 'n Verdere ironie is dat die vyfpunt-drie juis ingestel is om skoppe te verminder.

Die krete gaan oral op dat Namibia moet terugkeer na die Curriebeker-kompetisie sodat hulle weer kan leer rugby speel. Dit is waar dat hulle hantering asook hulle fiksheid veel te wense oorlaat, maar 'n uitmergelende Curriebeker-seisoen is nie die oplossing nie. Eerder 'n paar wedstryde teen provinsiale en juniorspanne.

Namibia het maar 'n paar honderd spelers om van te kies - meeste van hulle kwalik op provinsiale standaard. Nou dat hulle die geleentheid het om internasionaal te speel, maak dit min sin om weekliks beserings in die Curriebeker-kompetisie te waag. Spelers wat talent toon sal deur tjekboekprovinsies uit Namibia gelok word. Dit is paslik dat Namibia homself spaar vir toetse, met die voorbehoud dat basiese vaardighede bo bravade gestel word.

international

The Sumo Association of Japan has a big problem. His name is Konishiki and he comes from Hawaii.

LOURENS ACKERMANN writes from Tokyo

KONISHIKI, as he is known in Japan, has become somewhat of a problem for the Japan Sumo Association. And at 262kg he is a very big problem. Konishiki is the biggest, and at the moment, the best sumo wrestler in the country. The Association will soon have to decide on his ranking, and whether to give him a new one. Or rather THE ONE. For there is only one position Konishiki now lusts after, and that is the highest there is: "yokozuna".

It is reserved for the best of the best. From here there is no further promotion, or demotion. A yokozuna can only retire. In the world of sumo he is king. And if his performance does not measure up to the strict requirements set, he doesn't take a breather, or get a new coach. He steps out of wrestling, permanently. To stay on would bring dishonour to the position. In more than 250 years of professional sumo there have only been 62 yokozuna, five in the last ten years.

Why all of this should be a headache for the Sumo Association is because Konishiki is actually Salevaa Atisanoe, a Hawaiian, and therefore a foreigner. The conservative guardians of sumo tradition have this nasty thought to worry themselves with: an American at number 1. Ouch! It's never been done before and the story goes like this.

SALEVAA WAS SUNNING himself on his favourite home beach, minding his business, when he was spotted (easily enough) by a sumo scout and recruited. He left Hawaii for a new life in Japan. Over the next several years the ex-college football player would have to grit his teeth and show a lot of tenacity. He had to learn the language. And how to eat chankonabe, the boiled stew that sumos eat throughout their career, day in and day out (many foreign sumos find this the hardest of all). He had to cope with hate mail and death threats as he moved up the ranks. But, not wavering, he knuckled down, accepting the rigid discipline of the sumo stable and kept his eye fixed on the big prize.

Konishiki faced his tough times with an odd combination of self-deprecating humour and sullen common sense. But because of the great public interest in his career there has been considerable pressure on him. This pressure got to him a few weeks ago.

He let slip that yokozuna promotion was being denied him because he is a foreigner. Unfortunately for Konishiki his accusations came at a bad time, Japanese-American relations being what they are right now. Politicians on both sides of the Pacific picked up on the issue, the *New York Times* also entering the fray. The Japanese were accused of racism, Americans of ignorance concerning sumo traditions. The truth lies somewhere inbetween. Whatever, it soon became a free for all as people sensed that here was a meaty issue, and they waded in dispersing opinions left and right. Then it all collapsed with a wet whimper.

The *Times* allowed that they might have misinterpreted Konishiki, and he, now in a pragmatic mood - brought on no doubt by a good talking to by his

THE HAWAIIAN

INVASION!

Akinoshima - "The Giant Killer". He has won 13 of his last 19 fights against Konishiki (seen here on the ground).

stable-master - sensibly said it had all been a silly mistake and that he had never alleged anything of the kind. Sumo, like rugby, is part sport and (a whole) part politics.

SUMO HAD BEEN GOING through a dry patch in the 50s and 60s. Sponsors couldn't get their tickets sold, the public, for some reason was not interested. The current popularity of the sport can be traced back to the 70s when a handsome wrestler with supreme concentration and a grip like a bear dominated sumo for a decade. His charisma and flair reminded spectators of the glory days of yesteryear.

Chiyonofuji was small for a yokozuna, weighing 125 kg. At 6 feet he was perfectly proportioned and muscular without the flab needed for weight in a sport where bigger is often (but not always) better. He moved quietly and looked menacing. He was very strong and agile. His exceptional athletic ability gave him the speed to get inside his opponents arms and onto his belt where he loved to wrestle. Once fastened on he was almost impossible to shake because of his extraordinary grip. His stable master nick-named him "the wolf" because his real talent lay in concentration. He could focus totally on the bout. Chiyonofuji's pre-fight stares (like those of boxers) became famous as the embodiment of aggression and confidence. The public loved him. They followed as he built up a streak of 53 consecutive wins, his goal the all-time record of 69 wins in a row set in the late 30s. It was not to be. He lost number 54 against Onokuni, a fellow yokozuna, 6 feet 2 inches and 448 pounds. Chiyonofuji was a balanced wrestler in a sport where the strength is also the weakness. He managed to capture something of the two halves of sumo in his manner in and out of the ring: slow pomp and pageantry; explosive speed and power.

THEN IT BECAME THE turn of the Hawaiians: Konishiki, Akebono, and Musashimaru. Today they fill three of the top six positions in sumo. Akebono wears a perpetual scowl and looks like a boiled egg with matches stuck on for arms and legs. He is 6 feet eight inches, the tallest wresler in sumo, and he looks quite unlike the average sumo who has heavy arms and legs. Akebono prefers to use his reach to push and slap opponents out of the ring but he can "wrestle on the belt" if he has to. Though he doesn't look it he is deceptively strong, and if pressed he kicks his thin legs into the clay floor of the ring, and

then there is 437 pounds of him to move. His stablemate Musashimaru, is a 6 feet 2 inches, 384 pounds wrestler with a hook nose and the stare of a Sicilian. He is the lowest ranked, and at 20 the youngest and least experienced of the trio. They, together with the brothers Takahanada and Wakahanada, have done much to sustain the interest in sumo rekindled by Chiyonofuji.

The public's relationship with the Hawaiians is interesting and complex. It is part enjoyment of a new flair and style (especially outside the ring) which these irreverent foreigners have brought to the almost unnatural dignity and self-possession which is taught as one of the first lessons of a young sumo. It is part curiosity at having their traditional sport so effectively invaded. And it is part the size, the sheer size of the current top dog, Konishiki.

A sumo bout ends if a wrestler is pushed out of the ring, or if any part of his body, except the soles of his feet, touch the ring-floor. The sport is simple, but not easy. There are 70 techniques all aimed at getting the other guy out or on the ground. Once he gets a hold on the opponents belt he uses his bulk to march him out. Those who can get Konishiki to move about inside the ring can upset his balance and beat him. But this is easier said than done. Some, like Akinoshima, a tough and talented wrestler from Hiroshima, has a better than even record against Konishiki. He has won 13 of their last 19 encounters. But for the most part Konishiki, aware of his opponents' tactics, has learnt to cut the ring short, and without space for them to manoeuvre in they are forced to wrestle it his way. And Konishiki's way has brought him to the top, almost.

FOR THE FIRST TIME in 60 years sumo has no yokozuna. Hokutoumi, the only yokozuna, retired recently, and the sumo world like the science world abhors a vacuum. All eyes are on the man from Hawaii. If he wins the next tournament, pundits predict his promotion as a certainty. Then for the first time ever, sumo will have a Gaijin (foreigner) in its number 1 spot.

There seems to be a solution to this dilemma. Konishiki has applied for Japanese citizenship (he is married to a Japanese model). Perhaps he will be made a citizen before he becomes a yokozuna. How fast can the bureaucrats work... when the honor of Japan is at stake?

SLOWAKE NOU MOEG VIR OUBOET

Hoeveel langer sal Tsjeggo-Slowakye bestaan? wonder RICHARD INGHAM

Die president van Tsjeggo-Slowakye, Vaclav Havel (links), skud blad met die leier van die Burgerlike Demokratiese Party en wenner van verlede Saterdag se verkiesing, Vaclav Klaus. Havel het Klaus gevra om 'n nuwe federale regering te skep en koaliesie-samesprekings met ander partye te begin. (Foto: AP)

PRAAG - Tsjeggo-Slowakye ondervind ná verlede naweek se verkiesings nou dieselfde probleem wat ander Oos-Europese federasies met die koms van die demokrasie getref het: 'n toenemende verdeeldheid tussen verskillende etniese groepe wat die staatkundige eenheid tussen hulle in die weegskaal plaas.

Die Slowaakse nasionalistiese leier Vladimir Meciar het dit vandeeweek aan Vaclav Klaus, leier van die Tsjeggiëse Burgerlike Demokratiese Party, duidelik gestel dat die Slowake met niks minder tevrede sal wees nie as 'n eie soewereine staat met eie buitelandse betrekkinge - hoewel hulle graag ekonomiese en militêre bande met die Tsjeggiëse Republiek wil behou.

Meer as 38 persent van die Slowaakse kiesers steun Meciar - die voormalige premier van Slowakye en president van die Beweging vir 'n Demokratiese Slowakye (HZDS). Die HZDS het met sy nasionalistiese beleid sterk na vore getree in die verkiesings. Dit het 73 van die 150 setels in die Slowaakse parlement gewen - waar dit met drie keer meer setels as voor die verkiesing nou die sterkste party is - en 57 van die 300 setels in die federale parlement.

Klaus se party het 'n meerderheid van 83 setels in die federale parlement - maar kom voor 'n dilemma te staan weens 'n tegniese aspek van die 1969-grondwet wat deur die destydse neo-Stalinistiese bewind opgestel is in 'n poging om die Slowake te

paai. Daarvolgens het die Tsjegge en die Slowake elke 75 setels in een van die huise van die parlement, die Huis van die Nasies, en 'n meerderheid is in elke huis nodig voordat wette bekragtig kan word.

Meciar en ander geharde nasionaliste kan met die Kommuniste - wat 'n verbasende 56 setels in die federale parlement gewen het - saamspan om wette te veto.

Boonop is 'n meerderheidstem van drie vyfdes in die federale parlement nodig om 'n president te kies - en Meciar het vandeeweek ook onderstreep dat hy nie te vinde is vir die herkiesing van president Vaclav Havel op 3 Julie nie.

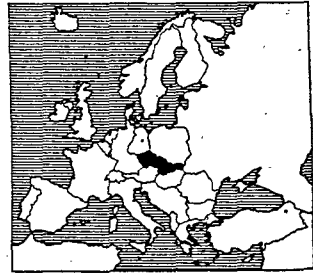
DIE VERDEELDHEID tussen die Tsjegge en die Slowake - wat 14 eeue naas mekaar bestaan het voordat hulle in 1918 verenig is in 'n federasie wat uit stukke van die Oostenryks-Hongaarse Ryk saamgestel is - bou al deur jare op. Die Slowake voel oorheers deur die Tsjegge, wat twee derdes van Tsjeggo-Slowakye se 15 miljoen mense uitmaak. Die ekonomiese krisis wat die federasie ná die val van die kommunisme en die "Fluweelrevolusie" van 1989 getref het, het die etniese tweespalt - soos elders in Europa - versterk.

Die Tsjegge is trots op hul kulturele prestasies, hul letterkunde en argitektuur met 'n eeue-oue tradisie en het al hul eie koninkryk gehad. Die Slowaakse minderheid, daarenteen, het 'n landelike agtergrond en het nog net ses jaar van "onafhanklikheid" geniet - in die Tweede Wêreldoorlog toe 'n marionet-staat onder Nazi-bewind ingestel is.

Baie Tsjegge sien neer op die Slowake, wat grootliks as werkersklas benut is tydens die kommunistiese industrialisering van hul gebied. Die kommuniste het die meeste swaar nywerhede, onder meer staal- en wapenfabrieke, in die agterlike Slowakye opgerig en die produkte na ander kommunistiese lande uitgevoer. Dié markte het nou in duie gestort en 11,8 persent van die Slowake is nou werkloos - meer as drie keer die werkloosheidsyfer onder Tsjegge. In sommige dele van Slowakye is die werkloosheidsyfer tot 20 persent.

Slowakye voel ook afgeskeep - van die meer as 800 miljoen dollar buitelandse beleggings wat die laaste twee jaar na Tsjeggo-Slowakye gestroom het, het net vier persent na Slowakye gekom.

Buitelandse beleggers beskou Slowakye as 'n risiko omdat die publiek en die politici daar nie juis groot belangstelling in die vrye mark toon nie.

TALLE SLOWAKE is gekant teen die snelle tempo van ekonomiese hervorming in die post-kommunistiese Tsjeggo-Slowakye en staan 'n meer "sosialistiese" benadering voor. Meciar stem in baie opsigte met dié siening saam: hy wil groot subsidies aan die wapennywerheid hê en is 'n teenstander van buitelandse deelname aan privatisering.

Ironies genoeg het die president wat hy teenstaan, Havel, lankal gewaarsku dat die nasionalistiese gevoelens wat onder die kommunistiese bewind onderdruk is, eendag gevaarlik sou opvlam.

In sy werk *Summer Reflections* het dié dramaturg, wat onder die kommuniste as andersdenkende agtertralië geplaas is, geskryf: "Sedert die skepping van die staat... het die Slowake gevoel hulle is in die rol van die swakker kleinboet geplaas, soms opsygestoot of verwaarloos, en gedoem om altyd in die skadu van die groter en sterker ouboet te lewe"...- AFP

HOËRHOF MAAK GESKIEDENIS DOWN UNDER

SIDNEY - Australië is besig om die implikasies van die Hoërhof se verwerping van die 200-jarige terra nullius-konsep, waarvolgens Australië voor die blankes se aankoms in 1788 as "verlate en onbewoonde" gebied bestempel is, te bedink.

Die Hoërhof, wie se uitspraak bindend is en nie teruggetrek kan word nie, het bevind dat die inheemse mense van Murray-eiland nie hul tradisionele grondregte verbeur het as gevolg van wit kolonialisering nie.

Eerste Minister Paul Keating het verlede week se Hoërhofuitspraak as 'n waterskeiding bestempel, maar gewaarsku dat inheemse leiers nie druk op die federale regering moet plaas om 'n ooreenkoms aan te gaan of nuwe nasionale grondregte-wette deur te voer nie.

Die voorsitter van die noordelike grondraad en inheemse leier, Galarrwuy Yunupingu, het reeds laat weet dat Canberra 'n "vloed van regsdinge" te wagte kan wees indien die regering nie vinnig 'n ooreenkoms met die inheemse mense aangaan en nuwe grondregte-wette deurvoer nie.

Keating se reaksie daarop was dat hy nie dink dit is "wys" vir inheemse mense om dié standpunt in te neem nie. Hy het daarop gewys dat die Hoërhof beklemtoon het dat sy bevinding nie private eiendom sal raak nie.

Die hofuitspraak het "inheemse eiendomsreg" aan die mees oostelike bewoners van die Torres-eilande toegeken.

Die implikasies van dié hofuitspraak is egter nog nie duidelik nie en prof Garth Nettheim van die Universiteit van Nieu-Suid-Wallis, sê Australië behoort Kanada se voorbeeld te volg deur 'n nasionale forum op die been te bring om die Hoërhofuitspraak en die implikasies daarvan onder die loop te plaas. - AFP

TROTS - MAAR ARM

WENEN - Die opwelling van nasionalisme in Oos-Europa na 45 jaar se onderdrukking deur die kommunisme, bedreig nou die politieke en ekonomiese stabiliteit van dié lande, meen Europese diplomate.

Van die voormalige Joego-Slawiese republieke van Slovenië, Kroasië, Bosnië-Herzegovina en Macedonië tot in Moldawië het verskillende etniese groepe óf reeds onafhanklik verkry óf wil hulle dit hê - al beteken dit vir hulle 'n politieke en ekonomiese lewensvatbare toekoms.

Die vermenigvuldiging van klein lande wat afgesny is van hul voormalige handelsnetwerke sal waarskynlik werkloosheid en armoede vermeerder en onmin onder die burgers saai.

Slovenië, wat in Junie 1991 onafhanklik geword het, is 'n voorbeeld. Die 1,9 miljoen burgers ervaar 'n enorme verswakking in hul lewenspeil, 'n verdubbeling van werkloosheid en word al hoe meer mismoedig.

Die ekonomiese situasie in die ander voormalige Joego-Slawiese republieke - Serbië en Montenegro inklusief - is katastrofaal. Die eens vrugbare Kroasië kan nie meer al die vlugtelingen van die burgeroorlog voed nie. Bosnië-Herzegovina dreig om in duie te stort en Macedonië is een van Europa se armste lande. - AFP

'n gelyke kans

REGTIG WAAR, ek weet nie wat ek voorheen in daardie leë oggendure gedoen het voordat ek by die Hiperama beland het nie. Dit was heel toevallig, toe ek op 'n keer saam met iemand gegaan het. Net voor Krismis. Dit was die grootste gebou wat ek nog in my lewe gesien het en daar is nie 'n ding waaraan jy kan dink wat 'n mens nie daar kan kry nie. Ek meen nou alles: verf, meubels, medisyne, boeke, knope, kruideniersware natuurlik, wel kortom, alles wat 'n mens benodig om te kan lewe. Tot plante, tralies, hondehokke, hekke en planke. Wyn ook. Daar is tot tuine. Onderdak met tropiese en goudvisse. Wel vir die laaste keer ALLES. Jy kry alles daar.

Nou waarvan ek eintlik wil vertel, is van die resies wat 'n mens daar jaag met jou trollie. Daardie eerste dag. Elton John het gesing. Skielik is die musiek onderbreek. 'n Man wat 'n mens nie kon sien nie, het gepraat, gesê klante, dis nou ons, sal voorts 'n geleentheid kry om 24 rolle toiletpapier, tweelaag, te koop teen R19,99. Maar ons sal net drie minute tyd kry. Wanneer die klok begin lui, moet ons begin hardloop, maar wanneer die drie minute verstryk, sal die klok ophou lui en die papier sal weer die normale R32,47 kos.

Na my mening was dit 'n ware winskoop. Die klok het begin lui en skielik het mense uit alle rigtings begin aanhardloop met hul trollies. Om die hoeke, die draaie en deur die gange het hulle gekom en met hulle trollies gejaag. Ek het die stroom gevolg en oplaas agter 'n lang tou wagendes ingeval. Dit was duidelik dat almal vertrouwd was met die geografiese opset van die gebou. 'n Swart man in 'n wit jas het by 'n reusegrootte houder vol toilettrolle gestaan. Ek het nog nooit voorheen so baie toiletpapier bymekaar gesien nie. Die man met die jas het elke gelukkige wenner se pak toiletpapier gestempel voordat hy dit oorhandig het. Ek het mense nog nooit so gelukkig sien lyk nie.

En toe was die klok stil. Die drie minute was om. Mense wat betyds was vir die gelukslag het met dié gesimpatiseer wat dit nie kon maak nie. Ek was een van hulle. Volgende keer, het hulle vir my gesê, volgende keer dan is jou luck dalk in.

Elton John het weer begin sing, maar na 'n ruk is dit weer onderbreek en die man met die mikrofoon het die volgende winskoop aangekondig: stokvis. Weer het die klok gelui en die resies het weer begin. Die ding met die winskope het die hele dag geduur. Dit was kussings en sampioene en skroewe en buiteligte, ek kan ook nie meer onthou wat alles nie. Dit was duidelik dat die mense die Hiperama baie goed ken en presies weet waar elke item is, want die man sê net 'n ding en daar trek die mense met hulle trollies. Hulle het geweet wat hulle wou hê. Dit was mense met 'n bestemming.

Ek het nog nooit so baie mense terselfdertyd gelukkig gesien nie. Almal het met mekaar gepraat. Ek moet sê dat ek na 'n uur of wat skielik net so gelukkig gevoel het. Dit het lanklaas in my lewe gebeur dat ek so gelukkig voel.

Die tuine was werklik iets besonder en ek het 'n lang tyd daar vertoef. Die plante, blomme en struik het geil en regop gegroei. Daar was nie 'n slak in sig nie, geen skimmel of 'n suspisie van 'n pes of 'n swam nie, nie 'n teken van 'n onderliggende siekte nie. Die grond in die houters was stikstofryk. Dié kon jy aan die warm, swart kleur sien en ruik aan die ontbinding van blare en kompos. En

die blomme! Ek het nog nooit so baie kleure bymekaar gesien nie.

Sedertdien besoek ek die Hiperama gereeld. Nie soseer om altyd iets te koop nie. Ek weet nie mooi nie, miskien om resies te hardloop saam met ander mense. Dit is wonderlik om mense so bly te sien wanneer hulle

dit die slag betyds gemaak het. Die resieshardloper het nog nooit 'n bakleiery afgegee nie en nie een keer het een in 'n ander vasgery nie. Ag, seker omdat almal 'n gelyke kans het by 'n Hiperama. Daar is altyd musiek en die lawaai van mense is vriendelik hier. Dit is ook nooit te warm of te koud in 'n Hiperama nie en dit was asof dit sommer net vanself gebeur dat almal so opreg vriendelik is met mekaar. Mense het sommer uit hulle eie uit met jou begin praat en later het ek dit ook gedoen. Eerste met ander gepraat, sonder om te wag om eers aangespreek te word. En as ons so met ons trollies hardloop, gaan dit baie jollie.

Ek het elke ding leer ken in daardie Hiperama. Soms was daar dinge in party van daardie rakke wat ek nog nooit voorheen gesien het nie, items waarvan ek nie kop of stert kon uitmaak nie. En dan vra ek iemand en dit is verbasend hoe graag 'n klant sy kennis met jou deel.

Eendag, dit was by die glassware department, het 'n bruin vrou my gevra om haar te help om te besluit. Sien, het sy vertel, haar man het vir haar geld gegee vir haar verjaardag en sy wil nou 'n teestel koop. Ses koppies en pierings en klein bordjies daarby, ook die tee- en suikerpot en melkbekertjie. En dan natuurlik die groot koekbord. Watter stel sou ek koop as ek sy is. Ek moet my nou verbeel ek is sy. Ons het dit lank en indringend bespreek.

Nou ek moes seker al maklik 'n duisend teestelle in my lewe gesien het, maar net daar ontdek ek toe dat ek nog nooit een koppie regtig, werklik gesien het nie. Wel só gesien het nie. Dit is nogal snaaks. Om 'n lang storie kort te maak: Die vrou moes toe op die ou end tussen twee stelle kies. Die een had groen en pienk blommetjies teen 'n wit agtergrond en die ander een had so 'n batiakerige abstrakte ontwerp waarvan die kleure inmekaar vloei. Die vrou se hart was op die een met die blommetjies, maar, sê sy, die ander een sou beter by haar kombuis se kleurskema inskakel. Op die ou end is sy toe daar weg met die blommetjies een. Ek was bly vir haar onthelpe want dit is die stel waarvan sy die meeste gehou het en ek kon haar help. 'n Mens kan jou nie jou hele lewe lank laat bind of voorskryf deur iets soos 'n kleurskema nie, het ek haar oortuig.

Dit is nou so dat elke keer wanneer ek by die Hiperama kom, ek uitkyk vir die vrou. Ek is nou nog jammer ek het nie haar naam gevra nie. Ek sou graag wou weet wat verder gebeur het. Ek bedoel met die teestel en of die ander mense daarvan gehou het. Ek hoop van harte dat daar nie iets van daardie stel, 'n koppie of 'n piering, dalk intussen gebreek het nie.

So het ek ook op 'n ander keer 'n dame gehelp om haar mind op te maak oor 'n spieël met koper takbokke vir die border. 'n Oom sonder tande, een met safariklere, het my weer advies gegee toe ek matte vir my Volkswagen wou koop. Die van rubber slyt te gou deur en irriteer vroue met hoëhakskoene. Sy vrou byvoorbeeld kan rubbermatte nie vat nie.

Dit is baie opwindend wanneer die Hiperama nuwe voorraad inkry. Op die een of ander manier kom 'n mens dit net eenvoudig te hore en dan is jy daar. Dan gaan dit sommer regtig jollie. Die man met die mikrofoon klink dan ook anders en hy moedig ons aan om 'n nuwe produk te probeer en om ons saai te bestaan te verander. Hy moet 'n simpatieke, oplettende mens wees wat ander se behoeftes volkome begryp. Sels 'n soort sielkundige. Hy moet lief wees vir mense want hoe anders hou hy dit die hele dag uit agter daardie mikrofoon sonder om gatvol te raak. Wanneer die peanutbutter die slag op is, betreur hy die ongerief. "We regret," sê hy, "we regret..."

Maar die nuwe voorraad sal byvoorbeeld drie-uur daardie middag arriveer en jy kan die Hiperama op sy woord neem. As hulle sê drie-uur, dan is dit drie-uur.

'n Mens is nie so bang in 'n Hiperama nie. Ek sê nou, as jy buite in die straat moet omval, sal niemand 'n vinger lig om jou te help nie. Almal sal net so verby jou stap, maak asof hulle jou glad nie in jou nood sien nie. So iets sal nooit in 'n Hiperama gebeur nie. Hier is jy veilig. Hier help almal mekaar. Ook met ander raad: moenie daardie karton melk neem nie, dit lek; of die aartappels met die rooi skil smaak nog soos regte aartappels. Die met die rooi skille is van Kimberley. Dis die grond daar.

Almal is gelyk. Ek het dit al klaar gesê maar dis regtig so. Mooi, lelik, oud, arm,

JEANNE GOOSEN

DIE HYPE RONDOM GRIET

DIE GEDAGTE DAT SEKS GENIET KAN
WORD, IS 'N NUWE GEDAGTE, SÊ
LIBERTYN.

MAAR SOOS ALLE NUWE GEDAGTES IS DIT DEUR
DIE OU VERKALKTE KLUBS RAAKGESIEN EN WORD
DIT VIR FINANSIËLE GEWIN UITGEBUIT

vet, oulik, slim, dit tel nie. Die Groot Baas gun almal 'n bargain en hy vertrou jou vernuf met 'n trollie. Dit is nou wel elkeen vir homself as dit by die resies kom, maar somehow gun elkeen mekaar 'n bonus of 'n bargain.

Al vlieg in die salf soms is wanneer een of ander rustelose siel daar iewers bo in die Hiperama se management besluit om die hele winkel te verander. As jy weer sien, is alles op ander plekke gepak. Niks is meer waar dit was nie. Dit kan jou ure neem om 'n doodgewone ding soos 'n pak sout te kry. Maar nou ja, dis seker ook maar hoe die lewe is. Dit is net dat jy dan die Hiperama weer van vooraf moet leer ken en dan kan dit nogal lank vat om jou weer te oriënteer.

Die Hiperama is soos 'n wêreldraad van vrede.

Maar ek moet eers dit vertel, om te probeer illustreer. Eendag het 'n vrou by 'n rak olie gestaan, besig om te probeer kies watter soort sy sal uitprobeer. Hier, skielik uit die hoek van haar oog, sien sy iemand besig om haar handsak wat sy in die trollie gelaat het, te probeer gaps. Sy was seker baie ontstel, want net daar vat sy 'n bottel olie en gooi die dief daarmee tussen sy twee blaaië. Ek het die hele besigheid gesien, ook hoe die bottel bars en ek was ook die eerste een wat geskree het, THIEF! Hene. Toe ek weer sien is al wat mens is, die hele Hiperama, agter die dief aan en almal skreeu THIEF! THIEF! Nou die dief het weggekrom, gelukkig sonder die handsak, maar ek kan sweer, hy sal nooit weer sy voete in die Hiperama sit nie. Die mense was verskriklik ontsteld. Ek dink nie dit was soseer oor die handsak nie, maar oor die Hiperama se vrede wat bedreig is. Ek weet nie hoe om te verduidelik nie, maar 'n dief hoort net nie in die Hiperama nie. Net so min soos satan in die paradys. So iets, as julle verstaan wat ek bedoel.

Ek het daardie dag die Groot Baas vir die eerste keer gesien. Hy het daardie dag sy mikrofoon verlaat en tussen ons, die mense, begin stap. "We regret," het hy die hele tyd gesê. "We regret..."

Die vrou het aangebied om vir die gebarste bottel olie te betaal, maar daarvan wou die Groot Baas niks weet nie. Trouens, het hy gesê, sy, die vrou, mag vir haar enige bottel olie uit die rak kies sonder om daarvoor te betaal. Sy het 'n bottel soyaolie geneem. Vir my het sy vertel dat soyaolie kos hééltemal anders laat smaak. Dit is nou wel duur, maar dit is elke sent werd. Ek het toe ook 'n bottel soyaolie geneem.

Party dae staan ek met so 'n onrustige gevoel op en ek weet die hele dag is verlore. Ek sal aan niks kan kom nie. Ek voel nie lus vir musiek nie, nie vir lees nie en ook nie vir laaie regpak nie. Dit is 'n diep ongelukkige soort gevoel, 'n bol vere in my binnegoed draai en draai en draai. Ek voel huilerig en bang.

Dis dan wanneer ek in my Volkswagen klim en die Hiperama toe ry om saam met ander mense resies te jaag met my trollie. Ek kyk na die hamers en die knope en die skeermeslemme en al die nuwe goed wat intussen ingekom het. Ek gaan staan in die tuin met sy volmaakte plante en ek wag vir die klok om te lui.

Die Hiperama het alles wat ek benodig. Soms knaag iets in my, dink ek, ek moet seker 'n baie ongelukkige soort mens wees, want ek besoek die Hiperama tot ses maal per week. Miskien is dit omdat die besluite wat 'n mens moet neem in die Hiperama nie so 'n alleensaak is nie. En dan begin ek sommer weer lag daar voor die rak met die peanutbutter en ek voel gelukkig en probeer onthou wat, wat op aarde het ek in al daardie droewe leë dae gedoen voordat die Hiperama in my lewe gekom het.

NOU die dag hoor ek hoe 'n stem op Radio Hoëveld die luisteraars opswEEP om Marita van der Vyver se *Griet skryf 'n sprokie* aan te skaf. By die CNA, waar 'n mens nog eerder 'n kinderstoetwaentjie as 'n Afrikaanse roman kan gaan soek. Soos alle advertensies, is ook hierdie een by die een oor in en by die ander uit. Maar die kern van die vreugdevolle tyding was duidelik: koop Griet vir seks. Openhartig, eerlik en so aan.

En toe begin dit my skielik opval dat dit Griet se seksdrange en seksbelewens is wat haar uitgewer, die boekhandel en die pers op loop het. Dr Etienne Britz het Griet al klaar 'n nimfomaan genoem - verkeerdlik, maar 'n kolskoot vir die reklame. En Willem Pretorius van *Beeld* kan sy hande nie van die boek afhou nie. Hy staan, by wyse van spreke, julgend by die kasregister en lek sy lippe af elke keer as nog 'n boek saam met 'n uitgehongerde lid van die publiek by die deur uit verdwyn.

Lesers, ons het hier weer te make met een van die baie nuwe verskynsels wat 'n bietjie van nader by bekyk moet word. Nie Griet self nie. Griet laat ek langs my bed lê tot die openbare opgewondenheid bedaar het. Voorlopig praat ek net oor die hipe.

SEKS - DIT IS BEKEND sedert die debakel rondom *Sewe Dae by die Silbersteins* - gebeur in die Afrikaanse letterkunde al vanaf die gemoedelik-lokaal-realistiese uniform uitgetrek is. Maar Sestigseks, veral by André P Brink, was byna altyd seks op soek na dieper betekenis. Seks as ontginning van die Ander, seks as ritueel (skaamhare in halfllig), seks as kwelling, seks as opheffing van eksistensiële eensaamheid.

Ten spyte van al die s'e is daar dus 'n onderskeid tussen seks en Sestigseks, met laasgenoemde altyd méér as 'n uitlaatkop vir 'n liggaamlike nood. Dit was net gefrustreerde skoliere en eerstejaars wat beduimelde eksemplare van *Kennis van die Aand* bloot vir plesier gelees het.

As die sensors die betekenis nie kon sien nie, was daar altyd 'n letterkundige byderhand om die beter betekenis aan te dui, en dikwels ook 'n morele sousie by te voeg.

Die gedagte dat seks geniet kan word, is dus 'n nuwe gedagte, wat soos alle nuwe gedagtes deur die ou verkalkte klubs raakgesien en uitgebuit word vir finansiële

gewin. So langamerhand word dit dus 'n vraag of daar nog werk oor is vir Afrikaanse letterkundiges wat so gekonfytgeraak het in opheffende en voorliggende arbeid.

Dat daar inderdaad nog gekeer en beleer en beheer moet word, blyk uit 'n onlangse artikel getitel "Skrivers doen dit met die pen". Met die versugting dat hulle nou en dan ook iets anders gebruik, verwys ek u nou na die bladsye van *De Kat*, een van die plekke waar die oue met die nuwe versoen word en waar die dinge wat 'n mens kan ontstel, glansryk verpak word om veilig saam met die handtertjies in Waterkloof geniet te kan word.

DIS IN DE KAT WAAR 'n yuppie-dominee met 'n boetiekpakkie aan en 'n aktrise aan sy sy onlangs verklaar het dat hy nog aanklank wil vind by "eenvoudige mense". In dieselfde nommer (April 1992) kom Tom Gouws, ons nuutgevonde *professor of desire*, vorendag met 'n analise van seks in Afrikaans wat ontstig en dan stig, oopdek en dan toedek.

Gouws ken al die ongure sinonieme vir seks in Afrikaans. Die variasies op die missionary position wat 'n ouer letterkundige se rugwerwels sal laat verskuif, kan hy in één lang asem opnoem. Hy begin sy artikel uiters gewaagd met die woorde "Seks is 'n vierletterwoord". En hy spreek die leser toe met 'n (ver)toon van kwasi-geleerde, veelwoordige en self-ingenome joligheid.

Maar eintlik is hy besig om seks aptytlik te maak vir die aptytloses en onaptylikes. Gouws se artikel is niks anders as 'n stuk versiersuikerde kletskoek rondom die roekelose woordjie naai in Griet se storie nie. Griet wat 'n man 'n nag lank wil naai, "met klere aan, sonder klere aan, op die bed, op die balkon, op die stoof" en so aan: dit word Gouws se teksvers vir 'n terapeutiese sessie, vir 'n bietjie geestelike leiding aan die leser, en sommer ook aan die skrywer.

HOE LANGER GOUWS AAN die praat bly, hoe meer sluip die prekerigheid en die voorsêrigheid in. "Die doel van die skrywer is om die volledige lewe tot uitdrukking te bring - dit is sy verantwoordelijkheid." En dan kom 'n verdere versagtende boodskap, met behulp van 'n sitaat uit Lucebert wat soos volg verkrag word: "Die geskende gesig van taal moet noodwendig ook die spraakgebreke van die skadu's in die mens ontbloot."

Wat doen 'n akademikus met sy pen? Hy verdryf die erotiek uit seks uit, en hy pleeg die een metaforiese onsedelikheid op die ander. Só praat Gouws: "Die wond hier so op heuphoogte is die wond-erbaarlikste herinnering aan ons onvoltooidheid." Of só: "Die borste van die realiteit, metafories gesproke (ook gelukkig maar!), dra die merke van onvolmaaktheid en verval, al is dit the real thing van ons gebroke werklikheid. Deur die borste van fiksie ekstasies te streel (ek haal nog altyd verbatim aan), word die dood tydelik opgehef."

SULKE ONTSPORINGS VAN SEKS en sin onthuts my, maar in die lig van Gouws se beheptheid met die "onvolmaaktheid" en die "verval" in ons "gebroke werklikheid", is dit nie verbasend dat hy TT Cloete ten slotte uitsonder as die voortrefflikste besinger van die lyflike liefde in Afrikaans nie.

Die seks in Cloete is veilige seks in die Calvinistiese sin des woorde. Dit vind byna altyd plaas in die buurt van die strykplank en die opwasbak, met die Bybel en die verklarende woordeboek binne handbereik. Die "volledige lewe" dus.

Om enige gedig van Cloete bo enige gedig van Breytenbach te stel in 'n artikel oor die "lyflike liefde", beteken miskien dat alles wat Gouws oor seks kan opsê, aangeleer is ten koste van smaak en oordeel.

SHELD^{ONS}

DIE B^OEKWINKEL MET DIE K^OFFIEWINKEL

Eastgate, Ingang 5

'N GETJIRP OOR SOSIALE EUWELS

Marie du Toit, Totius se suster, se *Vrou en feminist* is in 1921 gepubliseer. Dit was die eerste keer dat die woord "feminist" in die titel van 'n Afrikaanse boek gebruik is - en die laaste keer. Nie veel het verander sedert die verskyning van dié boek nie, sê CHRISTINE LANDMAN

OP 'n dag in die 1910's, net na hulle die Vrouemonument ingewy het, skryf Totius se suster, Marie du Toit, 'n boek. Sy publiseer dit in 1921, nogal by Nasionale Pers in dieselfde Bloemfontein wat digby die Vrouemonument staan. Sy noem dit *Vrou en Feminist*. Vir die eerste keer verskyn

die woord feminist in Afrikaans in die titel van 'n boek - en ook die laaste keer. Want die paar Afrikaanse feministe wat daar is, skryf tog nie in Afrikaans nie - hulle skryf vir die internasionale mark, jy sien - en los die Afrikaanse vrou om hulself met hulle eie toe koppe te onderdruk.

Marie het grootgeword in haar pa, *SJ du Tott*, se huis en gesterf (tuberkulose was dit) in haar Broer Totius se huis toe sy vyftig was. Haar laaste 105 pond het sy aan hom bemaak aangesien sy toe lank nie meer skoolgehou het nie en na twee verlovings nog ongetroud was. Hoe dit ookal sy, die Gereformeerde was altoos reg om haar. Maar sy gaan toe heen en sê in haar boek dat dit onchristelik is dat vroue nie kan stem nie. Geen wonder dat Abraham Kuyper in dieselfde jaar nog gesterf het nie. Sy sê nóg iets ergers: sy sê feminisme is eintlik common sense. Sy sê as mans hulle net in vroue se plek wil stel, sal hulle common sense vir hulle sê dat vroue swaarkry om so Victoriaans te lewe.

Sy wou nie meer seks in vroue se lewens kry nie, maar minder valletjies aan die rokke en meer kans om 'n werk te kry en nie te hoef te trou nie en so aan.

Common sense moet tog vir mans sê dat vroue meer natuurlik wil lewe, dat hulle wil werk en speel en lees en in die kerk wil saampraat en die kerkblad wil lees. En dis baie onnatuurlik dat hulle nie kan stem nie, sê sy, en haal nogal vir Jan Smuts aan waar hy sou gesê het dat, aangesien wetgewing oor sosiale issues gaan, vroue se stem daarvoor juis amptelik en openbaar gemaak behoort te word.

MARIE DU TOIT SE neo-Victoriaanse common sense feminisme van die 1920's, lyk dit vir my, is helaas steeds die styl van onse land se vroue-teoloë. Die

paar vroue, almal wit, wat aan teologiese fakulteite hier sit, is daar deur die gracie van mans wie se common sense ontwikkel genoeg was om te besef dat 'n spesifieke vrou 'n spesifieke job kan doen. Ons vroue-teoloë doseer 'n bietjie dogmatiek, geskiedenis, eksegeese. Niks gevaarliks nie. Ons bly binne ons common sense spasietjie. Ons het nie 'n spesifieke opdrag om feminisme te doseer nie. Ons het ook nie eintlik iets om oor te kla of die mans wat hulle aangestel het, met feminisme by te kom nie. Ons lyk self, om die waarheid te sê, soos die neo-Victoriaanse vrouetjie op die voorblad van Marie du Toit se boek: met 'n skirtjie, 'n bloesie, die effens hoë skoentjies stoot sy 'n staalhekkie met sierlike krulletjies oop en stap vry uit na buite.

Daar is egter hier ook 'n paar vroue-teoloë wat nie common sense feministe is nie. Ou maat, hulle is strategiese feministe. Hulle is my soort mense. Hulle glo vroue moet 'n strategie hê, 'n agenda om die samelewing te verander. You must go political, my girl. Jy moet in die openbaar die sosiale euwels aanspreek, en publiseer en vir jousef forums skep. En jy moet nie net vir jousef spatie maak nie; jy moet vroue se koppe oop maak en saam vir hulle spatie veg. Want mans het beslis nie genoeg common sense om vir vroue hulle regmatige spatie te gee nie. Ons moet die mans peper oor wat fout is in die samelewing en in die kerk, sê dié vroue se agenda. Ons moet nie verslap voor die stryd verby is nie. Seksisme is erger en sluer as selfs rassisme. Ons is die samelewing se gewete en ons moet nooit stil word nie.

DIS TOE DAT DIE MANS begin sê het: Nou weet ons uiteindelik wat feminisme is - dit is 'n getjirp oor sosiale euwels. Dis staaltjies uit suburbia. Wat die feministe sê, is waar, maar wat kan 'n mens nou eintlik met hulle op 'n universiteit maak? Hulle kom aangespoel met hulle ervaring maar voordat jy nie iets filosofies kan uitdruk of in 'n metodologie kan indruk nie, kan jy tog nie daarvan wetenskap maak nie. En as dit nie wetenskap is nie, is dit 'n getjirp. Dit het 'n sosiale program, maar nie 'n metodologie nie. Dit maak emosionele stellings en noem dit die

waarheid, maar dit het geen filosofie van wat die waarheid is nie.

En dis tóe dat sommige van ons vroue na onself begin kyk het. En toe moes ons sê: Ja, wragtag, kyk hoe lyk ons. Ons lyk nes die mans wat ons so beskinder het en nou weer oor ons skinder. Ons is miskien nie so wetenskaplik soos hulle nie, maar ons aansprake op die waarheid is dieselfde. We tried to bring down the master's house with the master's tools. En nou lyk ons huis maar nes die master s'n. Ons het net soveel waarheidsaansprake soos hy. Ons verbeel ons ook die waarheid is ons s'n. Ons weet nou hoe alles moet lyk sodat dit met die mensdom goed kan gaan, net soos die master altyd van homself gedink het.

EN PASHET ONS nog 'n boek ook gepubliseer met die naam *Women Hold Up Half the Sky* (onder redaksie van Denise Ackermann, Cluster Publications, 1991), waarin Suid-Afrikaanse vroue hulle sê oor die Christelike sê, en daarin beduie die een na die ander vrou hoe die samelewing moet lyk, en hoe die kerk moet lyk as hy nog iets wil beteken, en hoe ons nou die Bybel moet lees en hoe die geskiedenis eintlik daar uitsien. Die waarheid het op Suid-Afrika neergedaal.

Die filosowe noem dit naïewe realisme.

Maar hoe sal ons nou kan ophou naïef wees? Hoe sal ons nou kan tjirp in 'n vorm wat sal maak dat ons gehoor kan word?

FEMINISTIESE TOELOË IN Europa het gesê kom ons wys die mans hoe filosofies en wetenskaplik ons kán wees - en toe ontwerp hulle 'n soort vroulike wetenskap, dis nou 'n wetenskap met 'n feministiese metode. Goed soos objektiwiteit is sommer iets wat die mans uitgedink het en gemaak het asof dit universeel wetenskaplik is, sê hulle. Vroulike wetenskap werk met vroulike ervaring en daar is baie filosofieë wat ervaring as uitgangspunt neem. Die vroulike navorser het 'n spesiale commitment tot die onderwerp wat sy bestudeer. Sy is subjektief daarby betrokke sodat sy die resultate van haar navorsing kan teruggee aan die vroue uit wie se ervaring sy vir haar navorsing geput het. En so kan sy die samelewing help verander.

En toe sê die feministiese toeloë in Amerika, nee ons weet hoe om uit die dilemma van die feministiese teologie te kom. Ons moenie meer maak asof dit standaard is om 'n wit, middelklas Amerikaner te wees en dan aansprake op die waarheid namens al wat 'n vrou is te maak nie. Jy kan nie jou lyf standaard hou en dink dis maar net goed genoeg om plek te maak vir anderskleurige vroue in 'n voetnota nie. Die swart vrou is nie die ander nie. Jy met jou voorstedelike wit vel is die ander!

DIT DAN, LYK MY, is die moontlikhede wat vir die Suid-Afrikaanse feministiese teologie ooplê. Ons kan bly lyk en dink soos die common sense feminis van Marie du Toit van die 1920's, en oor sewentig jaar nog lyk en dink soos ons sewentig jaar gelede gelyk en gedink het. Of ons kan filosofies raak oor feministiese teologie, die regte woorde gebruik om ons ervaring uit te druk sodat dit nie soos 'n getjirp klink nie, en dán toeslaan en iets prakties van ons filosofieë probeer maak. Of ons wit susters kan vir ons swart susters sê julle is nie meer die ander nie, ons is nou die ander. En dan kan ons hoop dat die mans ons voorbeeld sal volg en hulself nie meer as die standaard sien nie.

Of miskien moet ons maar bly by die mondelingse tradisie van ons voormoeders en niks skryf nie. Net doen. En tjirp.

(Christine Landman is professor in kerkgeskiedenis aan Unisa)

CONSUME

and feel good

While the Gaia-gurus gather around Rio's slum-lands to chant supreme mantras to the Earth goddess, and while eco-politicos engross themselves in rhetorical eco-babble around issues like biodiversity, desertification and viable sustainability, the yuppies go shopping. Yes, you can buy an environment-friendly conscience, **KATHY BERMAN** finds in the green shopping mall

In America, the Land of Plenty, when you lick a scoop of Ben and Jerry's Rainforest Crunch Ice-cream - the vanilla flavoured one, with brazil nuts, chocolate-fudge and banana bits - you don't have

to feel guilty because you have instantly gained five thousand pounds. NO. You can feel good: you have just saved a baby bonsai forest or two from the after-effects of deforestation and global warming.

In England (and 41 developed consumer meccas around the world), when next you dab your daily dollop of passion-fruit flavoured Body Shop Cellulite Gel atop those unsightly flab-masses, you can smile smugly with your Kiwi-moistened lip-glossed lips at your Jojoba revitalised reflection in the mirror - for with this act of conscientised cosmeticism, you personally have contributed to the ongoing survival of yet one more endangered indigenous Kayapo Indian tribe in the South American forests.

Just eye-gels and ice-cream = Indians and trees.

Ja, its a strange kind of philanthropy this. At five removes from the real thing. None of that filthy lucre thrown

into the outstretched beggar-bowl ritual. Now you can have your ice-cream and eat it (and eradicate the evidence with sophisticated creams later) - and Save The World at the same time.

And it's all so easy - even in South Africa: Just whip out your Ned-green cheque book, or remove your panda cash card from your eco-friendly recycled paper wallet, and pay up - for your dolphin-friendly detergent.

NOT THAT IT has always been like this exactly. In the chasm created between the developed and the developing nations over the past five post-war decades, the developed nations just carried on developing, while the de-

N G R O U N D w

The Journal of Development and Environment

WRITERS' WORKSHOP
ON THE ENVIRONMENT AND DEVELOPMENT
IN SOUTHERN AFRICA

A project of the Congress of SA Writers (COSAW), the Panos Institute and the Environmental and Developmental Agency (EDA).

WHY?

To give a voice to the disadvantaged communities on issues of development and environment.

WHAT?

The process will start with a workshop at Koinonia Centre in Johannesburg from 30 September - 2 October 1992. After this the 10 participants will be guided in writing feature articles (1 000 to 2 000 words) for publication in New Ground, Panoscope or elsewhere. The workshop, accommodation and meals will be free of charge.

HOW CAN YOU TAKE PART?

Selection of participants will be based on proposals for articles submitted by applicants. The deadline for your application is 8 July 1992. Contact Victor Munnik for further details:

New Ground, PO Box 322, Newtown 2113, South Africa.
Tel: (011) 834-1905/6 Fax: (011) 836-0188

lifestyle

veloping ones just carried on being denuded.

And through it all the Earth suffered. And no-one - other than a coupla million tree-hugging hippies, and billions of poverty-stricken paupers (no-one in Power, that is) - seemed to be taking notice.

Then, in the mid-80s, the power mongers (no, not the politicians, but the marketeers) got wind of it - the Green Phenomenon.

Not that their coke-and-Chanel-imploded noses could miss it exactly. They only had to look at the models around them: Anita and Gordon Roddick's Body Shop (which went public in 1984 and in 1987 was named British Company of the Year); Ben and Jerry's Ice-cream Company in Vermont (who donate 7.5 per cent of their profits to social campaigns); Rhino Records (10 percent to social projects); Patagonia (who are into environmental campaigns); the Cultural Network;

simply bulged with self-help paradigms for the nostalgic hippie, it was to such mail-order consumer glossies as Lifestyle magazine that the buy-green yuppie set turned. Therein the wonders of Green marketeering unfolded in cornucopious splendour. From ozone friendly deodorants and natural bristle tooth-brushes to dolphin friendly washing powders, the Green product was all there, all available and it would all save the world.

And all from the natural fibre arm-chair comfort of the living room - via recyclable mail-order coupons (fax machine manufacturers have yet to introduce recyclable fax paper - or, better yet, the paperless fax).

IT WAS ALL so effortless. Simply consume and exploit. But do it with a conscience, recycle the by-product - and the earth embraces you!

All of this is not to undermine the originators of green consumer think-

700 for product development, 25 for a logo, scrummaged around for inexpensive recyclable packaging, handwrote the labels, painted the store moss green to hide the damp, and opened shop. Gordon bounded off to Buenos Aires. And Brighton boomed that summer.

The Body Shop went public in 1984 - and by 1986 had begun the first of their legendary human rights and green activist campaigns. Today the Body Shop is synonymous with both Green consumption and Green and Human Rights activism. They have been involved with Greenpeace, Amnesty International, The Rainforest Survival International; START and FRAME anti-animal testing groups etc.

The Body Shop's Environmental Projects Department initiates and orchestrates international campaigns, while monitoring company policy. Their Trade not Aid policy operates within Third World communities,

aspirant - positively glows green, with a blinding halo that stretches way through the spotty ozone layer.

As soon as Sting and Sir Bob Geldof and their merry (and caring) band of wagoners proved that it was not only Cool, but financially imperative to grab-a-cause-a-concert-tour, the entertainment industry went crazy. Entire corporations were cloned to cope with the demand. Today, there isn't a superstar in the celebrity register who hasn't hitched his or her space-ship to at least one worthy cause.

And top of the causes pile, so comfortably cool, smooth, uncontroversial or messy, comes the Green Bandwagon.

And while admittedly Live Aid and Band Aid and Human Rights Now concerts have generated over \$15 billion in necessary handouts to the desperate and poverty-stricken over the years, the pay-backs in street-cred. for the donors are probably worth

Sting's Rainforest Alliance etc. And the marketing moguls went Green. No not ozone friendly Green, but: Envy Green... Dollar-Green...

This is not to say that all Green exponents are self-expedient and exploitative, nor that Green issues, are, God-forbid, irrelevant. It's just that in the post-Sixties, post-hippie neo-yuppie world of the Seventies, Eighties and Nineties, it took a clutch of former Sixties hippies of the Roddick variety to point the way forward for the Armani set.

YEBO. YUPPIE-GREEN WAS to become the colour of the day. And nobody was going to stop it. Suddenly Earth-and-Ocean friendly products were proliferating. The shopping malls were groaning. And not with olde-worlde products alone.

While the Whole Earth Catalogue

ing. As Anita Roddick mentions in her book *Body and Soul*, starting out as she did in 1976, she preceded the Green Revolution. Mothered it, more likely. All she was guided by, she confesses, was her own "gut feelings" (a hybrid of good conscience and good business sense):

Roddick opened her first Body Shop store in Brighton in 1976 with 4 000 pounds of borrowed bank money. In those days, Roddick, a self-confessed chutzpah-filled hippie, was about to hit the wall. Her husband, Gordon, had declared that he was setting out on a mammoth horse-back trek through South America. Anita had two kids and herself to look after. She needed 300 pounds per week to survive.

She had an idea about natural cosmetics and harboured a post-war mentality regarding waste. She set aside

spearheading projects and encouraging communities to "trade with us to alleviate poverty". Along with other members of the Rainforest Coalition, the Body Shop began a campaign that is now a world movement.

Far be it from anyone to accuse Roddick of hijacking the Green bandwagon. Roddick, it seems, was a pioneer and marketing sage:

The Body Shop increased sales by 28 per cent last year (to year-end February 29) to 147.4 million pounds, with earnings per share up 31 per cent (to 8.8p). The Body Shop now operates 750 (mostly franchised) stores in 41 countries world-wide.

SO MUCH FOR Roddick. What about the other green bandwagoners?

The Entertainment Industry - another money-spinner appealing to the young, trendy, upwardly mobile and

many multiples of that in bankable Green.

Not that the ironies go unnoticed exactly. During a recent spate of green concerts in the Big Apple, one particularly caustic commentator pointed out in the New York Times that he found it rather difficult to take seriously the evangelical zeal of a primed-primed-populist who arrived on-tour courtesy of a gas-guzzling Lear jet. Indeed.

SO WHILE THE WORLD'S CD-boppers tune in to Seal, Sting, Pink Floyd, U2, the Eurythmics, Queen, Genesis and more, on the latest Earthrise Rainforest Album, those who make it through the slums of Rio can content themselves with the live version: Concert for the Life of the Planet Earth, with Jeremy Irons as host. Sting, Olivia Newton John, Shirley Maclaine and Denis Weaver, it is rumoured, will all be there as well.

BITCHIER THAN ALEXIS CARRINGTON PRETTIER THAN TIM CURRY

This week CHARL BLIGNAUT reviews a cult musical, a take-away Shakespeare and a radio play

THE ROCKY HORROR SHOW

So South Africa finally gets an official *Rocky Horror* and everyone can go on down to the Victory Theatre in Orange Grove in bad drag and shout at the narrator, exhibit an attitude, hype the entrances, vamp with Frank, lust after Rocky, tap the Time Warp, get pissed, sing along, slut out, feign shock, surprise, terror and delight and finally get histrionically involved in the production. About high fucking time. Richard O'Brien's trashy cult rock 'n roll musical won't disappoint the faithful.

Christopher Malcolm and Witchway Entertainment have assembled a great cast. Jeremy Crutchley's Frank N Furter is absolutely spot on - he makes up in wit, presence, attitude and acting skill what he lacks (or did, at least, on opening night) in his singing voice. He yanks Frank by the balls and gives a totally individual interpretation of the horny alien: bitchier than Alexis Carrington, prettier than Tim Curry and seedier than a used jock-strap.

Then there's David Dennis's Riff Raff, which is just about the best performance I've seen in a local musical. His mutinous mutant from Transylvania is breathtaking, professional, slick, slimy, sustained and goes straight for the jugular.

Bradley Mart and Lana Green play Brad and Janet, the wimps from Denton High who find themselves having their pants and priss ripped off, and getting caught in the clutches of a condom-toting Frank. Excellent performances, excellent voices. Sandi Schultz's Magenta and Lisa Bobbert's Columbia live up to all expectations, as does Norman Coombes as the narrator. Craig Urbani is an OK Rocky with a good voice, Jon Cecil is hot as Eddie and Greg Plotz is fine as Dr Scott.

But there's a problem. The Victory stage is too small and the sets start looking tacky. A hell of a lot of the filler action that I saw in the London production of *Rocky Horror* has gotten squeezed to the side. I suppose they had few options - minimalist (which just doesn't work after the movie) or tacky. And I suppose tacky is what the show's about, but I'm sure they could have designed a more innovative set. The lights are dazzling and the sound is brilliant. So, regardless of any of the above, go straight out, buy tickets, dress up and let them thrill, chill and fulfill you. Or else just stay at home and be boring.

HELLHOUND - WHYLE'S RICHARD III

James Whyte's created a monster. He's called Richard York and you know him well - he's that guy who bullshitted, bribed, connived and slaughtered his way into power in Shakespeare's *Richard III* and he's the guy you've seen on TV at any stage in the history of any police state, moving his way up in the security forces from Chief Assistant Deputy Minister to veiled tyranny, from beer at breakfast to madness.

It's a difficult play and pretty daunting for any director, but Neil McCarthy pulled it off. *Hellhound* is a battleground of eclecticism. We see Shakespeare for the political satirists, Shakespeare for the okes, Shakespeare for the revisionists, Shakespeare for the cultural materialists, Shakespeare for the global village, Shakespeare gone sci-fi, Shakespeare gone noir, Shakespeare gone gore.

In the end we don't see Shakespeare at all, and that's probably the value of the text. It goes without saying, though, that all this funk is virtually impossible to bring together absolutely and unless it comes together absolutely, the text will not transcend its origins and will remain unfocused. Still, Whyte has dished up a play that looks forward stylistically, that eats at its own metaphor and that produces some amazing pictures on stage.

Dan Robbertse might not appeal to everyone's notion of the classical antihero, but that's exactly why he makes a damn memorable Richard. He's obnoxious and deranged, yet sane, seedy and mockingly appealing as the bad guy. Robln Smith creates some of the finest caricatures, testing, stirring and defining the space, and his Psychiatrist is particularly effective. Gideon de Wet makes an enormous contribution to the threatening mood and his Ketterhead has moments of brilliance. Michelle Botes pulls off a pretty mean feat, playing three female roles and one male role. Her TV Anchor Woman isn't quite sharp enough, but the rest's great. Owen de Jager and Nicholas Ashby also show their stuff, playing eight roles between them. De Jager's laid back comic routines seemed to hit the audience in the right spot.

Hellhound is on at the Laager at the Market Theatre. Once again Anton Burggraaf's design tests all the potential of the space and Michael Maxwell's lighting carries the dramatics to the full. [But the lappleskombers must go - AV.] It's good to see the Market doing this kind of work.

SLEEPING CHICKENS

Ian Fraser's getting ready for Grahamstown. On Monday night his second play within a week opened at the Dalro in the Windybrew. [Fraser slaap nie - AV.] *Sleeping Chickens* works on a pretty zany concept - it's a radio play performed as a radio play staged in the theatre. Liam Cundill, Nan Hamilton and Alan Marks come sauntering and staggering onto a stage which is a recording studio run by a glowering, laid-back sound engineer (Johan Bothma) who has this habit of moering a sheet of metal to get sound effects and/or keep the audience awake.

They proceed to tell the breathless and pretty bizarre tale of a futurist private eye's travels in search of just one artist, or at least creative person, left in South Africa. Our hero even goes to visit the bureaucrat Fraser, who's advice only leads him through ravaged streets, Bing Crosby cult gatherings, exploding take-aways, newly

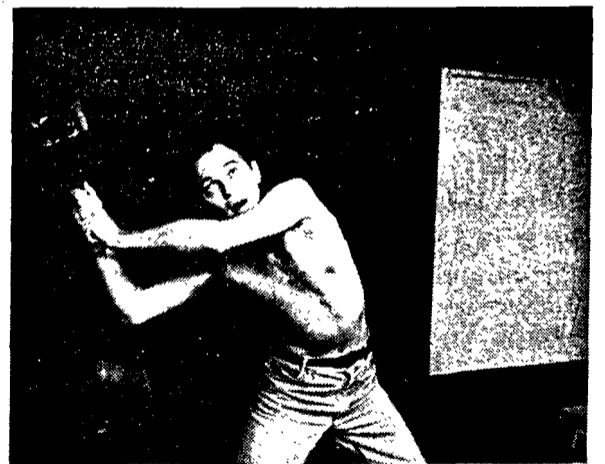
created oceans, incessantly bad adverts and lots of chickens.

It's a good bit of fun which is crammed full of witty lines and has an audience in near hysterics from beginning to end. The cast provide four wonderfully down to earth performances. Particularly impressive is Liam Cundill. The guy's a natural, full of accents and energy. Ben Kruger does a much, much better job of directing this one than he does of *Heart Like a Stomach*. It's neat, relaxed and well timed.

* This week's showcase at the Market Theatre Laboratory (63 Goch Street, Newtown) is Willie Tshaka's *Beyond the Grave*, a play about an ex-policeman haunted by the spirits of his victims. It highlights the dilemma of a man caught between the past, present and future. It is on at 8pm tonight and 3pm and 8pm tomorrow night. Sunday afternoon's (4pm) performance is Lucky wa Sefako's *Mukabenjalo*, which deals with the problems of racial education.

Soweto celebration

Artists are invited to participate in an exhibition entitled *Two Decades of Fire*, curated to celebrate the social history of Soweto. Selection opens on Monday at the Funda Centre and the Ekhaya Soweto Neighbourhood Museum. A national tour follows. The selection committee comprises Durant Sihlali, Mthobhi Mutloatse, Sidney Selepe, Motsumi Makhene, Simon Mosikili, Matsemela Manaka and Mhlanhla Xaba. For further information contact Xaba at (011) 938-1904 or Manaka at (011) 985-6490.

Johan Bothma in Ian Fraser's *Sleeping Chickens*

Terry Norton, Robert Whitehead and Ramolao Makhene in *Death and the Maiden* which starts at the Market Theatre on June 24. Barney Simon directs Ariel Dorfman's political thriller

BROLLOKS & BITTERGAL

DIS NOU MOI

VIR die eerste keer sedert die middel-sewentigs toe Alfredo Stroessner van Paraguay hier te lande was, het daar weer 'n staatshoof aangekom: Daniel Arap Moi van Kenia.

Jammer die man se hande is ook nie skoon nie: vir jare het hy al die opposisie tot sy Kenya African National Union onderdruk en korrupsie laat hoogty vier, en nou dathy verkiesings belowe het, weler al die opposisiepartye om te registreer, want daar is glo grootskeeps bedrog betrokke.

Maar nou ja, lyk vir Brolloks of dit ook maar 'n moeilike taak gaan wees om 'n skoon Afrika-leier hier te kry. Sels Bob Mugabe se regering het dié week toenadering gesoek met 'n verdrag met Pretoria, maar hy self is erg ongewild in sy eie land weens die korrupsie en nepotisme van sy regering.

En dan is daar Mobuto Sese Seko van Zaïre, Kamuzu Banda van Malawi... die lys is lank.

Pik Botha was reg in meer as een sin toe hy dié week met die Moi-aankoms sê: "Uiteindelik kan ons ons broers uit Afrika ontmoet."

ONS SKIET ONSELF IN DIE VOET

SUID-AFRIKANERS het 'n unieke gawe om hulself in die voet te skiet wanneer dit die minste bekostig kan word. Soos om twee rugbyspelers wat steroïedes gebruik het, vry te spreek teen alle internasionale gebruike in net wanneer ons weer die internasionale rugbywêreld betree. Nieu-Seeland kom juis binnekort hier speel. Hulle spelers wat steroïedes gebruik, word outomaties vir twee jaar geskors, of hulle nou geweet het hulle het dit gebruik of nie.

En nou moet hulle speel teen spelers wat volgens ons gebruik dalk dikgepomp van die steroïedes kan wees. Kan ons hulle kwalik neem as hulle bitter ontevrede is? Die besluit van die Rugby-unie se dissiplinêre komitee is duidelik met twyfelagtige motiewe geneem en is 'n klad op die spel.

BOU NOU 'N TOEKOMS...

BENNIE ALEXANDER is die sekretaris van die PAC. Dis nogal 'n belangrike pos.

In die jongste uitgawe van *Work In Progress* word hy gevra wat hy van homoseksualiteit dink. Glo dit as jy wil, hier is sy antwoord: "It is un-African. It is part of the spin-off of the capitalist system. We should not take the European leftist position on the matter. It should be looked at in its total perspective from our own Afrocentric position."

Red nou 'n nasie met sulke leiers.

VRIENDELIKE AFRIKANER-NASIONALISME

BITTERGAL het gemengde gevoelens oor die Stigting vir Afrikaans - "Die vriendelike taal".

Daar is seker niks mee verkeerd om 'n taal te probeer bevorder nie, en Bittergal self is erg oor sy moedertaal en wil dit graag sien oorleef.

Aan die ander kant is die hele veldtog darem heelwat te Ef Aa Kaa-erig en Die Burger-ig en Broederbonderig om te glo dit is 'n polities-neutrale veldtog.

En so af en toe hang dié Nasionalistiese onderrokkie uit. Soos prof Hans du Plessis in *Beeld* wat sê: "Om nou binne ons nuwe politieke opset 'n nuwe nasionalisme vir Afrikaans te kry, gaan bepalend wees vir die taal in die toekoms." En prof PH Zietsman wat hierby voeg: "Immers,

sonder die sterk motivering van die ou nasionalisme sou Afrikaans in die donker dae ná 1902 nie staande gebly en uiteindelik amptelike taal naas Engels geword het nie." Broers, dis dan juis nasionalisme wat Afrikaans die ergste kwaad gedoen het! Afrikaner-nasionalisme het die taal as simbool aangegryp en dit aan sy heersende ideologie, apartheid, gekoppel. En die oorspronklike Afrikaans-praters is as minderwaardig geklassifiseer en uit hul huise en woonbuurte gegooi. En nou wil julle weer neuk met nasionalisme!

Afrikaans is 'n taal, 'n kommunikasie-middel tussen mense. En dit gee uiting aan die kulture van sekere groepe mense. Sodra ons weer etniese, mags- of ideologiese faktore daaraan gaan koppel, gaan ons die taal weer knou.

Los die bleddie taal, man, dis 'n lewendige ding wat vir hom-/haarself sal sorg.

CHRISTELIK SE VOET

'N SKANDELIKE brokkie uit die Kaap. In Dinsdag se *Die Burger* word berig dat Tom Dreyer, die Kaaplandse leier van die Voortrekker-beweging en professor aan die Universiteit van Stellenbosch, só geantwoord het op 'n

vraag of Afrikaanssprekende, Christelike bruin kinders by die Voortrekkers kan aansluit.

Hoor wat sê Oom Tom (op vriendelike Afrikaans): "As hulle ouers hulself kan identifiseer met die volkshelde van die Afrikaner soos DF Malan, HF Verwoerd en PW Botha, dan kan ons daarvoor praat."

Brolloks hoop alle Afrikaanssprekende, Christelike kinders - wit, bruin of swart - bly weg uit dié verwerplike rassistiese organisasie.

SILLY SEASON

DIE enigste waarde wat die Britse monargie nog het, meen Brolloks, is om die silly season vir die media op te kikker. Sels hier by ons.

Ná Kodesa 2 was daar niks wat die koerant opgewonde geruaak het nie, en blaale soos *Die Burger*, *Rapport* en *The Citizen* het toe op 'n ou gunsteling teruggeval: ANC-bashing.

Tot dit bekend geword het Di arme prinses het haar armpies met 'n wortelkerwer geskuur en in 'n glaskas vasgeloop, toe is dit voorblad-hoofberig op voorblad-hoofberig.

HENNIE SERFONTEIN HET SY OOR OP DIE GROND

SNOESIGESAMESYN IN DIE BOSVELD

HOE ernstig en bitter die konfrontasie tussen die ANC en die regering ook blyk te wees, en hoe intens die aanvalle en beskuldigings ook mag wees, wil dit voorkom of die persoonlike verhoudings tussen die leiers nie juis daardeur geraak word nie. Al is die nuutjie daarvan en die wittebrood iets van die verlede.

Kyk nou maar na die snoesige samekoms verledenaweek in een van die weelderigste private wildreservate in die Oos-Transvaal. Daar was Roelf Meyer, minister van Staatskundige Ontwikkeling, Frank Mdalosevan Inkatha, Jaap Meijer, onderpresident van die Reserwebank, Piet Croeser van die Departement van Finansies, Cyril Ramaphosa, die Sekretaris-generaal van die ANC, en Trevor Manuel, hoof van die ANC se ekonomiese departement.

Meyer en Ramaphosa is die twee hoofonderhandelaars wat maande lank politieke arm gedruk het in Werkgroep 2 van Kodesa.

Hulle was ook die hoofsprekers op 'n konferensie vir sakemanne wat deur die beleggingsmakelaar Fraenkel Kruger georganiseer is. Ondanks die dreigende veldtog van massa-optrede deur die ANC, het almal hulself blykbaar gate uit geniet in die weelderige kapitalistiese hemel.

HANI LÉ LAAG
DIE afwesigheid van Chris Hani,

die charismatiese leier van die SAKP, tydens die onlangse vierdaagse Nasionale Konferensie van die ANC oor beleidsriglyne, was baie opvallend en, om die minste te sê, heel vreemd.

Want Hani, wat op 'n tyd as 'n maontlike opvolger van Nelson Mandela beskou is, is ook 'n belangrike lid van die Nasionale Uitvoerende Komitee (NEC) van die ANC.

Trouens, met die NEC-verkiesings tydens die nasionale kongres verlede jaar, het Hani die meeste stemme van die 50 verkose NEC-ledes gekry. Bronne in die ANC sê daar is bepaalde redes vir sy afwesigheid, maar meer wou hulle nie sê nie.

Hani was tydens die kongres in die Transkei waar hy onder meer vergaderings saam met Bantu Holomisa toegesprek het.

Dis soos 18 maande gelede, toe Hani in 'n stadium getwyfel het oor die toekomsrigting van die ANC in die onderhandelingsproses, hy ook vir etlike weke in die Transkei gaan kuier het.

Destyds was dit so ernstig bejeën dat die grys Govan Mbeki na bewering vir Hani ernstig vermaan en versoek het om terug te keer na die ANC se hoofkwartiere.

Dit kom voor of Hani, sedert hy al sy gewig by die SAKP

ingegeel en as aanvoerder van MK bedank het, 'n lae politieke profiel handhaaf.

KAT EN DIE DIPLOMAAT
HEEL onlangs het Kat Liebenberg, die hoof van die weermag, tydens 'n onthaal aan 'n senior Westerse diplomaat gesê as die geweld en onrus onbeheerbaar sou voortduur, 'n noodtoestand die enigste manier sal wees om dit doeltreffend te bekamp.

Die diplomaat het hom aangehoor en kil die standpunt van sy eie land, asook dié van die Europese Gemeenskap (EG) uitgespel.

Hy het Liebenberg gewaarsku dat enige eensydige optrede deur die veiligheidsmagte en die regering, om watter rede ook al, heeltemal onaantwoordbaar vir die EG sal wees. Sulke optrede sal meebring dat sanksies nie finaal opgehef word nie, én dat die De Klerk-regering sy internasionale aansien sal verloor.

Die diplomaat het ook gesuggerê dat indien Kodesa of 'n tussentydse regering of 'n aantal partye - waaronder ook die ANC - gesamentlik deel is van so 'n besluit, 'n noodtoestand nie ongunstig deur die EG bejeën sal word nie.

GAAN Jannie Geldenhuys, die 57-jarige afgetrede hoof van die weermag, dalk die eerste bevelvoerder van 'n nuwe

weermag wees waarin MK, die TBVC-weermagte en die SAW sal saamsmelt? Die bespiegeling word in sekere politieke en militêre kringe gefluister.

Só word gewys daarop dat John Walls, die destydse hoof van die Rhodesiese Weermag, 'n sleutelrol in die militêre versoening gespeel het. Hy is deur Robert Mugabe as die eerste hoof van 'n nuwe Zimbabwiese Weermag, bestaande uit 'n samesmelting van Zpra, Zanla en die Rhodesiese magte, aangestel. om blanke vrese te besweer.

Om dieselfde redes word Geldenhuys as 'n sterk kandidaat vir so 'n pos in 'n nuwe Suid-Afrika gesien.

BEDANK BROER!
ALTESAME 77 dosente van die Universiteit van Stellenbosch het 'n versoekskrif gerig aan die nuutverkose rektor, Andreas van Wyk, en gevra dat hy summier uit die geheime Afrikaner Broederbond moet bedank.

Die dosente sê die tyd het aangebreek dat Stellenbosch die belange van die breë publiek moet dien. Daarom moet Van Wyk in die openbaar aankondig dat hy uit die AB bedank.

Onder die ondertekenaars is prof Willem Verwoerd, 'n kleinseun van Hendrik, prof Johan Hattingh, prof Johan Degenaar, prof Sampie Terreblanche en prof Gerrit Erasmus.

ELMARI RAUTENBACH SKRYF OOR DIE WEEK SE TV

Die nuwe Vrye Weekblad: Ons tyd het aangehoek

BOEK KUNS KOG BOME MOEDY OPERA MENSE

'N LAASTE KANS

VWB SE VERKOOPPRYS STYG BINNEKORT SKERP. EN NOU DAT JY VWB IN JOU HANDE HET, WEET JY DIT IS 'N NUUSTYDSKRIF WAT JY NIE DURF MISLOOP NIE. VIR 'N PAAR WEKE HET JY NOG 'N KANS OM VWB OP 'N VRYDAGOGGEND BY JOU HUIS AFGELEWER TE KRY - OF DEUR DIE POS AANGESTUUR TE KRY AS JY BUIE DIE PWV-GEBIED OF DIE KAAPSE SKIEREILAND BLY - TEEN DIE OU PRYS VAN R110 PER JAAR OF R60 VIR SES MAANDE (BTW EN AFLEWERING INGESLUIT). VUL DIE VORM VANDAG NOG IN EN STUUR MET 'N TJEK OF POSWISSEL AAN: VWB VERSPREIDING, POSBUS 177, NEWTOWN 2113

NAAM _____

ADRES _____

_____ POSKODE _____

GEEN DUIWEHOKKIE VIR FUGARD

VREUGDE EN OPWINDING was sekerlik sleutelwoorde in die helder, atmosferyke "portret" van die dramaturg Athol Fugard wat Woensdagaand - op die vooraand van Fugard se sestigste verjaarsdag - op TV1 se *Arts on One* uitgesaai is. Fugard self het die twee woorde 'n paar maal gebruik met verwysing na sy werk en die gevoel wat die skeppingsproses ná bykans dertig jaar steeds by hom oproep.

Tog was dit nie die opvallende vreugde wat sy werk vir hom gee en die passie waarmee die dramaturg hom aan sy loopbaan wy wat die kyker die meeste omtrent dié program geboel het nie. Eerder Fugard se beskrywing van die nugtere denkproses agter die skeppingsproses. Boonop het hy dit gedoen in só 'n eenvoudige, maklik verstaanbare taal en boweal só logies uiteengesit dat sy werk in meer as een opsig "oop" gegaan het vir die kyker. (Die akteur en filosofiese denker aan die woord? 'n Mens vergeetsoms - wanneer gekonfronteer met sy formidabele oëuvre, soos in dié program - dat Fugard ook akteur is en daarom kan praat sodat elke woord duidelik hoorbaar is - iets wat nie altyd die geval met skrywers is nie.)

Die program het begin met Fugard voor sy eenvoudige lessenaar in 'n amper gestroopte kamer in sy "wegbreek-huis" op Nieu-Bethesda. Daar het hy sit en skryf aan *Playland*, sy jongste drama, toe die TV-span kom skiet en daar gesels hy oor sy lewe en veral sy werk.

Van sy eerste vertellings sluit in herinneringe aan hoe dit gekom het dat hy hoegenaamd by die teater betrokke geraak het. As 'n relatief oningewyde in die wêreld van drama (Sy vrou, Sheila, was die dramastudent. Hy het belang gestel in filosofie en die sosiale wetenskappe, maar darem geëksperimenteer met die skryf van toneelstukke vir amateur-opvoerings by sy kollege.) Is hy "verlei" om hom meer op die skryf van dramas toe te spits omdat hy geglo het hy voldoen aan 'n behoefte. Sowel hy as sy vrou het daardie jare gemeen daar is 'n ernstige gebrek aan goeie plaaslike toneelstukke.

Om 'n gevoel te kry vir struktuur, vir die fisiese opbou van 'n drama, het Fugard by die Amerikaanse meesters, soos Tennessee Williams, Eugene O'Neill en Arthur Miller geleer. Albert Camus en Samuel Beckett het hom gewys hoe teater gebruik kan word om ingewikkelde filosofiese probleme of vraagstukke rondom die menslike bestaan te ondersoek. Dit was egter eers toe hy die Amerikaanse skrywer William Faulkner se werke oor die "deep South" gelees het dat Fugard gewet het hy is op die regte spoor met sy dramas oor sy eie klein wêreld: die Karoo. Toe, sê hy, was hy nie meer skaam om homself as 'n "streekskrywer" te beskryf nie en het hy nie sy rug gedraai op die klein besonderhede van sy wêreld nie.

Seker die opwindendste aspek van die onderhoud was Fugard se ontleding van elkeen van sy dramas, die plek wat hy elkeen gee in die ontwikkeling van sy loopbaan, wat hy vertel oor die agtergrond waarteen dit geskryf is, of - in sommige gevalle - wat tot die skryf daarvan geleidelik het.

THE BLOOD KNOT, een van sy vroegste dramas, het vir hom byvoorbeeld 'n besondere betekenis. Hy sien dit as 'n waterskeiding in sy loopbaan omdat hy met die skryf daarvan vir die eerste keer besef het hy het 'n "taal" gevind om in die teater te kan praat, 'n taal wat eie net aan homself is en dat hy met daardie taal en die dinamika van 'n verhouding tussen twee karakters werk op 'n manier wat hy nog nie voorheen ontgin het nie. Dit was vir hom 'n "buitengewone ervaring", sê hy, om onlangs weer op Broadway in *The Blood Knot* te speel teenoor dieselfde swart akteur, Zakes Mokae, met wie hy saamgewerk het amper dertig jaar gelede.

Iets wat 'n mens aangegryp het, was Fugard se beskrywing van hoe sy verhouding ontstaan het met die onderskeie swart akteurs wat sy loopbaan help vorm het; hoe hy en sy vrou die eertydse Sophiatown ervaar het; en later, die mate waarin 'n groep amateur-akteurs van

Foto: Andrea Vinassa

die swart woonbuurt net buite Port Elizabeth, met wie hy in 'n slypskool-hoedanigheid saamgewerk het, hom gehelp het om fasette van sy vakmanskap te ontdek en te skaaf. Dit was ontstellende, gevaarlike, maar nietemin opwindende jare toe akteurs dikwels op die vooraand van 'n openingsaand "verdwyn" het omdat hulle in hegtenis geneem is of in detensie was.

Roerend is Fugard se gloeiende huldeblyk aan Yvonne Bryceland met wie hy vir die eerste keer saamgewerk het op die stel van *People are Living There*. Hy beskryf dit as 'n wonderlik "vreugdevolle ervaring" en erken ook dat hy dikwels gewonder het hoekom hy nie meer sulke vrolike dramas geskryf het nie. Hy en Yvonne het die heeltyd gelag, onthou hy, op en af van die verhoog. Hy glo nou nog wanneer hy op 'n stil aand deur Nieu-Bethesda loop, loop sy saam met hom. Hy voel ook baie ernstig daaroor dat hy waarskynlik nie die sukses sou behaal het wat hy wel gedoen het as Yvonne nie op daardie kritieke, vormende tydperk in sy lewe gekom het nie. Sy het 'n grootse talent gehad, sê Fugard. En die vermoë om haar kuns verby die grense van veiligheid te dwing. Sy kon met gevaar saamleef. En hoe sy dit gedoen het, was een van die baie geheime wat sy met haar saamgedra het en waarna niemand uitgevra het nie. Dit was 'n woordelose ooreenkoms tussen hulle, sê Fugard.

Later jare het sy loopbaan soms onverwagse draaie geneem, soos bewys deur *A Place with the Pigs*, wat niks te doen gehad het met enigiets wat Fugard vantevore gedoen het nie en wat teatergangers en kritici ewe veel verwar het. Hyself het dié verwarring ietwat snaaks gevind. "Elke nou en dan kryek die behoefte om selfbehep te raak," sê hy. "Maar mense word tog so ongeduldig wanneer 'n skrywer uit die duiwehokkie spring waarin hulle hom gesit het..."

Dié soort persoonlike insette het baie daartoe bygedra dat die onderhoud met Fugard nie net vir studente toeganklik was nie, maar ook vir die teater-leek. Ten slotte het dit die kyker gelaat met 'n heelwat beter begrip vir Fugard se werk, 'n verskerpte sin vir die atmosfeer van en die agtergrond waarteen dit afspeel (veral te danke aan die pragtige skote van die Karoo waarmee die program ingelui en afgesluit is), en enigsins meer kennis oor die man self, Athol Fugard, 'n kunstenaar wat glo sy werk is by uitstek die medium om sy private demone te konfronteer en uiteindelik, op persoonlike én universele vlak, te besweer.

Skets uit: Bome & Struke van die Witwatersrand, Magaliesberg & Pilansberg, deur Joan van Gogh & John Anderson (Struik)

TERWYL die res van die wêreld se politici van agter hul groen maskers in Rio sit en kibbel oor die benarde toestand van die aardbol, en ons eie politici nog nie vir hulself groen maskers laat maak het nie, is dit miskien tyd om 'n huilboom (*Peltophorum africanum*) te plant.

Dié kleinerig bladwisselende bome met 'n wydstrekkende kroon word tussen vyf en tien meter hoog en is uitstekende skadubome vir wanneer die son al hoe bloediger deur die groeiende gat in die lug gaan brand.

Die huilboom (Eng: Weeping Wattle) het sy naam daaraan te danke dat water in die lente uit die bome se takke op die grond drup. Soos die Appelblaar (*Lonchocarpus capassa*), is die huilboom een van Afrika se sogenaamde reënbome. Bome wat aan hul tranes geken word.

Dié hartseer word veroorsaak deur die nimf van 'n skuimbeslespesie (*Ptyelus grossus*). As beskerming teen die warm son bedek die papie sigself met 'n skuimerige substansie wat baie soos spons lyk. Dié insekte verkry hul voedsel deur die bas van die boom met hulle skerp suiermonde te deurboor en blitsvinnig die sap op te sulg.

En terwyl dié besies die boomsap nuttig, spult hulle amper suiwer water ewe vinnig êrens uit - dié drup op die grond en daar is oorgenoeg daarvan om selfs poeletjies onder die boom te vorm.

Maar dié bome huil nie net nie, hulle blom ook. Iewers tussen September en Februarie slaan die huilboom uit in digte trosse - tot 15 cm lank - helder geel blomme met die kenmerkende gekreukelde kroonblare. Dis iets om te aanskou.

Die skurwe, bruin bas van die huilboom word gekou as kuur vir koliek, en 'n treksel daarvan kan gedrink word vir so te sê enige maagaandoening. Die stoom van 'n warm treksel is goed vir seer oë.

Die sagte hout het 'n harde swart kern en is geskik vir kerkwerk. Huilbome is tuinbome. Die saad - in plat, lëragtige peule (Februarie tot Junie) - ontkiem sonder moeite, die plantjies verplant maklik en hulle groei redelik vinnig. Hulle kan 'n sekere mate van rypweerstand, maar dit sal wys wees om jou jong huilboomple, soos al jou ander jong boomple, die eerste paar jaar teen die ergste koue te beskerm.

As jy nie plek in jou tuin vir 'n huilboom het nie, en as die rugbyveld ook reeds volgeplant is, gaan plant 'n paar of strooi 'n handvol huilboomsaad voor Kodesa. Miskien kan die bome wat huil die mense daar aanspoor om te besef dat menseregte en boomregte een en dieselfde ding is. - RYK HATTINGH

Bron: Keith Coates Palgrave se *Trees of Southern Africa* (Struik)

FYN PROE

NETTIE PIKEUR

MET 'N OMELET EN 'N GLASIE WYN bring ons hulde aan die slimkop Liz

ELIZABETH DAVID is dood, maar soos die Jode aan die naasbestaendes sê wanneer iemand te sterwe kom - *le chatm*, mag jy lank lewe.

Want dis hoe almal wat die kookkuns liefhet, oor dié legendariese Ingilse kosskrywer voel. Mag ons algar lank lewe in die tradisie van heerlike kos wat sy vir ons nagelaat het.

Ek haal Liz in bykans elkeen van hierdie kolomme aan, hetsy deur een van haar resepte, wat ons elke dag sito-sito maak, sonder om eers te dink, of wanneer ek haar vlymskerp gesegdes voortbring om verspotte, simpel, smaaklose en onnodig duur geregte wat ons almal teëkom, te kritiseer.

Elizabeth David het nie 'n groot oeuvre nagelaat nie. Sy was 'n kenner van Mediterreense kos, en het na die oorlog, toe arme Engeland ses-sewe jaar lank gebuk moes gaan onder rantsoen en poeier-eiers, twee sprankelende boeke geskryf oor tradisionele Franse en Italiaanse streekskos. Verder het sy 'n boek saamgestel oor die gebruik van sout en speserye in die Ingilse kombuis, verder een oor broodmaak, en dan 'n magdom artikels en essays vir dosyne tydskrifte.

Oor Liz self kan 'n mens min sê. Oor haar private lewe was sy so in kennis soos Agatha Christie, had geen kind of kraai na haar man se dood nie, en het selde of nooit haarself, familie, vriende of kennisse in haar werk aangehaal nie, hoewel sy tog verhalend geskryf het oor haar kosreise deur Europa.

TOT JY SELF een van haar boeke lees (wonderlik opbeurende leesstof as die wind om die huis huil), besef jy nie die ontsaglike bydrae wat dié fyn vrou aan die literatuur gelaat het nie. Goeie kosskrywers, het ek al baie gesê, is dun gesaai, en dié wat nogal belang stel om tot in die tiende eeu terug te delwe op soek na ou resepte, is skaars. (Die liewe Louis Leipoldt was so 'n iemand. Ek wonder of hy ooit vir Liz ontmoet het? Maar hulle was nie eintlik na mekaar se smaak nie. Oom Louis te onkrities omvattend, Liz te krities en puntenerig.)

Elizabeth se lekkerste leesboek is haar versameling essays, *An Omelette and a Glass of Wine*. Dis haar suiwer joernalistieke werk wat sedert die vyftigerjare geskryf is, met kommentaar wat sy agterna bygevoeg het. Selfs hier duik die egte Liz op - daar is 'n volledige indeks agter in die boek sodat jy die odd resep kan opsoek. So was al haar boeke - noukeurig geïllustreer, met 'n ongelooflik omvattende indeks waarin jy letterlik elke bestanddeel van elke resep kon opsoek.

Sy het van elke Mediterreense resep iets besonders gemaak, seker wildvreemd vir die Ingilse, maar interessant hier: 'n Groot opdienbord met geroekte wors in groente geposjeer. Daarna duiwe, gesmoor met heel appels, en dan 'n enorme wawiel van pastei gevul met kersies ... ai, hoekom kan ons nie so eet nie? Waar is die duiwe anyway, nie dat enigiemand 'n stadsduif wil eet, of selfs 'n lemoenduiwe nie, but still.

LUISTER NET NA die wonderlike ou resep wat Liz opgediep het, met verwysings by die dosyn. (Soms is sy soos Dickens, jy moet leer skip, ander lees jy tot die jaar 2000.) Kalfsnertjies *à la liegotse* word heel gekook in botter en net voor jy hulle opdien, gooi jy 'n glasvol verbrande jenever by en 'n paar gemaalde jeneverbessies. Wonderlik, sê hulle, en ek kan dit glo.

In dieselfde trant het sy een keer geskryf oor 'n ou resep vir kreef (ek meen ek het dit reeds hier aangehaal) waarby jy sous maak van pietersielie, 'n tutseljie sterk mosterd, 20 druppels sojasous, 6 lepels olyfolie, suurlemoenasap, asook presies 1 teelepels anyslikeur. Liz het dit beproef, gesê dis heerlik, en toe ook bygevoeg dat die voordeel van die duur resep is dat 'n bottel anyslikeur in haar drankkas letterlik jare hou.

Elizabeth had 'n renons in pakkiesop, blikgroente (dis nou wanneer tamaties volop en goedkoop is), bottelmayonnaise (how I agree) en lamsboud wat halfagt die Sondagoggend oond toe gaan om eenuur opgedis te word. Sy kon skerp woorde praat oor hierdie ewels, maar vir elke suur opmerking was daar 'n ligstraal van 'n resep vir iets so eenvoudigs soos mossels met 'n broodjie.

Croûtons à la marinière

VIR TWEE MENSE, maak skoon 50 swartmossels en plaas hulle in 'n pot met 'n teekoppe water. Kook tot hulle net oopgaan, skep uit, syg die vloeistof deur 'n doek (tensy jy seker is daar is nie 'n greintjie sand in nie), en plaas vloeistof terug in die pot. Voeg by 1 fyngekapte sprietui of huisie knoffel, 2 lepels fyngekapte pietersielie en 'n klein glasie witwyn.

Terwyl dit alles afkook, haal die een skulp van elke mossel af, braai 4 stukke Franser brood in olyfolie of botter en plaas hulle in sopborde.

Verhit die mossels in jou sous - dit neem 1 minuut - en skep mossels en sous oor die brood. Bedien dadelik.

En wanneer ek eendag 'n ou, ou tannie is, sal ek kan spog: hierdie Mies Pikeur se ma het eendag saam met Elizabeth David in Londen uitgeëet.

Intervening with Dance

"IN SOUTH AFRICA people have begun to think that violence will never end, that it is so ingrained in people's lives, that we can't do anything about it," according to the initiators of the programme, the Cape Town-based contemporary dance company, Jazzart.

"People are saying that the poor are violent. We say we want to explore these things from the bottom up, with and through our audiences, to show we understand what they are going through. Then we want to explore methods of reversing the situation and cycles."

Jazzart is well known for expressing community issues in its performances, utilising dance styles which emphasise healing and reconstruction as opposed to pure performance. Last year two productions focused on violence, one called *Ek Kannte Vattle*.

Now a cast of eight Jazzart dancers - working in conjunction with Capab - are putting the startling results of a four year academic research programme on stage in the first leg of an attempt to intervene in people's - and specifically women's - understanding of the violence that surrounds them in their daily lives.

"We believe that dance theatre does not have to be pretty," says Jay Pather, director of the production, which has been workshopped for the past two months.

"Because the body and the voice are capable of exploring the psyche beneath the surface, we feel that people who have had these experiences can express them deeply. Thereby we are trying to institute some kind of commonality or sharing of that pain."

Most members of the cast have been exposed to violence and draw strongly from their experience.

THE MAIN THEME of the production, which will become an ongoing programme with nationwide performances, will initially be "Women and violence", says Dr Leonard Lerer of UCT's Medical School, who initiated the programme.

As a forensic expert he has seen countless corpses of people who died unnatural deaths in Cape Town. In conjunction with Unisa's Health Psychology Unit, he researched the violent experiences of African women in Cape Town.

"I believe our pre-occupation with political violence is totally incorrect," Lerer says. He refers to a recent report about a "couple of men in a taxi" having an argument about where the vehicle should go.

"The taxi stops and the six or seven people get shot. Now most people will regard this incident as overtly political. But the real core of the conflict is the inability to resolve interpersonal conflict between the occupants of the taxi and their threshold for

committing violent acts.

"Contrary to Rian Malan's description of violence as a dark hole, every violent act should be understood on the basis of interpersonal relations," Lerer stresses.

According to Lerer this is mainly the domain of anthropology, although psychological and socio-economic factors are also of major importance.

"Rather than brand groups or factions, one should stop and try to place the onus on individual responsibility."

THIS DOESN'T MEAN just another guilt trip, says Pather. "Our aim is to go beyond violent incidents. What happens when a man with a regular family goes out and rapes a woman? Understanding that is real hard work. I think we have been able to evoke some emotions around the violence of society, but our principal concern here is what happens after the violent incident.

"This would be our first method to intervene. I will build into the performances moulds whereby audiences could be invited in."

Lerer says that by focusing on a specific subject in the programme - women - they hope to create a kind of methodology that could be used in real conflict situations and to add to the understanding of community based conflict and interpersonal violence in South Africa.

"Interpersonal violence is very distant from the people who dictate social policy. But in fact for most people extreme violence is a part of everyday life. The reason why most conflict intervening programmes have failed, is because the people who try to prevent, have no idea of a community under stress."

Lerer says he tried to slot the programme into the National Peace Accord, but was told that the signatories only concentrate on overtly political violence.

This is regrettable, he says. "I would have thought the time had come for every little attempt to play a role in reducing violence. I believe violence is a socio-political issue and that the lines between political, factional and interpersonal violence have become very blurred. This society is reacting to structural violence that has been built on interpersonal conflict."

THE UCT/UNISA research - formalized in a paper by Lerer and his research fellows, Drs Martin TerreBlanche and Alexander Butchart - gives an inside glimpse on homicidal violence against African women in Cape Town by synthesising forensic data for 73 actual homicides with the imaginary constructions that 45 interview respondents gave of their own possible deaths by violence.

"It shows that the prototypical account of imagined homicide involves a female commuter being

While Cape Town is now recognised as the unofficial homicide capital of the world (between 1 200 and 1 500 murders per year), new research shows most female victims are murdered by people they know - a little-known phenomenon. **CHRISTELLE TERREBLANCHE** reports on a unique programme of contemporary dance and theatre that aims to prevent violence by giving people an understanding of its causes. The programme will be launched at the Grahamstown Festival

approached by a group of men, taunted and man-handled, raped and then killed," the paper states.

On the other hand half of the actual homicide victims had elevated blood alcohol levels. In the imaginary accounts only one of the respondents depicted the personal use of alcohol as a risk factor, and only four suggested it as a factor influencing their killers.

"We concentrated on the epidemiology of violence," Lerer explains. "We tried to explore the difference between lay people's imaginary concepts about violence and what we discovered what actually happens in interpersonal conflict.

"If you look at the issue scientifically, you will immediately blame the victims for being drugged when killed. In some ways the imaginary accounts were similar to what actually happens. But the main difference is that the women seldom perceived those they know as their potential killers - though in reality most women are killed by people close to them.

"Now the beauty of the approach we suggested, is that somewhere between the narrative and the scientific discourse, is a reality which we can explore through dance and theatre. We hope to communicate on a different level."

PATHER EXPLAINS that in the experimental choreography for the production juxta-positioning in the dances have become important. "We are trying to translate fairly literal scenes into the abstract."

And yes, there is one actual rape simulation on stage.

When the performance starts travelling nationwide, it will be reworked on a daily basis. The Urbanization and Health Programme of the Medical Research Council (MRC), has put up money for research entailing the performances and the responses of audiences.

Lerer stresses: "The programme is experimental and not as ambitious as it sounds. If we can turn a few people around and share something, we can learn something in creating new programmes and methods, to do something at community level, from the bottom up."

"We want to translate people's anger and frustration in a way which will make it accessible to people. Entrapment by circumstance will be brought out strongly. Women in African situations are especially trapped - economically, genderwise, politically and in the family. All these things come out in the stories we were told.

"The main thing is that women become victims of violence through things they had nothing to do with - a woman, for instance, may be killed by somebody who has a grudge against her boyfriend.

"If we can draw them into the performances, we might be able to intervene."

MARKET THEATRE

NEDBANK REPRESENTS SARAFINA

IN ASSOCIATION WITH ANANT SINGH AND VIDEOVISION ENTERPRISES.

THIS FINAL SOUTH AFRICAN SEASON IS STAGED BY MANNIE MANIM AND MBONGENI NGEMA'S COMMITTED ARTISTS.

"A fantastic explosion of theatrical energy." NEWSWEEK

LAAGER THEATRE

HELLHOUND - WHYLE'S RICHARD III DIRECTED BY NEIL MCCARTHY "Shakespeare meets Star Trek on the Highveld"

"We have a hunch that this will thrill you"

29 MAY - 11 JULY

MON - FRI 8.15PM

SAT 6.15PM & 9.15 PM

UPSTAIRS THEATRE

NIGHT SKY

STARRING KATE EDWARDS, GRAHAM HOPKINS, RUSSEL SAVADIER, CHARLOTTE BUTLER, WARRICK GRIER, CHERYL COW

SCRIPTED BY SUSAN YANKOWITZ

DIRECTED BY JANICE HONEYMAN

"Fascinating, moving, stimulating. A night sky full of light."

JD SUNDAY STAR

KIPPIS

TO 14 JUNE

FIRST TIME IN JHB SINCE 1988

TETE MBAMBISA & SOUL JAZZ MEN

(FINALIST IN GILBEY'S GIN MUSIC FOR AFRICA)

TUE-SUN R12

FRI, SAT, SUN AT 7PM

MARKET GALLERIES

A CELEBRATION OF DRUM MAGAZINE -

BEEZY BAILEY AND JOYCE NTOBE

UNTIL JUNE 13

FLEA MARKET

THE ORIGINAL JOHANNESBURG FLEA MARKET! BROWSE AND BARGAIN HUNT FROM 9.00AM - 4.00PM, EVERY SATURDAY AT THE MARKET THEATRE MORE THAN 400 STALLS.

TEBOGO ALEXANDER previews Mothobi Motloutse's new musical celebrating the 95 year history of the unofficial national anthem, 'Nkosi Sikelel' iAfrika

THE STRAINS OF HISTORY

2 violinists of the Soweto String Quartet open with the first bars of the classic, *Ntyilo Ntyilo*. Mara Louw's powerful voice, accompanied by the livewire rhythm and horn sections, fills the small, crowded rehearsal room behind Mega Music.

Squeezed in at the back of the room, listening and watching closely, are Mothobi Motloutse and playwright Matsemela Manaka. The almost tangible emotion generated by the music seems to subdue the claustrophobic cloak of cigarette smoke and stale perspiration permeating the room. The excitement rises during these last few rehearsal days of Motloutse's new musical, *Inkosi - The Healing Song*, which premieres tonight at the Wits Theatre. (It's on till Sunday afternoon.)

"Inkosi is a cultural experience. It's a mosaic of music, dance, poetry and short stories," says Manaka.

It is a musical celebration of the 95-year-old history of the hymn, *'Nkosi Sikelel' iAfrika*, by Enoch Santongo. Motloutse traces the history of the South African songs influenced by the hymn, and in turn, the music that influenced Santongo's composition of the song.

Since its birth at the turn of the century, the tune has been used to represent the liberation of the oppressed black people. So influential has the hymn been that it is used as the national anthem by Zambia, Zimbabwe and Namibia. Back home it is the unofficial national anthem.

THE PRODUCTION could also herald a turning point of black theatre in this country: a sort of cultural re-education, where age-old African tales, myths and legends - like that of the Xhosa maiden, Nongqawuse - can be retold.

Inkosi, like most of Motloutse's work, shifts from "liberation" or "protest" theatre to the telling of the

country's black history - through the life and loves of the people, and without obviously pointing to the ills of "the system".

Vehemently disagreeing with conventional use of the term protest theatre, Manaka explains: "*Inkosi* could be termed 'protest theatre' just as (English playwright William) Shakespeare wrote protest about the period he lived in.

"In this way *Inkosi* is a historical revelation of the ills of what the black people have gone through, reflects the turmoil ravaging the country, and is also a prayer for peace."

For Manaka, and musical director Prince Lengoase, the musical is a concerted effort on the part of artists to bring about peace. "It comes at the right time, given what's going on in the country today."

And it is this compositional vision that makes Motloutse a social historian. His previous works include historical musicals such as *Baby, Come Duzel* and *Lakutshon'ilanga*, as well as editing anthologies *Umblabawethu* and *Forced Landings*.

DESCRIBING Motloutse as having a "thirst for historical revelations", Manaka compares the author and editor of Skotaville publishing house to African writers like Wole Soyinka and Esiya Mphahlele, "who write for posterity".

According to Lengoase, African jazz standards such as *Mayibuye, Lakutshon'ilanga, Gauteng, Mayibuye* and *Ntyilo Ntyilo* are featured in the musical to illustrate how the structure of *'Nkosi Sikelel' iAfrika* has been kept.

"We will also be developing *Inkosi* by adding things that haven't been done before," he says.

Lengoase has tried to fuse the three elements that are central to the development of "creative" black music in this country - choral, classical and jazz.

The music is provided by various members of three Johannesburg bands, Umbongo, Sakhile and Bayete. Included are Siphon Mtshali (drums), Mabi Thobejani (percussions), Bheki Khoza (guitarist), Glen Mafoko (bassist), pianists Themba Mkhize and Jabu Nkosi, and a horn section of Khaya Mahlangu, Vivian Majola, Lengoase, a trumpeter.

The cast includes Bayete's Jabu Khanyile as Santongo. There's also Mara Louw, James Mithoba and a group of younger dancers and actors, some being graduates of the Federated Union of Black Artists.

George Nqadama's Imilonji kaNtu choral group and Sandile Khemese's Soweto String Quartet make up the 80 member group.

* Bookings are open at Computicket or the Wits Theatre.

CAPAB PRESENTS

JAZZART

DANCE THEATRE

WEDNESDAY TO SUNDAY JUNE 24 - 28

• 20:30

AT JAZZART STUDIO
32 JAMIESON ST
CAPE TOWN

BOOK AT COMPUTICKET OR PHONE 24 5349

die donders

As hy één opera moet kies, sê HENNING VILJOEN, is dit *Don Giovanni*. Maar watter opname?

MOZART se opera *Don Giovanni* beleef nou 'n bloeityd soos min op laserskyf - sestien opnames is beskikbaar, waarvan EMI ses in hul katalogus het.

Persoonlik kla ek nie oor dié toedrag van sake nie, want *Don Giovanni* is my eiland-opera as ek net één mag saamvat. Dit bevat alle elemente van menswees - van die komiese tot die diep tragiese ondergang van 'n held. En dit bevat van die sublimste musiek wat ooit gekomponeer is. Richard Strauss het gesê as hy net die trio van die maskers in die eerste bedryf kon komponeer, sou hy bereid wees om al sy operas daarvoor op te offer.

Maar watter opname kies mens uit die ryke verskeidenheid?

Ek het pas drie van die nuutste *Don Giovanni*-opnames "onder ore" gekry:

* Otto Klemperer se opname (EMI CLASSICS CMS 7 63841 2), in 1966 gemaak en nou weer op laserskyf uitgereik met Nicolai Ghiaurov (Giovanni), Claire Watson (Anna), Christa Ludwig (Elvira), Walter Berry (Leporello), Nicolai Gedda (Ottavio) en Mirella Freni (Zerlina).

* Ricardo Muti se opname (EMI CLASSICS CDS 754255 2) met William Shimell (Giovanni), Cheryl Studer (Anna), Carol Vaness (Elvira), Samuel Ramey (Leporello), Frank Lopardo (Ottavio) en Susanne Mentzer (Zerlina).

* Sir Neville Marriner se opname (PHILIPS 432 129-2) met Thomas Allen (Giovanni), Sharon Sweet (Anna), Karita Mattila (Elvira), Simone Alaimo (Leporello), en Marie McLaughlin (Zerlina).

Die opnames toon die verskillende strominge in Mozart-vertolkings. Aan die een kant is daar die meer romantiese tradisie waar Klemperer se monumentale vertolking gegroeper kan word saam met die meer gewigtige Teutoniese interpretasie van Mozart soos dié van Furtwängler (EMI CHS7 63860-2), Karajan (DG 419 179-2) en Böhm (DG 429 870-2). Hierteenoor staan die jonger garde, ingelei deur Haitink (EMI CDS7 47037-8) en nagevolg in die nuwe opnames van Ricardo Muti en sir Neville

Marriner, waarin die dirigente daarin slaag om met 'n moderne orkes 'n outentieke stylaard te verwerklik. Veral Haitink en Marriner laat met uitstekende tempo-aanvoeling die sprinkel in die orkesklank lewe te midde van die dramaties-komiese aspekte van die opera.

GIOVANNI SE SUKSES staan of val in groot mate by die dirigent se hantering van die ensemble-sang. Hier voer Haitink en Marriner se vertolkings die bo-ton. Hulle slaag daarin om musikale deursigtigheid aan 'n ensemble-gedeelte soos die slot van die eerste bedryf te verleen, sonder om 'n stewige ritmiese greep op die musiek te verloor. In lewende opvoerings is dit 'n gedeelte waar die musiek soms dreig om uit mekaar te val en dis ook hier waar Muti in sy opname met sy ietwat vinnig tempo nie die mas opkom om die sangers tot 'n hegte ensemble te verweef nie.

Die Klemperer-opname, saam met die veelgeroemde opname van Guilini (EMI CDS7 47260-8) spog met 'n luisterryke sangerskorps van 'n paar dekades gelede, terwyl Muti en Marriner albei taamlik onbekende sangers insluit wat geensins vir hulle meer beroemde kollegas hoef agteruit te staan nie.

Vir my persoonlik lewer Thomas Allen in die Haitink- sowel as in die Marriner-opname die mees oortuigende karakterisering van die titelrol. Te oordeel na dié meesterlike vertolkings is dit te verstane waarom hy die mees gesogte sanger is om hierdie rol te vertolk. In die Marriner-opname ets hy die karaktertrekke van verleidelike sjarme net nog duideliker af as in die Haitink-opname. Dis 'n Giovanni met wie 'n mens simpatie het, omdat hy sy eie grootste vyand is en hy niks daaraan kan doen nie.

Ek is egter ook baie beïndruk deur William Shimell se nobele vertolking in dié Muti-opname, wat baie goed opweeg teen dié van deurwinterde vertolkers soos Nicolai Ghiaurov (Klemperer-opname) en Eberhard Waechter (Guilini-opname).

VERGELEKE MET Giovanni, wat 'n komplekse speelrol is, is Donna Anna vokaal 'n moeilike rol wat 'n dramatiese stem met die beweeglikheid van 'n koloratuur vereis. Soos Joan Sutherland (Guilini-opname) en Cheryl Studer (Muti-opname), beskik Sharon Sweet (Marriner-opname) oor die dramatiese intensiteit vir die aria "Or sai che l'onore", maar ook oor die liriese beweeglikheid vir "Non mi dir".

Elizabeth Schwarzkopf (Guilini-opname) het 'n ongelooflike standaard gestel as die neuroties verliefde Elvira - soveel so dat sy bykans as die dominante figuur in die opera na vore tree. Sy het ook die norm gestel vir hoe die moeilike aria "Mi tradi" gesing behoort te word. Heel gou het sy egter

goeie mededingers gekry - Christa Ludwig (Klemperer-opname), Kiri te Kanawa (Maazel-opname), Maria Ewing (Haitink-opname) en nou ook Karita Mattila in die Marriner-opname.

My enigste huiwering is dat Mattila se stemkleur as Elvira te naby is aan dié van Sharon Sweet as Donna Anna. Ek is minder gelukkig met Carol Vaness (Muti-opname) se ietwat tentatiewe vertolking van Elvira, nadat sy so 'n oortuigende Donna Anna in die Haitink-opname was.

Een van die groot lekkertes is om 'n nuwe opwindende sanger te ontdek. Met sy wonderbaarlike stem en sprankelende vertolking as Leporello skop Simone Alaimo (Marriner-opname) die stof in die oë van al sy mededingers in die rol, soos Walter Berry (Klemperer-opname), Guiseppi Taddei (Guilini-opname) en Samuel Ramey (Muti-opname). Ramey beïndruk wel met sy tong-in-die-kies karakterisering, maar sy stemkleur is meer gepas as Giovanni - 'n rol wat hy dan ook met meer oortuiging vertolk in die Karajan-opname.

MARIE MCLAUGHLIN (Marriner-opname) lewer sekerlik die dertelendste vertolking van Zerlina op plaat sonder om ooit in dogtertjie-agtigheid te verval. Hoewel Mirella Freni (Klemperer-opname) met haar suiwer sang beïndruk, is daar te min van 'n glimlag in haar vergestaltung as Zerlina.

Hoewel Don Ottavio 'n taamlike bloedlose karakter op die verhoog is, het hy seker van die heel moeilike musiek om te sing wat vir 'n tenoor geskryf is. Dit lyk ook asof platemaatskappye taamlik probleme ondervind om die rol optimaal te beset. Die beste vertolkings word in die ouere opnames aangetref soos Anton Dermota (Furtwängler-opname) en Nicolai Gedda (Klemperer-opname). Hoewel Frank Lopardo (Muti-opname) met sy ligte liriese stem die musiek beheers, klink dit asof sy stem baie ver weg opgeneem is. Francisco Araiza (Marriner-opname) sukkel egter om Ottavio se twee arias met soepele gemaklikheid te bemeester.

As ek tussen die beskikbare *Don Giovanni*-opnames, elk met uitsonderlike eienskappe, net één moet kies, val my keuse in 'n foto-eindbeslissing met 'n kort kop op die Marriner-opname bo Haitink s'n. Dit sal egter moeilik wees om die legendariese Guilini-opname, wat my ure se luister genot verskaf het toe ander opnames nog nie bestaan het nie, agter te laat. Penguin Guide het vroeër, in die dae toe daar nog net langspeelplate was, die Guilini-opname met hulle uitsonderlike rosetteken bekroon. Die rosetteken het egter in die nuutste uitgawes verval en dit wil lyk asof hulle dié onderskeidingsteken teruggetrek het noudat daar soveel meer uitsonderlike opnames van *Don Giovanni* op laserskyf beskikbaar is.

NU METRO THEATRES

12-18 June (BOOK AT COMPUTICKET)

ALL SHOWS R7,00 EXCEPT MAIN EVENING PERFORMANCE R11,00 (Between 7.30 and 8.30 p.m.)

NU METRO OSCAR
Jeppe Street, Sunnyside 341-7682

FINAL ANALYSIS
Sex Thriller (2-18)
Richard Gere, Kim Basinger
MON-SAT: 9.30, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15

NU METRO SUNNYSIDE
Esselen Street 44-9867

DROP DEAD FRED
A Bittersweet Comedy (PG 2-10)
Carrie Fisher, Phoebe Cates
MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

NU METRO VILLAGE 1-2
Sunnyside 44-6096

Once Upon A Crime
Crime Comedy (A)
John Candy, James Belushi
MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

'n Pot Vol Winter
A Romantic Drama (2-13)
Jana Cilliers, Grethe Fox
MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

NU METRO 1-7
Menlyn Park 348-8611

DROP DEAD FRED
A Bittersweet Comedy (PG 2-10)
Carrie Fisher, Phoebe Cates
MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

Once Upon A Crime
Crime Comedy (A)
John Candy, James Belushi
MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

FATHER OF THE BRIDE
Comedy (A)
Steve Martin, Diane Keaton
MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

NECESSARY ROUGHNESS
Scott Bakula, Harley Jane Kozak (A)
MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

'n Pot Vol Winter
A Romantic Drama (2-13)
Jana Cilliers, Grethe Fox
MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

The Hand That Rocks The Cradle
Thriller (2-13)
Rebecca De Mornay, Matt McCoy
MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

FINAL ANALYSIS
Sex Thriller (2-18)
Richard Gere, Kim Basinger
MON-SAT: 9.30, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15

MIDRAND CONSTANTIA (011) 805-4266

AMERICAN NINJA 5
Action Adventure (A)
Ross Kettle, David Webb
MON-FRI: 7.00, 9.00 SAT: 5.00, 7.00, 9.00

PARADISE
A Romantic Drama (2-13)
Don Johnson, Melanie Griffith
MON-FRI: 7.00, 9.00 SAT: 5.00, 7.00, 9.00

NU METRO NELSPRUIT
The Promenade (01311) 25767

DEAD AGAIN
Thriller (2-16)
Kenneth Branagh, Emma Thompson
MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

MY COUSIN VINNY
Comedy (2-16)
Joe Pesci, Ralph Macchio
MON-SAT: 9.30, 12.00, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15

HARLEY DAVIDSON & THE MARLBORO MAN
Action (2-16)
Mickey Rourke, Don Johnson
MON-SAT: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.00

STER-KINEKOR

12 JUNE - 18 JUNE
ADMISSION PRICES
R7,00 ALL SHOWS EXCEPT R11,00 FOR MAIN EVENING SHOW (BETWEEN 19H30 & 21H00)
R2,50 FOR PENSIONERS (4 DAY SHOWS MON-THURS)

BIG SCREEN MOVIE GUIDE

PLEASE NOTE: FILMS CHANGE ON A FRIDAY
CONTACT INFO. FOR DETAILS OF WHAT'S ON THE BIG SCREEN
TELEPHONE: 10118 (Calls charged at normal telephone tariffs)

CENTRAL	NORTH	NORTH	EAST	EAST	WEST
SK KINE ENT CENTRE 1-10 331-3841/2/3 Tel: R7,00 ALL SHOWS EXCEPT R11,00 FOR MAIN EVENING SHOW (COMMENCING BETWEEN 19H30 & 21H00) Mon-Thurs: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 7.45, 10.00 pm Fri-Sat: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 8.00, 10.30 pm GLADIATOR (2-16) AN EXPLOSIVE ACTION DRAMA WITH JAMES MARSHALL & CUBA GOODING JR! A DRY WHITE SEASON (2-21) HOUSE PARTY (2-18) THE FIRST POWER (2-16) THE HAND THAT ROCKS THE CRADLE (2-13) THE LAST BOY SCOUT (2-19) THE HITMAN (2-19) BOYZ N THE HOOD (2-18) Mon-Sat: 9.45, 12.15, 2.30, 5.30, 8.00, 10.30 pm MY COUSIN VINNY (2-16) Mon-Sat: 9.30, 12.15, 2.30, 5.30, 8.00, 10.30 pm FINAL ANALYSIS (2-18) COMING ATTRACTIONS 19 June - EVE OF DESTRUCTION (2-16) 26 June - BATMAN RETURNS (2-16) 26 June - NO HERO (ALL) UNDERCOVER PARKING AVAILABLE AT FRONT ENTRANCE TO KINE CENTRE AFTER 4 PM MON-FRI, ALL DAY SAT	SK SANDTON CITY 1-9 783-4430/1 Mon-Sat: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 7.45, 10.00 pm GLADIATOR (2-16) AN EXPLOSIVE ACTION DRAMA WITH JAMES MARSHALL & CUBA GOODING JR! BY THE SWORD (2-13) A TENSE HUMAN DRAMA STARRING ERIC ROBERTS & F MURRAY ABRAHAM! A DRY WHITE SEASON (2-21) DONALD SUTHERLAND & MARLOW BRANDO STAR IN THIS CONTROVERSIAL POLITICAL DRAMA! MAN IN THE MOON (ALL) Mon-Sat: 9.30, 12.15, 2.30, 5.30, 8.00, 10.30 pm MY COUSIN VINNY (2-16) THE COMEDY EVENT OF THE YEAR! WITH JOE PESCI & RALPH MACCHIO! FINAL ANALYSIS (2-18) Mon-Sat: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 8.00, 10.15 pm RAMBLING ROSE (2-18) Sat 13 June - 10.00, 12.15, 2.30 BINGO (ALL) MEDICINE MAN (2-10) Mon-Sat: 9.15, 12.00, 2.30, 5.15, 8.00, 10.45 pm (ALL) PETER PAN (ALL) HOOK (ALL) COMING ATTRACTIONS 19 June - TEXASVILLE (2-14) 26 June - BATMAN RETURNS (2-16) 26 June - NO HERO (ALL)	SK CRESTA CENTRE 1-3 476-3802 Mon-Thurs: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 7.45, 10.00 pm Fri-Sat: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 8.00, 10.15 pm GLADIATOR (2-16) MY COUSIN VINNY (2-16) THE MAN IN THE MOON (ALL) Sat 13 June - 10.00, 12.15, 2.30 BINGO (ALL) COMING ATTRACTION 26 June - BATMAN RETURNS SK RANDBURG SANLAM CENTRE 1-2 787-5446 Mon-Thurs: 2.30, 5.30, 8.00 pm Fri-Sat: 2.30, 5.30, 8.00, 10.30 pm FINAL ANALYSIS (2-18) Sat 13 June - 10.00, 12.15, 2.30 AN AMERICAN TAIL 2 - FIEVEL GOES WEST (ALL) Mon-Thurs: 2.30, 5.15, 7.50 pm Fri-Sat: 2.30, 5.15, 7.50, 10.30 pm GRAND CANYON (2-16) COMING ATTRACTION 19 June - TEXASVILLE (2-14)	SK EAST RAND MALL 1-5 823-3091 Mon-Sat: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 7.45, 10.00 pm GLADIATOR (2-16) AN EXPLOSIVE ACTION DRAMA! BY THE SWORD (2-13) A TENSE HUMAN DRAMA! MY COUSIN VINNY (2-16) Mon-Sat: 9.45, 12.15, 2.30, 5.30, 8.00, 10.30 pm FINAL ANALYSIS (2-18) Sat 13 June - 10.00, 12.15 AN AMERICAN TAIL 2 - FIEVEL GOES WEST (ALL) Mon-Sat: 10.00, 12.15, 2.30 pm THE HAND THAT ROCKS THE CRADLE (2-13) Mon-Sat: 5.30, 7.45, 10.00 pm MEDICINE MAN (2-10) COMING ATTRACTIONS 19 June - EVE OF DESTRUCTION (2-16) 26 June - NO HERO (ALL) 26 June - BATMAN RETURNS FOR YOUR CONVENIENCE - USE MALL ENTRANCE 3	SK EASTGATE 1-6 622-3617/8 Mon-Sat: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 7.45, 10.15 pm GLADIATOR (2-16) MY COUSIN VINNY (2-16) RAMBLING ROSE (2-18) Sat 13 June - 10.00, 2.30 HOOK (ALL) Mon-Sat: 9.45, 12.15, 2.30, 5.30, 8.00, 10.30 pm FINAL ANALYSIS (2-18) Mon-Thurs: 12.15, 2.30, 5.15 pm Fri-Sat: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 7.45, 10.15 pm A DRY WHITE SEASON (2-21) Mon-Thurs: 10.00, 2.30, 7.45 pm Fri-Sat: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 7.45, 10.15 pm MEDICINE MAN (2-10) Sat 13 June - 10.00, 12.15, 2.30 AN AMERICAN TAIL 2 - FIEVEL GOES WEST (ALL) COMING ATTRACTIONS 19 June - TEXASVILLE (2-14) 26 June - NO HERO (ALL) SK KEMPTON PARK 1-2 975-5023 Mon-Thurs: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 7.45 pm Fri-Sat: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 7.45, 10.00 pm NECESSARY ROUGHNESS (ALL) FINAL ANALYSIS (2-18) Mon-Thurs: 9.45, 12.15, 2.30, 5.30, 8.00 pm Fri-Sat: 9.45, 12.15, 2.30, 5.30, 8.00, 10.30 pm GLADIATOR (2-16) Mon-Thurs: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 7.45, 10.00 pm Fri-Sat: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 7.45, 10.00 pm MY COUSIN VINNY (2-16) Sat 13 June - 10.00, 12.15 THE LAND BEFORE TIME (ALL) 'N POT VOL WINTER (2-13) COMING ATTRACTION 26 June - BATMAN RETURNS	SK WESTGATE 1-6 764-2530 Mon-Sat: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 7.45, 10.00 pm GLADIATOR (2-16) BY THE SWORD (2-13) MY COUSIN VINNY (2-16) THE LAST BOY SCOUT (2-19) FINAL ANALYSIS (2-18) Sat 13 June - 10.00, 12.15, 2.30 AN AMERICAN TAIL 2 - FIEVEL GOES WEST (ALL) Mon-Sat: 10.00, 12.15, 2.30 pm THE HAND THAT ROCKS THE CRADLE (2-13) Mon-Sat: 5.30, 7.45, 10.00 pm MEDICINE MAN (2-10) Sat 13 June - 10.00, 2.30 HOOK (ALL) COMING ATTRACTIONS 19 June - EVE OF DESTRUCTION (2-16) 19 June - TEXASVILLE (2-14)
SK CARLTON 1-5 331-2332 Tel: R7,00 ALL SHOWS EXCEPT R11,00 FOR MAIN EVENING SHOW (COMMENCING BETWEEN 19H30 & 21H00) Mon-Thurs: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 7.45, 10.00 pm Fri-Sat: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 8.00, 10.30 pm BY THE SWORD (2-13) A TENSE HUMAN DRAMA! McBAIN (2-14) MOBSTERS (2-18) AN AMERICAN NINJA 5 (ALL) Mon-Sat: 10.00, 2.30, 5.10, 7.50, 10.30 pm GRAND CANYON (2-16) COMING ATTRACTIONS 19 June - TEXASVILLE (2-14) 26 June - MISSISSIPPI MASALA (2-14) SECURED PARKING AVAILABLE IN THE CARLTON PARKING ARCADE	SK NORTHCLIFF 1-2 782-6816 Mon-Sat: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 7.45, 10.00 pm BY THE SWORD (2-13) A TENSE HUMAN DRAMA STARRING ERIC ROBERTS & F MURRAY ABRAHAM! FINAL ANALYSIS (2-18) Mon-Sat: 9.45, 12.15, 2.30, 5.30, 8.00, 10.30 pm COMING ATTRACTION 19 June - TEXASVILLE (2-14)	SK THE MALL ROSEBANK 1-10 880-2866/7 Mon-Thurs: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 7.45, 10.00 pm Fri-Sat: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 8.00, 10.15 pm TCHIN TCHIN (PG2-10) SCREEN LEGENDS JULIE ANDREWS & MARCELLO MASTROIANNI STAR IN THIS ROMANTIC COMEDY! THE MAN IN THE MOON (ALL) Mon-Sat: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 7.45, 10.00 pm RAMA DAMA (PG2-10) (GERMAN DIALOGUE/ENGLISH SUBTITLES) BLACK ROBE (2-18) STRAPLESS (2-18) MY MOTHER'S CASTLE (ALL) (FRENCH DIALOGUE/ENGLISH SUBTITLES) Mon-Sat: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 7.45, 10.15 pm THE WHITE QUEEN (2-12) (FRENCH DIALOGUE/ENGLISH SUBTITLES) Mon-Sat: 9.45, 12.15, 2.30, 5.30, 7.45, 10.15 pm MY FATHER'S GLORY (ALL) (FRENCH DIALOGUE/ENGLISH SUBTITLES) Mon-Sat: 9.20, 12.00, 2.30, 5.10, 7.50, 10.30 pm THE PRINCE OF TIDES (2-16) Mon-Sat: 10.00, 2.30, 5.10, 7.50, 10.30 pm GRAND CANYON (2-16) COMING ATTRACTIONS TEXASVILLE (2-14) THE STATION (2-13) UNDERCOVER PARKING AVAILABLE	SK GOLDEN WALK 1-4 GERMISTON 875-8326 Mon-Sat: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 7.45, 10.00 pm GLADIATOR (2-16) McBAIN (2-14) MY COUSIN VINNY (2-16) Mon-Sat: 9.45, 12.15, 2.30, 5.30, 8.00, 10.30 pm FINAL ANALYSIS (2-18) Sat 13 June - 10.00, 12.15, 2.30 PETER PAN (ALL) COMING ATTRACTIONS 19 June - EVE OF DESTRUCTION (2-16) 26 June - NO HERO (ALL) 26 June - BATMAN RETURNS	SK RIVERSQUARE VEREENIGING 1-2 016-540210 Mon-Thurs: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 7.45 pm Fri-Sat: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 7.45, 10.00 pm MY COUSIN VINNY (2-16) Mon-Thurs: 10.00, 2.30, 5.10, 7.50 pm Fri-Sat: 10.00, 2.30, 5.10, 7.50, 10.30 pm GRAND CANYON (2-16) Sat 13 June - 10.00, 12.15 PETER PAN (ALL) COMING ATTRACTION 19 June - TEXASVILLE (2-14)	SK HIGHGATE 1-5 474-2013 Tel: R7,00 ALL SHOWS EXCEPT R11,00 FOR MAIN EVENING SHOW (COMMENCING BETWEEN 19H30 & 21H00) Mon-Sat: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 7.45, 10.00 pm GLADIATOR (2-16) McBAIN (2-14) MY COUSIN VINNY (2-16) HOUSE PARTY (2-18) Mon-Sat: 9.45, 12.15, 2.30, 5.30, 8.00, 10.30 pm FINAL ANALYSIS (2-18) Sat 13 June - 10.00, 12.15, 2.30 AN AMERICAN TAIL 2 - FIEVEL GOES WEST (ALL) COMING ATTRACTION 19 June - EVE OF DESTRUCTION (2-16)
SK SOUTHGATE MALL 1-7 942-2036/7 Mon-Sat: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 7.45, 10.00 pm GLADIATOR (2-16) AN EXPLOSIVE ACTION DRAMA WITH JAMES MARSHALL & CUBA GOODING JR! BY THE SWORD (2-13) A TENSE HUMAN DRAMA STARRING ERIC ROBERTS & F MURRAY ABRAHAM! MY COUSIN VINNY (2-16) A DRY WHITE SEASON (2-21) Sat 13 June - 10.00, 12.15, 2.30 MY GIRL (ALL) THE HAND THAT ROCKS THE CRADLE (2-13) Sat 13 June - 10.00, 12.15, 2.30 AN AMERICAN TAIL 2 - FIEVEL GOES WEST (ALL) Mon-Sat: 10.00, 12.15, 2.30 CURLY SUE (ALL) Mon-Sat: 5.30, 7.45, 10.00 pm HOUSE PARTY (2-18) Mon-Sat: 9.45, 12.15, 2.30, 5.30, 8.00, 10.15 pm FINAL ANALYSIS (2-18) COMING ATTRACTIONS 19 June - EVE OF DESTRUCTION (2-16) 19 June - TEXASVILLE (2-14)	SK ALBERTON CITY 1-4 907-7275/6 Mon-Sat: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 7.45, 10.00 pm GLADIATOR (2-16) AN EXPLOSIVE ACTION DRAMA WITH JAMES MARSHALL & CUBA GOODING JR! BY THE SWORD (2-13) MY COUSIN VINNY (2-16) Mon-Sat: 9.45, 12.15, 2.30, 5.30, 8.00, 10.30 pm FINAL ANALYSIS (2-18) Sat 13 June - 10.00, 12.15 BINGO (ALL) COMING ATTRACTIONS 19 June - EVE OF DESTRUCTION (2-16) 26 June - BATMAN RETURNS	SK VANDERBIJLPARK 1-2 016-330072 Mon-Thurs: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 7.45 pm Fri-Sat: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 7.45, 10.00 pm GLADIATOR (2-16) Mon-Thurs: 9.45, 12.15, 2.30, 5.30, 8.00 pm Fri-Sat: 9.45, 12.15, 2.30, 5.30, 8.00, 10.30 pm FINAL ANALYSIS (2-18) Sat 13 June - 10.00, 12.15 CINDERELLA (ALL) COMING ATTRACTION 19 June - TEXASVILLE (2-14)	SK POTCH SK POTCHEFSTROOM 1-5 93-0378 Mon-Sat: 10.00, 12.15, 2.30, 5.15, 7.30, 9.45 pm GLADIATOR (2-16) AN EXPLOSIVE ACTION DRAMA WITH JAMES MARSHALL & CUBA GOODING JR! MY COUSIN VINNY (2-16) THE HAND THAT ROCKS THE CRADLE (2-13) DEAD AGAIN (2-16) Mon-Sat: 9.45, 12.15, 2.30, 5.30, 8.00, 10.30 pm FINAL ANALYSIS (2-18) COMING ATTRACTION 19 June - TEXASVILLE (2-14)	SK THE CAROUSEL 1-5 (01464) 71030 Mon-Sat: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 7.45, 10.00 pm THE HITMAN (2-19) THE HAND THAT ROCKS THE CRADLE (2-13) FATHER OF THE BRIDE (ALL) FREEJACK (2-13) MEDICINE MAN (2-10) COMING ATTRACTION 26 June - BATMAN RETURNS	SK VERWOERDBURGSTAD 1-4 663-2034 Mon-Sat: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 7.45, 10.00 pm GLADIATOR (2-16) NECESSARY ROUGHNESS (ALL) MY COUSIN VINNY (2-16) 'N POT VOL WINTER (2-13) COMING ATTRACTION 26 June - BATMAN RETURNS
SK CONSTANTIA ROSEBANK 1-2 788-4500 Mon-Sat: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 8.00, 10.15 pm THE FAVOUR, THE WATCH & THE VERY BIG FISH (2-18) THE CONTROVERSIAL ROMANTIC COMEDY WITH BOB HOSKINS & JEFF GOLDBLUM! RAMBLING ROSE (2-18) COMING ATTRACTION DANCES WITH WOLVES (2-12)	SK SPRINTVIEW 1-3 866-9211 Mon-Fri: 2.30, 5.30, 7.45 pm Sat: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 7.45 pm McBAIN (2-14) THE FIRST POWER (2-16) Sat 13 June - 10.00, 12.15 MIAMI SUPERCOPS (ALL) AMERICAN NINJA 5 (ALL)	SK THE CAROUSEL ADULT CINEMAS Daily: 10.00, 12.00, 2.00, 4.00, 6.00, 8.00, 10.00 pm TOWER OF POWER/DEAR FANNY (ADULT) CRAZY WITH THE HEAT/AUNT PEG'S FULFILLMENT (ADULT)	SK THE TRAM SHED 320-4300/1 Mon-Sat: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 7.45, 10.00 pm THE FAVOUR, THE WATCH & THE VERY BIG FISH (2-18) RAMBLING ROSE (2-18) BLACK ROBE (2-18) MY FATHER'S GLORY (ALL) (FRENCH DIALOGUE/ENGLISH SUBTITLES) MY MOTHER'S CASTLE (ALL) (FRENCH DIALOGUE/ENGLISH SUBTITLES) Mon-Sat: 9.20, 12.15, 2.30, 5.15, 7.50, 10.30 pm THE WHITE QUEEN (2-12) (FRENCH DIALOGUE/ENGLISH SUBTITLES) COMING ATTRACTION TCHIN TCHIN (PG2-10)		

ADVANCE BOOKINGS AT COMPUTICKET - ENQUIRIES JHB (011) 331-9991
PTA (012) 322-7460

Always better on the big screen! SK

STER-KINEKOR

PRETORIA

SK STERLAND
1-13 341-7568/9
Mon-Sat: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 7.45, 10.00 pm
GLADIATOR (2-16)
McBAIN (2-14)
MY COUSIN VINNY (2-16)
MOBSTERS (2-18)
MEDICINE MAN (2-10)
THE FIRST POWER (2-16)
THE HAND THAT ROCKS THE CRADLE (2-13)
THE LAST BOY SCOUT (2-19)
FATHER OF THE BRIDE (ALL)
Mon-Sat: 10.00, 2.30, 7.45 pm
HOUSE PARTY (2-18)
Mon-Sat: 12.15, 5.30, 10.00 pm
CAPE FEAR (2-18)
Mon-Sat: 10.00, 12.15, 2.30, 5.15, 7.50, 10.30 pm
CURLY SUE (ALL)
Mon-Sat: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 8.00, 10.30 pm
DEAD AGAIN (2-16)
Mon-Sat: 9.45, 12.15, 2.30, 5.15, 8.00, 10.45 pm
FINAL ANALYSIS (2-18)
HOOK (ALL)
COMING ATTRACTION
19 June - EVE OF DESTRUCTION (2-16)

SK SUNNYPARK
1-3 44-4069
Mon-Sat: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 7.45, 10.00 pm
BY THE SWORD (2-13)
A DRY WHITE SEASON (2-21)
Mon-Sat: 10.00, 2.30, 5.10, 7.50, 10.30 pm
THE PRINCE OF TIDES (2-16)
COMING ATTRACTION
19 June - TEXASVILLE (2-14)

SK BROOKLYN
1-5 346-3435
Mon-Sat: 10.00, 12.15, 2.30, 5.30, 7.45, 10.00 pm
BY THE SWORD (2-13)
A TENSE HUMAN DRAMA STARRING ERIC ROBERTS & F MURRAY ABRAHAM!
GLADIATOR (2-16)
MY COUSIN VINNY (2-16)
HOUSE PARTY (2-18)
Mon-Sat: 9.45, 12.15, 2.30, 5.30, 8.00, 10.30 pm
FINAL ANALYSIS (2-18)
Sat 13 June - 10.00, 12.15, 2.30
AN AMERICAN TAIL 2 - FIEVEL GOES WEST (ALL)
COMING ATTRACTION
19 June - TEXASVILLE (2-14)

VRYEKEUSE FILMS

***** VOORTREFLIK **** STERK AANBEVEEL *** SIEN GERUS ** SO-SO * VERMY AS JY NUGTER IS

ROLPRENTE SONDER STERRE IS NOG NIE BEOORDEEL NIE HIERDIE IS NIE 'N VERGELYKENDE SKAAL NIE; DIT IS ONMOONTLIK OM ROLPRENTE IN VERSKILLENDE GENRES MET MEKAAR TE VERGELYK

* MADAME BOVARY

"Charles's conversation had become as flat as a pavement," sê die verteller in 'n droë, doodvervelige stem. Hy verwys na Emma Bovary se man, die goeie dokter, maar die kommentaar is toepaslik op die hele prent. Ek het nog nooit van Claude Chabrol se prente oor die idilliese Franse platteland met sy dikpoot-perde en mense met lelike haarstyle gehou nie, maar dié een is die ergste een wat ek nog gesien het. Hy laat die landskap dor en droog lyk, so asof hy sy home movie-kamera vir die dag uitgehaal en dit doelloos in enige rigting gemik het. Wanneer die akteurs bykom, is hulle gewoonlik uitdrukkingloos en is daar so 'n geel kleur aan hul gelaat. Ek het in 'n lang tyd nie sulke swak regie gesien nie. Volgens Chabrol het hy getrou gebly aan Gustave Flaubert se teks - al die dialoog, elke komma, is net so uit die boek oorgeplant, want sê Chabrol, die skrywer se werk is meer visueel as wat dit literêr is. Miskien moet Chabrol maar romans skryf, want vir 'n regisseur is hy maar bra onvisueel. Die kamerawerk is skokkend sleg, die redigering is amateuragtig, die beligting is verbeeldingloos, die toneelspel is onopsigtelik. En die musiek is walglik... die soort wat 'n mens in die Holiday Inn in Pietersburg sou hoor. Die prent is nie eens pretensieus nie - dit sou 'n kompliment wees. Dit verstom my dat Len Davis dié prent enigsins in die Seven Arts wil vertoon, terwyl hy tallo skitterende prente op die rakke het. Wanneer sien ons die Almodovar-prente? ANDREA VINASSA

*** A DRY WHITE SEASON

Toe ek dié prent so drie jaar gelede gesien het, het die geweldtonele my tot in my siel geruk. Vandag sal dit seker baie mak en simplisties voorkom, en die tema - die politieke bewuswording van 'n wit Afrikaner - is effens verouderd. Ek het destyds besluit Euzhan Paicy se verwerking van André Brink se roman het die "werklikhede" van die lewe in Suid-Afrika beter opgesom en uitgebeeld as ander prente oor Suid-Afrika - omdat dit minder liberaal-soetsappig was as Cry Freedom en kragdadiger was as A World Apart. Ek weet nie hoe ek nou sou voel nie, daarom is ek versigtig. Heel waarskynlik is die prent heeltemal verouderd. Brink se storie skakel goed oor na die rolprentmedium, maar die einde is heeltemal onbevredigend - die boodskap word belemmer deur die uiteindelijke cops-'n-robbers-intrige. Al is die regie nie van die vernuwendste nie, sou ek tog aanbeveel dat mense A Dry White Season gaan kyk. AV

GLADIATOR

By all accounts a pretty pedestrian sport film about illegal boxing in Chicago. It does, however, star Cuba Gooding from Boyz 'n the Hood as a boxing champ. Lots of blood, sweat and tears.

BY THE SWORD

More BS&T with F Murray Abraham and Eric Roberts. It's the story of a former fencing champion, who, as a young protégé, killed his mentor in a crime of passion and spent the next 25 years in jail. Driven by his conscience, he is compelled to discover the whereabouts of the son of the man he killed. Oedipus, my friend!

TCHIN TCHIN

Julie Andrews en Marcello Mastroianni in 'n klugagtige liefdeskomedie vol jage middeljarige mans en mooi vroue.

THE FAVOUR, THE WATCH AND THE VERY BIG FISH

A bad, bad, bad, bad film. Jeff Goldblum in the tiniest of loin cloths, hanging from a crucifix, and Bob Hoskins as a photographer making a precarious living out of devotional pictures. Hoskins must find a model of Christ on the cross or lose his job with Michel Blanc. The director-writer, Ben Lewin, is a Pole who emigrated to Australia and practiced as a criminal barrister before going off on a writing-photography-journalism tangent. As a documentary filmmaker he made things like Dear Mr Barber, I'd Like to Swim the Channel and The Case of Cruelty to Prawns. He wrote and directed a TV mini-series about the accidental transportation of 2 000 to Australia in 1940 and A Matter of Convenience, a satire about a marriage broker who fixes unconsummated liaisons between homosexual men and women who need husbands for immigration purposes.

RAMA DAMA

Rama Dama is a post-war Bavarian expression which literally means "we're having a clear-out". This now very popular expression is said to have been coined by the Mayor of Munich when it came to reconstructing the city after the war. Director Josef Vilsmailer's film recounts a time during and after the Second World War when German women fought for survival while their husbands fought for ideology. Vilsmailer made Herbstmilch, studied piano, worked as a cameraman.

Bernard Giraudou en Catherine Deneuve in The White Queen, wat in die Rosebank Mall te sien is.

MCBAIN

Christopher Walken en Maria Conchita Alonso is die trekpleisters in dié groot aksie-avontuurprent wat teen die einde van die Viëtnam-oorlog begin. Die eintlike verhaal speel agtien jaar later in Suid-Amerika af midde-in allerlei politieke onstuimighede. Die regisseur en skrywer is James Glickenhaus van The Exterminator-faam.

*** RAMBLING ROSE

Nie 'n perfekte prent nie. Dit bevat die mooiste verleidingstoneel ooit in 'n rolprent opgeneem en van die snaakste dialoog is in Robert Duvall se mond gelê. Laura Dern en haar ma Diane Ladd skep 'n pragtiek van intimiteit. 'n Bietjie te idillies en soms bietjie prekerig. AV

THE WHITE QUEEN

Van rose na koninginne: Catherine Deneuve speel Lili - twintig jaar gelede die beeldskoonste vrou op die dorpe. Iemand uit haar verlede keer terug en die twee mans in Lili se lewe moet mekaar weer leer ken. 'n Stemningsvolle prent met klassieke temas.

MY COUSIN VINNY

Joe Pesci is Vinny, die kèrel wat die Amerikaanse regstelsel net kan skade aandoen. Hy is sjarmant, maar nie 'n prokureur se agterkant nie. Die regisseur is Jonathan Lynn, die maker van Nuns on the Run, en die skrywer is Dale Launer van Ruthless People-faam.

** MOBSTERS

Anyone who has the nerve to make a mobster movie after the Godfathers, Bugsy, Once Upon a Time in America and Goodfellas, better have something really good to say, or say it in a really innovative way. Chicago Joe and the Showgirl could make it into this category, but Mobsters definitely does not. To say it's cliché-ridden is to pay it a compliment. Christian Slater is Lucky Luciano, Costas Mandylor is Frank Costello, Richard Grieco is Bugsy Siegel and Patrick Dempsey is Meyer Lansky in this completely unimaginative film. AV

THE MAN IN THE MOON

Eerste liefde. Ontwakende seksualiteit in Louisiana, 1950. Met Sam Waterston en Tess Harper. Regie deur Robert Mulligan.

NECESSARY ROUGHNESS

Amerikaanse voetbal-komedie vol cowboys, armadille, Samurais en 'n vrou wat 'n bal kan skop. Gaan kyk self.

PARADISE

A painfully shy city boy is sent off to live with a married couple who are distracted by their own domestic difficulties. Through his presence a reconciliation is brought about.

*** CHICAGO JOE AND THE SHOWGIRL

London 1944. Georgina (Emily Lloyd) is an aspirant showgirl. Ricky (Kiefer Sutherland) is the American serviceman who sweeps her off her feet and takes her on a Bonnie and Clyde adventure. But this is the dark side of the B&C myth. An utterly disturbing (so disturbing that you squirm in your seat, cry Immoral! and want to leave) look at the incongruity of life and fantasy. This is not plastic movie violence like you see in American gangster movies, but violence that really makes you ill. AV

** FINAL ANALYSIS

Disappointing Hitchcockian pastiche replete with phallic towers and portentous storms from Phil Joanou, maker of the impressive State of Grace. He, however, has fallen from grace. But it's great

to see Eric Roberts back on screen, hammy as he is. AV

** BLACK ROBE

Inspired by the writings of Brian Moore, this disjointed hodge-podge of visual ideas does not add up to much more than a Catholic version of Dances With Wolves - despite the director's denials to the contrary. Neither strand of the narrative is convincingly told - Bruce Beresford provides neither a scathing indictment of Christianity's imperialism nor a profound insight into the lives of the colonised as he trudges with his camera through the daunting visual and moral wilderness. In one touching scene the staunch Jesuit sees his young sidekick in a midnight tryst and goes off to flagellate himself. RANDY LE ROUX

*** ARTICLE 99

Waging war against the bureaucratic red tape of a VA hospital, a surgical strike force of doctors and nurses has no choice but to battle with the administrators who practice the fine art of Article 99 which promises veterans "full medical benefits, however, as the diagnosed condition cannot be specifically related to military service, treatment is not available at this time". Dodgy morality aside, it's a humorous, not particularly well-directed jol. Ray Liotta makes it sort of worthwhile. AV

THE YEAR OF THE GUN

Rome 1978. Die jaar toe studente betoog het en die Rooi Brigade mense se knieë vergruiset... Andrew McCarthy speel 'n joernalis wat vir 'n slegte geel koerantjie werk. Eintlik is hy besig met navorsing vir 'n roman oor die Rooi Brigade. Dinge loop Ielik skeef. Regie deur John Frankenheimer, wat bekend is vir sy dokumentêre uitgangspunt.

** POT VOL WINTER

Liewe land, en daar voel dit toe komplete of ek kyk na 'n nuwe weergawe van Debbie - daai Afrikaanse fliek van so twee dekades gelede oor die mediese student wat die joolprinses op die paal sit. Oorbekend. Moontlik omdat dit so Afrikaans in murg en been is. 'n Pot vol oppervlakkigheid en naiwiteit. IvdL

**** GRAND CANYON

Full of wandering liberals in search of meaning, Lawrence Kasdan's latest film is spot on in its reflection of urban paranoia and middle-class neurosis. AV

***** STRAPLESS

This Ode to Heroic Womanhood is a perfect film, a tribute to all women who have put up with so much for so long from so many men. Undermined by the very thing that makes it so enthralling, this subtly evocative film by Britain's David Hare concerns the love affair between a middle-aged doctor and a fly-by-night casanova. The film inadvertently perpetuates the image of women as pursued, patient and passive. Blair Brown gives a radiant performance as the jilted woman who rises like a phoenix from the ashes of romantic love. AV

MY FATHER'S GLORY

Marcel was born in Aubagne at the end of the 19th century. His mother Augustine is a dressmaker, his father a teacher. Very quickly Marcel learns how to read. Augustine is worried. Joseph is delighted. The family goes to the hills for the holidays, where Marcel discovers friendship with Lili and that holidays have an end. Director Marcel Pagnol's opus to childhood fulfillment in provincial France. It is on at the Rosebank Mall.